

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Факультет політичних наук
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

Дипломна робота магістра
**ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА ДИПЛОМАТІЯ СВЯТОГО
ПРЕСТОЛУ У ПОСТ-БІПОЛЯРНУ ДОБУ**

Виконала:
студентка VI курсу, групи 691м
спеціальності 291
«Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»
Тамарянська Софія Василівна

Керівник: к. політ. н., доцент б.в.з.
кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики
Тихоненко Ірина Вікторівна

Рецензент: к. політ. н., доцент
кафедри політології та соціології
Громадська Наталя Анатоліївна

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	I-XI
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8
1.1 Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу.....	8
1.2. Категоріальна та методологічна основи дослідження.....	23
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СВЯТОГО ПРЕСТОЛУ	37
2.1. Концептуальні та доктринальні основи зовнішньої політики Ватикану.....	37
2.2. Механізми та інструменти зовнішньополітичної діяльності Святого Престолу.....	45
2.3. Трансформаційні зміни та тенденції модернізації у зовнішній політиці Святого Престолу у пост-біполярну добу.....	54
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СВЯТОГО ПРЕСТОЛУ	61
3.1. Участь Ватикану у міжнародно-політичній взаємодії на західному напрямі імплементації зовнішньополітичної стратегії.....	61
3.2. Східний напрям реалізації зовнішньополітичних ініціатив Святого Престолу.....	72
РОЗДІЛ 4. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ДИПЛОМАТІЇ СВЯТОГО ПРЕСТОЛУ У ПОСТ-БІПОЛЯРНУ ДОБУ	85
4.1. Дипломатична активність Святого Престолу у системі реалізації «м'якої» сили.....	85
4.2. Багатостороння дипломатія та участь у подоланні глобальних проблем сучасності.....	96
ВИСНОВКИ	107
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	112
ДОДАТКИ	130

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У пост-біполярну добу політика Святого Престолу характеризується багатовекторністю, розвитку відносин як із Західним, так і Східним світом крізь призму релігійних норм та моральних принципів, а також зусиль щодо стабілізації міжнародного становища та пошуків першопричин конфліктності та методів боротьби з ними.

Політика нейтралітету, проголошена Ватиканом, відкриває широкі можливості для здійснення посередницьких функцій у вирішенні різноманітних політичних, етнічних конфліктів тощо. Наразі існує гостра проблема збереження світового миру і гарантії безпеки для всіх націй та народів та постає питання гарантування безпеки та збереження світового миру.

На цьому етапі розвитку міжнародних відносин Католицька Церква наполягає на більш активному залученню моральних цінностей у міждержавні відносини. Святий Престол у пост-біполярну добу стає активним суб'єктом міжнародних відносин, що дозволяє провести компаративний аналіз зовнішньополітичних ініціатив Понтифіків – Івана Павла II, Бенедикта XVI та Франциска. Святий Престол, який веде мову про боротьбу з актуальними проблемами міжнародних відносин та відстоює дипломатичне вирішення конфліктів, при цьому активно використовує нові форми дипломатії. Наразі Святий Престол за понтифікату Папи Римського Франциска входить у певну нову добу реалізації зовнішньої політики та дипломатії, зважаючи на модернізацію форм, інструментів та методів реалізації дипломатичної діяльності, застосовуючи нові види дипломатії – медіа-дипломатія, digital-дипломатію, використання соціальних мереж. Усе це дозволяє проводити компаративний аналіз зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу у пост-біполярну добу та стверджувати про еволюцію таких процесів у діяльності Католицької Церкви як актора на міжнародно-політичній арені.

Актуалізується тематика дослідження і у контексті активної позиції Папи Римського Франциска щодо вторгнення Російської Федерації до України у лютому 2022 р.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика та дипломатія Святого Престолу.

Предметом дослідження є особливості, напрями та методи реалізації зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу у пост-біполярну добу.

Територіальні рамки – Східна та Західна півкулі як території, які підпадають під вплив та поширення зовнішньополітичної та дипломатичної діяльності Святого Престолу.

Хронологічні межі роботи охоплюють період 1991 р. – до сьогодні. *Нижня межа* – 1991 р. – визначена розпадом СРСР та активізацією політики Святого Престолу у пост-біполярну добу міжнародних відносин, а *верхня межа* 2022 р.– сучасний прояв діяльності Святого Престолу на міжнародній арені, зокрема, зважаючи на позицію Папи Римського Франциска щодо російсько-української війни.

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей реалізації зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу у пост-біполярну добу.

Відповідно до мети поставлені наступні **завдання**:

- охарактеризувати стан наукової розробки проблеми у вітчизняній та зарубіжній міжнародно-політичній науці та джерельну базу дослідження;
- розглянути категоріальну та методологічну основи дослідження;
- проаналізувати концептуальну основу зовнішньої політики Святого Престолу, механізми та інструменти її реалізації;
- виявити та описати трансформаційні зміни та тенденції модернізації у зовнішній політиці Святого Престолу у пост-біполярну добу;
- з'ясувати рівень ефективності участі Ватикану у міжнародно-політичній взаємодії на західному напрямі імплементації зовнішньополітичної стратегії;

- розглянути східний напрям реалізації зовнішньополітичних ініціатив Святого Престолу;
- описати дипломатичну активність Святого Престолу у системі реалізації «м'якої» сили
- визначити особливості реалізації багатосторонньої дипломатія та участі Святого Престолу у подоланні глобальних проблем сучасності

Наукова новизна дослідження визначається актуальністю проблематики і тим, що запропонована тема є недостатньо вивченою у вітчизняній міжнародно-політичній науці та полягає у тому, що у рамках проведеного наукового дослідження:

- здійснено спробу систематизації та аналізу основних векторів зовнішньополітичної діяльності та дипломатії Святого Престолу у пост-біполярну добу за допомогою проведення компаративного аналізу понтифікатів Івана Павла II, Бенедикта XVI та Франциска на основі використанням інструментарію контент-аналізу у міжнародних відносинах.

- з'ясовано модернізаційні зміни у інструментарії реалізації зовнішньополітичної стратегії Святого Престолу з огляду на використання концепту «м'якої сили» у міжнародних відносинах та нових форм дипломатичної діяльності насамперед за понтифікату Папи Римського Франциска;

- поглиблено розгляд інструментів та механізмів дипломатичної діяльності Святого Престолу та їх практичної імплементації зважаючи на еволюційні зміни у пост-біполярну добу.

Методологія та методи дослідження становить сукупність філософських та наукових підходів до розуміння проблеми, що було обумовлено метою та завданнями дослідження.

Під час даного дослідження були використані такі принципи: об'єктивності, системності, термінологічний принцип.

Автором застосовано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, а також системний метод, абстрагування, періодизації,

геополітичного аналізу, компаративістський, контент-аналіз, описовий, узагальнення та групування.

За допомогою системного методу було розкрито основні тенденції взаємодії Святого Престолу з країнами світу, внутрішні та зовнішні фактори, які відображають умови взаємодії. Зокрема, розглянуто роль Святого Престолу як на регіональному, так і глобальному рівнях міжнародної системи.

Метод компаративного аналізу було використано з метою встановлення різниці в підходах та засобах досягнення цілей папами: Іваном Павлом II, Бенедиктом XVI та Франциском.

Контент-аналіз тексту енциклік дозволив виявити, на яких напрямках та глобальних проблемах світу більш усього був зосереджений Папа Іван Павло II, Бенедикт XVI та Франциск.

Практичне значення роботи полягає в тому, що магістерську роботу написано в наукових і навчальних цілях. Матеріали дипломної роботи можуть бути використані при написанні дисертаційних робіт, навчальних посібників і підручників, а також під час викладання загальних і спеціальних курсів, таких як дисциплін «Зовнішня політика країн АТР», «Міжнародні відносини та світова політика», «Актуальні проблеми міжнародних відносин та зовнішньої політики».

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки цього дослідження були представлені на розгляд у вигляді виступів на наукових конференціях, зокрема, на XXIII Всеукраїнській щорічній науково-практичній конференції «Могилянські читання-2020»: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (16-20 листопада 2020 р., м. Миколаїв), XXIV Всеукраїнській щорічній науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2021: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (8-12 листопада 2021 р., м. Миколаїв),

Публікації. За темою дослідження було опубліковано двоє тез (у збірниках вищевказаних конференцій) та статтю у співавторстві з науковим керівником у фаховому науковому журналі «Регіональні студії».

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 131 сторінка, з них основного тексту – сторінок 111. Дипломна робота складається зі вступу, 4 розділів, 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури (144 найменування українською, російською, англійською та італійською мовами) та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу

Використану у магістерській роботі літературу можна умовно класифікувати за країнознавчим критерієм, виділяючи, таким чином, такі групи як: вітчизняна наукова школа, італійські науковці, праці російських дослідників, західні фахівці-міжнародники (європейські, американські, латиноамериканські дослідники), науковці зі Сходу.

На нашу думку, *вітчизняна наука* не приділяє достатньо уваги дослідженню саме зовнішньої політики Ватикану у контексті проблеми роботи. Дослідженню міжнародних конфліктів та глобальних проблем сучасності у теоретичному аспекті присвячені праці О. А. Коппель та М. З. Мальського¹. Проте для нашої роботи становлять інтерес праці Т. Динь², О. Волинець³. Переважно ці статі акцентують увагу на загальних особливостях зовнішньополітичної стратегії Ватикану, без урахування саме впливу Святого Престолу на подолання глобальних проблем сучасності, проте, є аналіз окремих аспектів зовнішньої політики Папи Івана Павла II та Папи Бенедикта XVI.

Чільне місце під час проведення дослідження посіла дисертаційна праця І. В. Данилюка⁴ у якій насамперед розглядається Понтифікат Папи

¹ Коппель О. А. Міжнародні системи та глобальний розвиток: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київ.ун-т», 2004. 314 с.; Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. / М. З. Мальський, М. М. Мацяк. Київ Знання, 2002. 461 с.

² Динь Т. Дипломатична діяльність Святого Престолу в сучасних міжнародних відносинах // Електронний репозитарій ДВНЗ. Ужгородський національний університет. 2010. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8129/pdf>.

³ Волинець О. Концепція миру та безпеки в магістеріумі Католицької Церкви // Humanitarian vision. 2015. Vol. 1, Num. 2. С. 7-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2015_1_2_4

⁴ Данилюк І. В. «Миротворча дипломатія Святого Престолу в Латинській Америці»: дис. канд. іст. наук: 032. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ. 2020. 250 с.

Бенедикта XVI та такий напрям зовнішньополітичної діяльності Святого Престолу як Латиноамериканський регіон, насамперед, крізь призму миротворчості.

І. Ощипок⁵ у дисертаційному дослідженні акцентує увагу вже на Понтифікаті Папи Франциска. Особлива увага приділена місцю та ролі Святого Престолу у розстановці сил на міжнародній арені та участі у подоланні глобальних проблем сучасності.

Італійська наукова школа. Представники цієї наукової школи досить ґрунтовно досліджують зовнішню політику та дипломатію Святого Престолу, що сприяло більш широкому інформаційному наповненню.

М. Каравале досліджував сучасний напрямок розвитку Ватикану, його зовнішньополітичні пріоритети за понтифікату Папи Франциска, акцентуючи увагу на нововведеннях, які здійснив Папа Римський. Т. Бернс та Р. Макмахен⁶ розглядають «м'яку силу» в дипломатії Папи Франциска як інструмент вирішення конфліктів.

Слід брати до уваги працю Карлетті⁷ в якій описано вплив держави на сучасну світову політику, зокрема, на прикладі Ватикану. М. Фельдкамп⁸ у монографії «Папська дипломатія: від Сильвестра I до Івана Павла II» дає структурований виклад основних історичних етапів зовнішньої політики Святого Престолу з акцентом на кінець 1990-х початок 200-х рр. Це

URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Danyliuk_Ivan/Myrotvorcha_dyplomatiia_Sviatoho_Prestolu_v_Latynskii_Amerytsi_2005-2013_rr.pdf

⁵ Ощипок І. Діяльність Святого Престолу у світовій політиці: дис. канд. наук: 052 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2020. 257 арк. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Oschypok_Ivan/Diialnist_Sviatoho_Prestolu_u_svitovii_politytsi.pdf

⁶ McMahon R. The Pope's Soft-Power Push // The World Next Week. 2015. URL: <https://www.cfr.org/pop-es-soft-power-push>

⁷ Carletti A. Il contributo della diplomazia pontificia alla costruzione di una nuova società internazionale // Seminario «L'agire agapico come categoria interpretativa per le scienze sociali» Centro Mariapoli di Castelgandolfo. 2011. 17-18 gennaio. URL: <http://www.social-one.org/it/convegni/seminario-2011/92-carletti-anna/file.html>

⁸ Feldkamp M. La diplomazia pontificia : da Silvestro I a Giovanni Paolo II. Un profilo. Milano: Jaca Book. 1998. 132 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=9Ak57WuLRFAC&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

дослідження дозволило автору одержати систематизовану картину зовнішньої політики держави.

Залучення до проведення дослідження праць наступних науковців дозволило проаналізувати окремі аспекти зовнішньополітичної діяльності Святого Престолу. А. Сараїс⁹, Д. Вігано¹⁰, Л. Караччоло та А. М. Франко¹¹ досліджували позиціонування Ватикану на міжнародній арені, відносини з окремими державами, безпосередньо саму політику Ватикану на таких двох великих напрямках як східний та західний. Л. Тауран¹² досліджував «м'яку силу» Святого Престолу та саме моральний авторитет, який несе держава, звертаючи увагу на авторитет Папи Римського у контексті релігійного чинника.

Найбільшу увагу серед дослідників зовнішньої політики Святого Престолу на сучасному етапі приділяється постаті Папи Франциска та його діяльності, що знайшло відображення у працях наступних науковців – Л. Караччоло та А. Ріккарді¹³, Д. Вігано¹⁴.

Російська наукова школа – представлена науковими доробками таких вчених як А. Балдіна, В. Богомазова¹⁵, Є. Жосула¹⁶, у яких досліджена роль Ватикану на міжнародній арені, зокрема, роль Ватикану в інтеграційних процесах у Європі, беручи до уваги релігію.

⁹ Sarais A. La cittadinanza vaticana. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana. 2012. 228 p.

¹⁰ Viganò D. Fedeltà è cambiamento. La svolta di Francesco raccontata da vicino. Roma: Rai Eri, 2015. 213 p.

¹¹ Franco II M. Vaticano secondo Francesco. Da Buenos Aires a Santa Marta: come Bergoglio sta cambiando la Chiesa e conquistando i fedeli di tutto il mondo. Milano: Mondadori Libri. 2015. 201 p.

¹² Tauran J. L. Etica e ordine mondiale: l'apporto specific della Santa Sede. 2004. URL: https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2003/documents/rc_seg-st_20030524_tauran-gregoriana_it.html

¹³ Caracciolo L., Riccardi A. Papa Francesco. Sognare l'Europa. Bologna: Centro editoriale dehoniano. 2017. 125 p.

¹⁴ Viganò D. Fedeltà è cambiamento. La svolta di Francesco raccontata da vicino. Roma: Rai Eri, 2015. 213 p.

¹⁵ Богомазов В. М. Диалог Россия-Ватикан и нравственные ориентиры XXI века // Современная Европа. 2014. №1. С. 131-143.

¹⁶ Жосул Е. Ватикан и европейская интеграция // Власть. 2008. № 2. С. 73-77.

Загальні теоретичні підходи до дослідження зовнішньої політики держави, міжнародних конфліктів та глобальних проблем сучасності описані у працях М. Лебедевої¹⁷, П. Циганкова. Робота О. Четверикової¹⁸ описує зміни в Церкві, релігійному протистоянні, які суперечать їй самій, називаючи це змовою Пап, зокрема, описується ідея Папи відновити Священну Римську імперію.

Ю. А. Виноградова¹⁹ дійшла висновку, що Папі Івану Павлу II у політиці на початку 1990-х рр. на міжнародній арені допомогла дипломатична гра, що дозволила уникнути прямих зіткнень, тим самим дозволяючи Святому Престолу відстоювати свою думку на засадах вселенського миру та моральних цінностей.

У статті І Г. Сардарян²⁰ мова йде про католицьку політичну доктрину, сформульовану в період понтифікату Бенедикта XVI. Вивчаються описані в енцикліках понтифіка основи державної влади, співвідношення норм моралі та права, моральності та політики.

У працях М. Іоселівой та В. Садченка²¹ розкривається роль Святого Престолу на міжнародній арені як одного з найстарших акторів та того, хто володіє духовним суверенітетом, розповідається про специфіку участі на

¹⁷ Современные глобальные проблемы мировой политики: учебн. пособие / Под. ред. М. Лебедевой. Москва: Аспект Пресс, 2009. 256 с.; Цыганков П. А. Теория международных отношений: учеб. пособи. Москва Гардарики. 2003. 590 с.

¹⁸ Четверикова О. Измена в Ватикане, или Заговор пап против христианства. Москва. 2010. 47 с. URL: <https://booksonline.com.ua/view.php?book=94263>

¹⁹ Виноградова Ю. А. Иоанн Павел II и СССР: стратегия взаимодействия с коммунистическим режимом // Вестник РГУ им. И. Канта. 2007. № 12. С. 72-75. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ioann-pavel-ii-i-sssr-strategiya-vzaimodeystviya-s-kommunisticheskimi-rezhimami/viewer>

²⁰ Сардарян Г. Политическая доктрина Папы Бенедикта XVI и европейский позитивизм. // МГИМО МИД России. 2018. С. 215-224. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskaya-doktrina-papy-benedikta-xvi-i-evropeyskiy-politicheskiiy-pozitivizm/viewer>

²¹ Иоселева М. Социально-философское учение Иоанна Павла II в контексте теологии католицизма // Вестник РГГУ. Серия «Философия. Социология. Искусствоведение». 2011. № 15(77). С. 56-69. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-filosofskoe-uchenie-ioanna-pavla-ii-v-kontekste-teologii-katolitsizma-1/viewer/n/sotsialno-filosofskoe-uchenie-ioanna-pavla-ii-v-kontekste-teologii-katolitsizma-1/viewer>; Садченко. В. Специфика Святого Престолу как участника международных отношений // Гуманитарные и юридические исследования. 2014. № 2 С. 54-59. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/spetsifika-svyatogo-prestola-kak-uchastnika-mezhdunarodnyh-otnosheni>

різних рівнях міжнародних відносин, зокрема за понтифікатів Папи Івана Павла II та Папи Бенедикта XVI.

Дисертація Є. Шебалиної²² присвячена діяльності Папи Франциска, зокрема, вивченню нових інструментів дипломатії Святого Престолу таких як використання соціальних мереж електронної дипломатії та проведені Папою Франциском реформи діяльності курії.

Монографія Т. Зонової²³ є найбільш повною працею, в якій точно і послідовно викладено історію папської дипломатії, починаючи з перших століть н.е. та закінчуючи понтифікатом Івана Павла II (1978-2005 рр.) та яким чином зовнішня політика Святого Престолу вплинула на еволюцію світської дипломатичної служби європейських держав. З сучасних російських досліджень щодо особливостей зовнішньої політики Святого Престолу слід зазначити публікації А. М. Букалова²⁴, у яких розкрито діяльність Святого Престолу у історичній ретроспективі. Зокрема, використана дід час дослідження праця є спогадами видатного радянського та російського журналіста, який присвятив свою професійну діяльність висвітлення ватиканської проблематики. У роботі розглядаються найвидатніші події з життя римських пап (Іоанна Павла II, Бенедикта XVI; особлива увага приділяється Папі Франциску).

²² Шебалина Е. Приоритеты внешней политике Святого Престола в период понтификата Папа Франциска (2013-2018гг.): дис. канд. наук: 07.00.15 / Московский государственный институт международных отношений (университет) Министерства иностранных дел Российской Федерации». Москва, 2019. 178 с. URL: https://mgimo.ru/upload/diss/2019/shebalina_dissertaciya.pdf

²³ Зонова Т. Дипломатия Ватикана в контексте эволюции европейской политической системы. Москва: Московский государственный институт международных отношений (университет). Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН). 2000. 200 с.

²⁴ Букалов О. С понтификами по белу свету: записки участника папского пресс-пула. 2-е изд., испр. и доп. Санкт-Петербург: Алетейя. 2016. 314 с.

Деякими аспектами діяльності Святого Престолу займаються Г. Бикова²⁵, Д. Клименко²⁶, досліджують зовнішню політику та методи ведення політики Святим Престолом. Варто зазначити, що саме ці дослідники приділяють більше уваги Понтифікату Папи Бенедикта XVI, діяльність якого здебільшого піддається критиці.

Є. Токарева присвятила свої наукові роботи історії папства, Римокатолицької церкви та міста-держави Ватикан. До її наукових інтересів входить джерелознавство, робота з ватиканськими архівами. У зв'язку з цим праці є фундаментальними для вивчення ватиканської проблематики, і незамінні у вивчення історії католицизму.

Дослідження А. Булатової²⁷ концентрується на вузькому векторі дипломатії Святого Престолу, яка отримала назву «Ostpolitik» (Східна політика Ватикану). Автор докладно розглядає витоки цієї політики, її еволюцію, а також її реалізацію у відносинах з Російською Федерацією у контексті регіоналізації України. Праця являє собою науковий інтерес, проте не є комплексною, торкаючись лише одного аспекту.

Слід зазначити монографію Г. Бикової «Зовнішня політика Ватикану в європейському регіоні в 1990-2012 рр.»²⁸, в якій дослідниця аналізує увагу на основних дипломатичних пріоритетах Святого Престолу, які домінували у зазначений період щодо Європейського континенту.

²⁵ Быкова Г. Внешняя политика Ватикана в европейском регионе в 1990-2012 гг. Из истории современных международных отношений. Москва: Экон-Информ. 2014. 315 с.

²⁶ Клименко Д. Формирование образа Ватикана в онлайн-версиях российских и зарубежных изданий в период понтификата Бенедикта XVI: дис. канд. фил. наук: 10.01.10 / Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова. Москва. 2013. 295 с.

²⁷ Булатова А. Восточная политика Ватикана на примере Украины: диссертация кандидата политических наук: 23.00.04. / Московский государственный институт международных отношений (университет) Министерства иностранных дел Российской Федерации». Москва, 2008. 16 с. URL: <https://www.dissercat.com/content/vostochnaya-politika-vatikana-na-primere-ukrainy>

²⁸ Быкова Г. Внешняя политика Ватикана в европейском регионе в 1990-2012 гг. Из истории современных международных отношений. Москва: Экон-Информ. 2014. 31 с.

Науковий інтерес представляє також дисертація Д. Клименка²⁹. Незважаючи на те, що робота стосується філологічних наук, у ній детально представлений аналіз понтифікату Бенедикта XVI, що є частиною історичної спадщини поточної ватиканської зовнішньої політики.

Західна наукова школа. Британський історик Г. Ковдрей аналізував еволюцію зовнішньої політики Ватикану у XX-XXI ст., що дозволило простежити зміни у політиці та порівняти Понтифікати.

Американські науковці А. Макдональд, С. Майльєрд³⁰ досліджували глобальні проблеми соціально-політичного характеру, зокрема, міграційні питання, проблему біженців та голоду у контексті діяльності Ватикану щодо їх подолання. Американський науковець німецького походження М. Штефан³¹ описує політичний портрет Папи Франциска у порівнянні з попередніми понтифіками та зауважує на тому, що Папа Франциск найбільше приділяє уваги у зовнішньополітичній сфері саме конфліктам та глобальним проблемам сучасності.

Зазначаємо, що західна наукова школа має більш ґрунтовний науковий доробок щодо правового статусу Святого Престолу у міжнародних відносинах, його діяльність на окремих напрямках (Б. Експозіто³², М. Барбато³³, Х. Казанова³⁴), Механізми м'якої сили: папські послання,

²⁹ Клименко Д. «Формирование образа Ватикана в онлайн-версиях российских и зарубежных изданий в период понтифика Бенедикта XVI». Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Москва. 2013. с. 26. URL: <https://docplayer.com/27936561-Klimenko-darya-aleksandrovna-formirovanie-obraza-vatikana-v-onlayn-versiyah-rossiyskih-i-zarubezhnyh-izdaniy-v-period-pontifikata-benedikta-xvi.html>

³⁰ Maillard S. Pope Francis, refugees and recovering europe's soul // Britannica. 2016. URL: <https://www.britannica.com/>

³¹ Shtefan M. Pope Francis // Encyclopedia britannica. URL: <https://www.britannica.com/biography/Francis-I-Pope>

³² Esposito B. La Chiesa e relazioni internazionali: lezioni. Roma: Angelicum. 2015. 150 p.

³³ Barbato M. A State, a Diplomat, and a Transnational Church: The Multilayered Actorness of the Holy See // Special Issue: The Changing Role of Diplomacy in the 21st Century. 2013 Vol. 21(2). P. 27-48.

³⁴ Casanova J. Globalizing Catholicism and Return to a «Universal Church» // Transnational Religion & Fading States. Boulder: Westview Press. 1997. P. 121-143.

енцикліки, ЗМІ, активне використання соціальних мереж – все як засоби впливу Ватикану на міжнародній арені стали об'єктом дослідження Дж. Троя³⁵.

За останні десятиліття опубліковано низку наукових праць щодо миротворчої діяльності Святого Престолу (Р. Араухо³⁶, Л. Кейхіл³⁷), «м'якої сили» папської дипломатії (Дж. Аллен³⁸, Т. Бернс³⁹). Варто зазначити, що саме у пост-біполярну добу відбулася зміна та трансформація інструментів реалізації зовнішньополітичної діяльності Святого Престолу, що дозволяє більш активно використовувати постать Папи Римського у політиці та «тиснути» статусом нейтралітету у проголошенні миру та моральних принципів. Адже, як зазначають вище вказані дослідники, миротворчість та посередництво у врегулюванні конфліктів є важливим напрямом діяльності Святого Престолу у ХХІ ст.

Для проведення дослідження важливим було аналіз хронології відносин Святого Престолу з окремими державами, його політика, що проявляється безпосередньо за окремих Понтифікатів, тому праці І. Інграо та А. Меллоні, Дж. Беччу, та М. Дзандзуккі⁴⁰, Л. Боффа⁴¹, Б. Баллардіні⁴², хоч є суто історичними, але дозволили здійснити компаративний аналіз Понтифікатів Івана Павла II, Бенедикта XVI та Франциска.

³⁵ Troy J. The Pope's own hand outstretched': Holy See diplomacy as a hybrid mode of diplomatic agency // *The British Journal of Politics and International Relations*. 2018. №3 P. 521-539.

³⁶ Araujo R. J. *Papal Diplomacy and the Quest for Peace: The Vatican and International Organizations from the early years to the League of Nations*. Naples: Sapientia Press of Ave Maria University. 2004. 280 p.

³⁷ Cahill L. The Realism of Holy See Foreign Policy // *E-International Relations*. 2017. № 2. P. 1-5. URL: <https://www.e-ir.info/2017/02/27/the-realism-of-holy-see-foreign-policy/>

³⁸ Allen J. *The Catholic Church: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press, 2014. 313 p.

³⁹ Byrnes T. Sovereignty, supranationalism, and soft power: The Holy See in international relations. // *The Review of Faith & International Affairs*. 2017. №15(4). P. 6-20.

⁴⁰ Ingrao I., Becciu G. A., Melloni A., Zanzucchi M. *Vaticano*. Roma: Città Nuova Editrice, 2017. 90 p.

⁴¹ Boff L. *Francis of Rome & Francis of Assisi. A new spring in the Church*. New York: Maryknoll. 2014. 160 p.

⁴² Ballardini B. *Leader come Francesco. Perché il papa è un genio del marketing*. Milano: PIEMME, 2014. 136 p.

Науковці зі Сходу. Китайський дослідник Хе Сишен у статті «Відносини між Святим Престолом та Китаєм»⁴³ розглядає такий аспект участі Ватикану у підтримці миру у світі як Африканський континент (боротьба з бідністю, екологія) на якому зараз активно проводить свою діяльність Китай.

При цьому слід зазначити, що вищезазначені наукові розвідки не становлять єдиної точки зору на зовнішню політику Святого Престолу, зосереджуючи свою увагу на певних її аспектах, що підтверджує актуальність теми дослідження з точки зору комплексного аналізу та порівняння понтифікатів та політики Святого Престолу у пост-біполярну добу.

Джерельна база дослідження. У процесі проведення дослідження, окрім монографій та статей вище зазначених авторів було виявлена необхідність залучення низки джерел, що дозволили підвищити рівень об'єктивності аналізу відносин Святого Престолу на держави світу.

Джерельну базу дослідження було поділено на такі групи:

Документи глав держав та урядів. Дослідження міжнародного статусу Святого Престолу та Папського легата було проаналізовано з використанням Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р.⁴⁴ Стаття 14 Конвенції стосується дипломатичного статусу «нунція», що підтверджує звання Надзвичайного і Повноважного Посла прирівнює їх до статусу посланника.

Кодекс канонічного права, виступає основним законом Католицької Церкви. За допомогою норм цього документу регулюється діяльність Католицької Церкви як суб'єкта міжнародних відносин, структура та особливості функціонування папської дипломатії, обов'язки папських легатів,

⁴³ Хе Сишен. Отношения Ватикана со Святым Престолом // 视角与探索. 2016. № 3. С. 26-31.

⁴⁴ Віденська конвенція про дипломатичні зносини // Законодавство України: офіційний сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048/ed19610418#Text.

адже норми канонічного права є обов'язковими до виконання усіма, хто пов'язаний з Церквою⁴⁵.

Також було досліджено поточну Апостольську конституцію «Pastor Bonus»⁴⁶ та Motu Proprio «Sollicitudo omnium Ecclesiarum»⁴⁷, де прописано, що «діяльність Папського представника приносить перш за все дорогоцінне служіння єпископам, священикам, релігійним та всім католикам цього місця, які знаходять у ньому підтримку та захист, оскільки він представляє вищу владу». Його місія не збігається з виконанням повноважень єпископів, не замінює і не перешкоджає їм, але поважає його і, справді, підтримує і підтримує братерськими та розважливими порадами. Його місія й конкретне завдання діяти від імені Святого Престолу: а) сприяти відносинам з урядом нації, з якою він є акредитованим; б) вирішувати питання відносин між Церквою і державою; в) розглядати, зокрема, положення угод та домовленостей, а також конвенцій, які стосуються питань сфери публічного права⁴⁸. Важливим став аналіз положень Компендіуму соціальної доктрини Католицької церкви у якому частково прописано алгоритм позиціонування та діяльності Святого Престолу на міжнародній арені⁴⁹.

Розглянемо більш детальніше «Praedicate Evangelium» – «Проповідуйте Євангеліє» – апостольська конституція, яка реформує Римську курію, була опублікована та оприлюднена 19 березня 2022 р. Папою Франциском;

⁴⁵ Катехизм Католицької церкви (Синод Української греко-Католицької церкви). Жовква: Місіонер, 2002. 772 с. URL: <https://familychristianblog.files.wordpress.com/2017/03/kkc-v1-2-2.pdf>

⁴⁶ Address of Pope Francis to the European Parliament Strasbourg, France // Vatican: official website. 2014. URL: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141125_strasburgo-parlamento-europeo.html.

⁴⁷ Paolo IV. Sollicitudo omnium Ecclesiarum. Lettera Apostolica in forma di Motu Proprio. // La Santa Sede: official website. 1969. URL: https://www.vatican.va/content/paul-vi/la/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19690624_sollicitudo-omnium-ecclesiarum.html

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Compendio della Dottrina sociale della Chiesa. / La Santa Sede: official website. 2005. URL: https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_it.html

Документ увійде в силу 5 червня 2022 р. Конституція визначає Римську курію як «інституцію, яку Римський Понтифік зазвичай використовує для виконання своєї універсальної місії у світі». У ньому також сказано, що Римська курія «не стоїть між папою та єпископами, вона скоріше знаходиться на службі обох відповідно до властивих кожному функцій»⁵⁰.

Безпосередньо було розглянуто енцикліки пап: Папи Івана Павла II енцикліку «*Veritatis Splendor*»⁵¹ («Сяйво істини»), де зазначається «про кризу правди, про залежність свободи від істини».

Папа Бенедикт XVI при перебуванні при владі видав три праці: *Deus caritas est*⁵² («Бог є любов»), яка висвітлює проблематику кризи 2009 р. *Spe salvi*⁵³ («Врятовані надією») і *Caritas in Veritate*⁵⁴ («Милосердя в істині»). У 2013 р. була написана енцикліка Папою Бенедиктом XVI *Lumen Fidei*⁵⁵ («Світло віри», 2013 р.), яка була видана Папою Франциском.

Цінним документом для аналізу поглядів і дипломатичного напрямку є звернення і заклики Понтифіка до послів дипломатичного корпусу. Зокрема, у зверненні Папи Бенедикта XVI до дипломатів зазначається заклик «будувати суспільство справедливості, миру і солідарності, в милосерді й взаємному

⁵⁰ Predicate Evangelium // Infovaticana: official website. 2018. URL: <https://infovaticana.com/2018/06/14/predicate-evangelium-la-nueva-constitucion-de-la-curia-yatiene-borrador/>.

⁵¹ Ioannes Paulus PP. II // Veritatis Splendor: official website. URL: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_06081993_veritatis-splendor.html

⁵² Benedetto XVI. Deus caritas est // The Holly See: official website. 2005. URL: https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/ru/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html; Benedetto XVI. Spe Salvi // The Holly See: official website. 2007. URL: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/ru/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html

⁵³ Benedetto XVI. Spe Salvi // The Holly See: official website. 2007. URL: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/ru/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html

⁵⁴ Benedict XVI. Caritas in veritate // The Holly See: official website. 2005. URL: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html

⁵⁵ Pope Francis. Lumen Fidei // The Holly See: official website. 2013. URL: <http://w2.vatican.va>

прощенні»⁵⁶. У своєму наступному посланні «Послання до дипломатичного корпусу при Святому Престолі», Бенедикт XVI виклав бачення міжнародних відносин: «... дипломатію правди, яка базується на принципах правди, свободи, прав та обов'язків, взаєморозумінні й прощенні»⁵⁷. Аналіз послання 2006 року до дипломатичного корпусу Святого Престолу дуже вагоме, оскільки дозволяє зрозуміти поведінку та вектори зовнішньополітичної діяльності Папи.

У поточній Апостольській конституції «Pastor Bonus»⁵⁸, та Загальному указі кардинала Державного секретаря щодо гуманітарної організації «Caritas Internacionales»⁵⁹ зазначені завдання, які ставить перед собою Ватикан на міжнародній арені.

Документи міжнародних міжурядових та неурядових організацій.

У межах ООН Святий Престол висловлює свої послання, звертаючись до Ради Безпеки, Генеральної Асамблеї та на спеціальних заходах.

Повноваження Святого Престолу як спостерігача визначені в резолюції Генеральної Асамблеї ООН №58/314 від 16 липня 2004 р.⁶⁰

Наприклад, у 2014 р. Рада Безпеки прийняла резолюцію 2178⁶¹, засуджуючи насильницький екстремізм і закликаючи до заходів, що запобігають подорожам і підтримки з Ісламською державою Ірак та Левант,

⁵⁶ Benedetto XVI. Discorso agli ecc. ambasciatori del corpo diplomatico accreditato presso la Santa Sede // La Santa Sede: official website. 2005. URL: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2005/may/documents/hf_ben-xvi_spe_20050512_diplomatic-corps.html

⁵⁷ Benedetto XVI. Discorso agli ecc. ambasciatori del corpo diplomatico accreditato presso la Santa Sede. // La Santa Sede: official website. 2006. URL: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2006/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20060109_diplomatic-corps.html

⁵⁸ Address of Pope Francis to the European Parliament Strasbourg, France // The Holly See: official website. 2014. URL:

http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141125_strasburgo-parlamento-europeo.html.

⁵⁹ Decreto generale il Sig. Cardinale Segretario di Stato // The Holly See: official website. 2019. URL: http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20190522_decreto-generale_it.html.

⁶⁰ Резолюция, принятая Генеральной Ассамблей 58/314. Участие Святейшего Престола в работе Организации Объединённых Наций. // United Nations: official website. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/RES/58/314>

⁶¹ Resolution 2178. Condemnation of violent extremism // United Nation Organisation: official page. URL: https://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/SCR%202178_2014_EN.pdf.

яку підтримав Святий Престол зі словами: щоб протидіяти тероризму, люди і країни повинні досягти соціальної справедливості для всіх і взаємного культурного розуміння.

На саміті ООН 19 вересня 2016 р. темою стала проблема міграції та її виклики та була прийнята відповідна резолюція. У дипломатичній діяльності Святий Престол усвідомлює проблеми міграції та виклики, які виникають у деяких державах-членах у наданні допомоги біженцям та мігрантам, аде виступає за підтримку біженців⁶².

Важливими стали документи, результати засідань «Caritas Internacionales»⁶³, яка є гуманітарною організацією 164 регіональних католицьких служб, організацій соціальної роботи та міжнародного розвитку, які працюють більш ніж в 200 країнах і територіях усього світу, включаючи Україну), підіймалося питання про гуманітарну допомогу та її активність роботи.

Загальний указ кардинала Державного секретаря щодо організації «Caritas Internacionales»⁶⁴ дозволяє стверджувати про вагомість організації у реалізації гуманітарної дипломатії Святого Престолу. Зокрема, показовим у форматі напрямів діяльності організації став виступ постійного спостерігача Фернандо Чіка Арельяно під час навчального семінару на тему «Корінні народи, зберігачі природи: Енцикліка «Laudato si'» Папи Франциска та цілі сталого розвитку»⁶⁵ у якому розглядаються питання народу та міграцій. Четверта зустріч Форуму корінних народів, скликана Міжнародним фондом

⁶² New York Declaration for Refugees and Migrants // United Nation Documents: official website. 2016. URL: <https://news.un.org/en/story/2017/02/550982-feature-diplomacy-conscience-holy-see-united-nations>.

⁶³ Response to the Humanitarian Crisis // Caritas: official website. URL: <https://www.caritas.org/>

⁶⁴ Decreto generale il Sig. Cardinale Segretario di Stato // Vatican: official website. 2019. URL: http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20190522_decreto-generale_it.html.

⁶⁵ Seminar on “Indigenous peoples, custodians of nature: Pope Francis’ Encyclical Laudato si’ and the Sustainable Development Goals” // Holy See Press Office: official website. 2019. URL: <http://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2019/03/29/190329f.html>.

розвитку сільського господарства (13 лютого 2019 р.)⁶⁶, висвітлюється питання розвитку та проблем сільського господарства беручи до уваги аграрні країни та їх темпи розвитку.

Публікації політичних та державних діячів. Значний інтерес для проведення дослідження мала монографія кардинала Т. Бертоне⁶⁷, який довгі роки обіймав посаду Державного секретаря Святого Престолу (2006-2013 рр.) і опублікував у своїй праці «Папська дипломатія у світі глобалізації» свої найбільш значущі виступи з нагальних міжнародних проблем.

Папа Іван Павло II видав працю «Мысли о земном»⁶⁸ 1992 р., у якій комунізм і нацизм стоять в одному ряду, як дві подібні системи, що характеризує негативне відношення до їх ідеологічної політики, особливо відносно жертв будівництва «ідеального суспільства». Він відзначив, що нацизм і марксистська догма мають врешті-решт схожість в тому, що є сукупними ідеологіями з тенденцією перетворення в замінювачі релігій.

Виступи, промови, інтерв'ю. У цій групі представлені виступи папи Івана Павла II, Папи Бенедикта XVI та Папи Франциска⁶⁹ з ресурсів радіо Ватикану (vaticannews.va)⁷⁰ та на офіційному веб-сайті Святого Престолу (w2.vatican.va)⁷¹.

⁶⁶ Fourth Global Meeting of the Indigenous Peoples' Forum convened by the International Fund for Agricultural Development // Holy See Press Office. 2019.: http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20190213_foro-pueblos-indigenas_sp.html.

⁶⁷ Bertone T. La Diplomazia pontificia in un mondo globalizzato. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2013. С. 215. URL: <https://books.google.com.ua/books>

⁶⁸ Иоанн Павел II. Мысли о земном. Москва. Новости. 1992. 295 с.

⁶⁹ Бенедикт XVI выступил в Ватикане // Интерфакс. 2013. URL: <https://www.interfax.ru/world/290944>.

⁷⁰ Pope Benedict XV // VaticanNews: official website. 2020. URL: <https://www.vaticannews.va/en/taglist.chiesa-e-religioni.Papa.papa-benedetto-xvi.html>.

⁷¹ Giovanni Paolo II // The Holly See: official website). 2001. URL: <http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/letters/2001.index.html>.

Заява Ф. Баджо, заступника секретаря «Caritas Internationalis» – Секція мігрантів та біженців, Святий Престол⁷², мова йшла про допомогу мігрантам та відкриття кордонів Європи для них.

Заява Президента Д. Трампа⁷³ висловила занепокоєння погіршенням ситуації в галузі безпеки на сході України і засудило постійне порушення режиму припинення вогню, включаючи використання важкої зброї.

Публікації ЗМІ. Ця група представлена матеріалами таких видань як «Vatican.News»⁷⁴, «Deutsche Welle»⁷⁵ «La sente Francis»⁷⁶, «The New York Times»⁷⁷, «Католицький оглядач»⁷⁸. Зазначені публікації допомогли дослідити динаміку зовнішньополітичної діяльності Святого Престолу на сучасному етапі.

Офіційні сторінки політичних та державних діячів у соціальних мережах. Були використані публікації з соціальних мереж Дональда Трампа⁷⁹, Папи Франциска⁸⁰ та його помічників, митрополита Єпіфанія⁸¹ та Євстратія Зорі⁸².

Отже, наявний стан наукової розробки є досить широким та об'єктивним, проте, з огляду на динамічні зміни у міжнародно-політичній

⁷² The Holy See in the preparatory processes of the global compact for safe, orderly and regular migration and of the global compact on refugees // Statement of Fr. Fabio Baggio CS, Under-Secretary. 2018. URL: http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2018/documents/rc-seg-st-20181019_meeting-diplomatici-baggio_en.html.

⁷³ Selected Security Council Presidential Statements // Security Council Report. 2018. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/ukraine/>.

⁷⁴ Pope Francis recalls his visit to Thailand and Japan // Vatican: official website. URL: <https://www.vaticannews.va/uk.html>.

⁷⁵ Ватикан: сучасний світ // Deutsche Welle: офіційний сайт. 2018. URL: <https://p.dw.com/p/35LSp.Deutsche Welle>

⁷⁶ La sente Francis // La Santa Sede. URL: <http://w2.vatican.va/content/vatican/it.html>.

⁷⁷ Pope Francis invited the presidents of Israel and the Palestinian Authority to pray together for peace during a visit to Rome in June // The New York Times. 2014. URL: <https://www.nytimes.com/2014/06/09/world/europe/Pope-francis-holds-vatican-prayer-summit-with-israeli-and-palestinian-leaders.html>

⁷⁸ Рада кардиналів // Католицький оглядач: офіційна сторінка. 2013. URL: <http://catholicnews.org.ua/rada-kardinaliv-hto-ie-hto>.

⁷⁹ Donald Trump // Twitter: official page. URL: <https://twitter.com/realDonaldTrump>.

⁸⁰ Franciscus. Twitter: official page. URL: <https://twitter.com/franciscus?lang=uk>.

⁸¹ Єпіфаній. Facebook: official page. URL: <https://www.facebook.com/epifaniy/>

⁸² Євстратій Зоря. Facebook: official page URL: <https://www.facebook.com/yevstr>.

ситуації у світі, з урахуванням модернізації зовнішньополітичних курсів держав та сучасною динамікою ситуації наявні наукові доробки не повністю розкривають проблематику об'єкту дослідження.

1.2. Категоріальна та методологічна основи дослідження

Під час написання роботи, автор опрацював відповідні концепції та наукові категорії міжнародно-політичної науки, які стали теоретичною основою для дослідження обраної проблематики.

Світова політика та міжнародні відносини є частиною сучасного існування міжнародної арени. Світову політику прийнято пов'язувати з глобальними проблемами і питаннями розвитку світової політичної системи в цілому, в той час як міжнародні відносини покликані розкрити складну взаємодію між державами та іншими суб'єктами світового політичного процесу.

Російський міжнародник-аналітик А. Бовін зазначає: «Світова або міжнародна політика – це діяльність, взаємодія держав на міжнародній арені. А міжнародні відносини – це система реальних зв'язків між державами, які виступають і як результат їхніх дій, і як свого роду середовище, простір, у якому існує світова політика»⁸³. Тому міжнародна чи світова політика є активним чинником формування міжнародних відносин. Щодо міжнародних відносин, то вони постійно розвиваються під впливом світової політики і в свою чергу впливають на її зміст і характер.

Існують також відмінності між глобальною (міжнародною) політикою та зовнішньою політикою. Зовнішня політика – це діяльність держави на міжнародній арені, яка регулює відносини з іншими суб'єктами зовнішньої політики: державами, іноземними партіями та іншими громадськими організаціями, глобальними та регіональними міжнародними організаціями. У цьому випадку зовнішня політика країни є конкретним і практичним

⁸³ Цыганков П. А. Теория международных отношений: учеб. пособи. Москва Гардарики. 2003. С. 45.

втіленням МЗС або його відповідним зовнішньополітичним відомством основних засад міжнародної державної політики, які розробляються державними структурами та покликані відображати інтереси.

Зовнішньополітичний курс держави – це специфічний зміст певної національної зовнішньої політики в певний історичний період. Категорія «зовнішня політика» тісно пов'язана з поняттям «національний інтерес», що лежить в основі кожної держави. Національні інтереси як наукову категорію ввів у науковий цикл американський політолог Г. Моргентау⁸⁴. Забезпечення національних інтересів також є метою зовнішньої політики будь-якої держави. На думку Г. Моргентау, національні інтереси мають дві основні складові. Центральні (постійні) і вторинні (змінні). По-друге, основні інтереси складаються з трьох компонентів: природи інтересів, які підлягають захисту, політичного середовища, в якому ці інтереси діють, і раціональної потреби обмежити вибір цілей і засобів.

Р. Арон вважає, що поняття національних інтересів є занадто розпливчастим, щоб аналізувати цілі та засоби міжнародних відносин.⁸⁵

Основні інтереси національної держави, які традиційно розуміються, включають три основні елементи: економічне процвітання та розвиток, військовий чинник, національний суверенітет як основа управління певною територією та населенням⁸⁶.

Парадигмальний аспект неолібералізму, як неолібералізм, можна застосувати до Святого Престолу, оскільки відродження ліберальної ідеалістичної парадигми, ослабленої під час холодної війни, послідувало за крахом біполярної системи міжнародних відносин. Враховуючи значні зміни

⁸⁴ Торкунов А. Современные международные отношения. Москва: Аспект-Пресс. 1999. С. 236. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/tork/index.php

⁸⁵ Гаджиев К. С. Геополитика. Москва. 1998. С. 123.

⁸⁶ Пантелейчук І. В. Національний інтерес як механізм формування геополітичного іміджу // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2012. № 2. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Duur_2012_2_6

на міжнародній арені (зміцнення парадигмального процесу, поява нових націй на політичній карті світу, нетрадиційні загрози безпеці, процеси, пов'язані з глобалізацією).

Філософію неолібералізму та її критику висвітлено в роботах західних дослідників Д. Харві⁸⁷, Ф Хайека⁸⁸ та виокремлено певні складові:

1. Негативний наслідок несе велика кількість держав, бо росте їх кількість, а з їх кількістю росте загроза для навколишнього міжнародного середовища. Найкращим рішенням у цій ситуації є концепція спільної безпеки. Тому неолібералізм базується на питаннях міжнародної безпеки.

2. Міжнародна безпека виступає базисом та провідним елементом діяльності учасників міжнародних відносин. У свою чергу, множинність цілей акторів відповідно до ліберально-ідеалістичної парадигми, дозволяє надавати пріоритет загальнолюдським цінностям та ідеалам.

3. Розвиток міжнародного співробітництва, виступає умовою досягнення світової стабільності, стабільного розвитку міжнародного порядку, що у свою чергу сприяє зростанню економічного добробуту.

4. Основними засобами міжнародних відносин є поширення ідеалів лібералізму і ринкової демократії, створення ліберально-міжнародних організацій, розвиток міжнародного права і співробітництва.

5. Основними стандартами моралі є ліберальна демократія і права людини, які можуть бути використані для створення нового світового порядку в майбутньому⁸⁹.

Чому саме ця теорія, бо Святий Престол зацікавлений у зміцненні міжнародного права, стабільності та безпеки, врегулюванні міжнародних

⁸⁷ Харви Д. Краткая история неоллиберализма. Пер. с англ. Н. С. Брагиной. Москва: Поколение, 2007. С. 45-52. URL: <https://www.twirpx.com/file/1742191/>

⁸⁸ Хайека Ф. Философия неоллиберализма // Социально-экономические явления и процессы. URL: http://arbir.ru/articles/a_3366.htm

⁸⁹ Безрук О. Неолібералізм: соціально-філософський аспект // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». 2014. № 1114. Вип. 51. URL: <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/view/2153/1897>

конфліктів мирним шляхом, відстоює дотримання фундаментальних прав особистості.

«М'яка сила» – це можливість досягти цілей на міжнародній арені, використовуючи протилежне від «жорсткої сили», що означає переговори, дипломатію, вплив ЗМІ та соціальні мережі. Це особливий вид зовнішньої політики, що впливає на одну державу на іншу через пропаганду засобів масової інформації, масової культури та високої культури, освітніх послуг, сприятливого економічного середовища, привабливих гуманітарно-політичних ідеалів. Термін «м'яка сила» вперше був вжитий американським науковцем Дж. Наєм⁹⁰.

Дипломатія – це сукупність методів і способів здійснення зовнішньої політики. Існує кілька широко відомих визначень дипломатії. Англійський учений і дипломат Г. Нікольсон відзначав, що слово «дипломатія» використовується «для позначення абсолютно різних речей. Іноді воно вживається як синонім зовнішньої політики. Ця наукова категорія також служить для назви процедури і апарату, за допомогою яких ведуться переговори. Також це поняття позначає особливу здатність, яка виявляється в спритності в при веденні міжнародних переговорів». Г. Нікольсон вважав дипломатію методом здійснення міжнародних відносин шляхом переговорів. Французький дипломат Гарден, що жив в першій половині ХІХ ст., висловлював думку, що «дипломатія в широкому сенсі цього терміну є наука про зовнішні зносини»⁹¹.

Зовнішньополітичне оточення, престиж та авторитет на світовій арені Слід мати на увазі, що забезпечення національного інтересу досягається лише при збалансованості зазначених умов, що являють собою відкриту систему взаємозалежних та взаємодоповнюючих елементів.

⁹⁰ Nye J. Bound to lead: The changing nature of American power. New York: Basic Books, 1990. P. 176. URL: <https://www.twirpx.com/file/1912366/>

⁹¹ Шабрат А. В. Дипломатичний етикет в сучасних міжнародних відносинах // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк. 2015. С. 75.

Публічна дипломатія – це комплекс заходів, націлених на вивчення, інформування та формування позитивної зарубіжної громадської думки щодо певної держави. Акторами публічної дипломатії можуть бути не тільки уряди і органи державної влади, а й неурядові організації, засоби масової інформації, бізнес-структури, приватні групи і окремі особи як учасники міжкультурних комунікацій. Поняття «публічна дипломатія» вперше було запропоновано Е. Галліоном, деканом Школи права і дипломатії ім. Флетчера при Університеті Тафтса (США), для позначення процесу, за допомогою якого суб'єкти міжнародних відносин досягають зовнішньополітичних цілей, надаючи вплив на іноземну громадськість⁹². Е. Галліон розглядав «публічну дипломатію» як синонім до слова «пропаганда». Однак якщо в англійській мові термін «propaganda» має негативне тлумачення, то, ввівши в обіг поняття «публічна дипломатія», американський вчений надав йому нейтрального забарвлення.

Традиційна суспільна дипломатія розглядає тактику громадської дипломатії, наприклад, освітні обміни, культурні обміни, а також програми мовної освіти. Зовсім нещодавно розширилася, щоб вирішити питання використання державою платформи ЗМІ для просування своєї м'якої сили та отримання підтримки зовнішня політика серед глобальної громадськості та міжнародних акторів для побудови відносини з іноземною аудиторією. За допомогою повідомлень, спрямованих на зміцнення довіри між посланник і одержувач для стратегічних цілей, або у випадку з Церквою, щоб відновити свою довіру з глобальною аудиторією. Папа займався активізацією та поширенням своєї політики спираючись не на аудиторію католиків, а навпаки намагався звернутися до різноманітністю окремих аудиторій, включаючи католиків, не католиків, політичних еліт та інших звичайних громадян.

На 53-й Всесвітній день соціальних комунікацій 2019 р., який присвячений темі: «Всі ми частини одного тіла. Від спільноти до громади», де

⁹² What is Public Diplomacy? // Center of Public Diplomacy: official page of Tufts University. URL: <http://fletcher.tufts.edu/murrow/diplomacy>

Папа Франциск відзначає традиційну вірність Служби релігійної інформації просуванню інформаційної громади, заснованої на автентичності та взаємності. Папа закликає до прозорості та чесності інформації та засуджую дезінформування суспільства, засоби масової інформації завжди мають висвітлювати лише істину. Він продовжує вести мову про Службу релігійної інформації та її намагання прямувати до інновацій⁹³.

Електронна дипломатія або «Е-дипломатія 2.0» – використання веб та інформаційно-комунікаційних технологій для реалізації дипломатичних завдань. Як форма публічної дипломатії цифрова дипломатія є механізмом впливу на зарубіжну аудиторію за допомогою певних методів, таких як: розміщення радіо і телепередач в Інтернеті; поширення у відкритому доступі літератури в цифровому форматі; моніторинг дискусій в блогосфері; створення персоніфікованих сторінок урядовців в соціальних мережах.

Дипломатія, яка раніше була відносно «закритою» сферою діяльності, завдяки розвитку «інформаційного суспільства» стає все більш відкритою для звичайних громадян. Офіційна присутність в інтернеті, в тому числі і в світових соціальних мережах (Twitter, Facebook, Youtube) державних дипломатичних відомств відзначено відповідними «сторінками» на цих ресурсах, які є практично у всіх міністерств закордонних справ розвинених країн, в тому числі і в українського МЗС. Ця нова форма «цифрової дипломатії» не лише надає нові можливості здійснення державної міжнародної політики, а й висуває особливі вимоги до її учасників.

Соціальні мережі – це засоби масової інформації (ЗМІ), які практично стали ключовою платформою для поширення інформації.

Твітпломатія означає використання соціальної мережі «Твіттер» з боку глав держав, керівників міжнародних міжурядових організацій та дипломатів, для зближення позицій з міжнародних питань. Т. Зонова зазначає, що

⁹³ Папа Римский призвал пользователей соцсетей брать пример с общин христиан // РИА Новости. URL:<https://ria.ru/20190124/1549840093.html>

пояснення феномена «Твітпломатії» пов'язане зі зростаючою необхідністю політиків мати більше контактів з людьми⁹⁴.

Ініційоване Папою Франциском оновлення Ватикану на сучасному етапі направлено на подолання накопиченого католицизмом відставання від запитів сучасного суспільства.

Глобальне поширення інформації використовується з метою покращення та підвищення рейтингу Папи та Церкви на локальному та міжнародному рівнях, використовуючи традиційну суспільну дипломатію та сучасні блага – Інтернет.⁹⁵

Представлено 25 пунктів, свого роду вже вжиті заходи для реформування Римської курії. Кожен параграф посилається на відповідні документи або акти Папи, які змінили функціонування Римської курії. Зокрема, з 2015 р. діє Секретаріат у справах комунікації, який займається поширенням діяльності та її висвітлення у медіа та соціальних мережах, що підтверджує трансформацію методів та засобів дипломатичної діяльності Святого Престолу за Понтифікату Папи Франциска.

Отже, автор дослідив та проаналізував понятійно-категоріальний апарат, виявив, що дослідження зовнішньої політики Святого Престолу доречно проводити крізь призми парадигми неолібералізму у міжнародних відносинах, а описана категоріальна основа є достатньою для проведення дослідження..

Методологічні основи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальні принципи об'єктивності, які дозволяють здійснювати неупереджений аналіз подій за рахунок використання низки джерел.

Під час даного дослідження були використані такі принципи: об'єктивності, конкретності, термінологічний та системний принципи, також автор керувався інформаційним, компаративним та інституційним, комплексним та аксіологічним підходами.

⁹⁴ Zonova T. Public diplomacy and its actors // Russian International Affairs Council: official page. URL: http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=718#top.

⁹⁵ The Catholic Church as a public diplomacy actor: an analysis of the Pope's strategic narrative and international engagement // Routledge. 2018.

Принцип об'єктивності стверджує про те, що інформація отримана під час дослідження повинна бути незалежною та підкріплюватися об'єктивними доказами⁹⁶. Тобто дослідження, зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу у пост-біполярну добу мають покладатися на факти, а не тільки на думки дослідника. Принцип об'єктивності характеризується повною відсутністю особистих вражень, симпатії чи антипатії та власного настрою під час дослідження. Натомість обов'язковим при застосуванні даного принципу є розгляд проблематики дослідження у всій її складності та багатогранності. Також важливо враховувати всі позитивні та негативні сторони предмету дослідження. В контексті проведеного дослідження, застосував даний метод для надання об'єктивних оцінок функціонування та реалізації зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу у пост-біполярну добу.

Базисом принципу конкретності виступає «сходження від абстрактного до конкретного». Цей принцип означає сходження від певних речей та явищ, які в своїй природі є неповними, частковими, фрагментарними до більш повних та цілісних⁹⁷. За допомогою цього принципу можна конкретизувати певні явища, та дослідити його більш детально в площині заданої тематики. В рамках дослідження зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу у пост-біполярну добу, автор використовує даний принцип для формування конкретного бачення ролі Святого Престолу в зовнішньополітичній діяльності. Автор конкретизує способи та методи впровадження та реалізації Святим Престолом своїх цінностей.

Термінологічний принцип передбачає дослідження термінів та понять які ними позначаються. Також цей принцип допомагає при уточненні змісту та обсязі понять. Даним принципом автор керувався при визначенні понять «медіа дипломатія», «міжнародні відносини», «зовнішні відносини» та

⁹⁶ Івакін О. А. Об'єктивність як неодмінний принцип пізнання // Актуальні проблеми держави і права: офіційний сайт журналу. URL: <http://www.apdp.in.ua/v29/20.pdf>

⁹⁷ Стоян О. О. Основи методологічних досліджень. Київ: Лібра, 2011. С. 27. URL: <https://www.twirpx.com/file/21667/>

«публічна дипломатія», автору вдалося окреслити зміст та обсяг цих понять, а також їхній взаємозв'язок.

Застосовано принцип історизму, який дозволив розглянути діяльність Пап крізь призму історичних подій та сучасності.

Системний принцип допомагає розглянути об'єкт дослідження в середині багатоелементної системи, елементи якої тісно пов'язані між собою, тим самим утворюючи певну цілісність. В даному дослідженні системний принцип використовується для аналізу зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу у пост-біполярну добу зважаючи на позиціонування Святого Престолу як на регіональному, так і глобальному рівні міжнародної системи. Зокрема, було підтверджено, що діяльність Святого Престолу виступає фактором єднання Західного або католицького світу.

Комплексний підхід дає змогу розглянути об'єкт даного дослідження як певну сукупність елементів окремого явища або процесу, ці елементи, в силу своєї природи доповнюють, збагачують і забезпечують цілісне та якісне існування або функціонування певного процесу чи явища⁹⁸. Комплексний підхід допомагає всебічно дослідити проблематику шляхом встановлення взаємозалежностей і взаємозв'язків окремих складових. Під час даного дослідження, автор звернувся до комплексного підходу з метою ширшого вивчення досліджуваної проблеми, шляхом аналізу взаємозв'язку між різними інструментами реалізації зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу, зокрема було досліджено та проаналізовано взаємозв'язок дії пап: Івана Павла II, Бенедикта XVI, Франциска у пост-біполярну добу.

Інформаційний підхід, в своїй природі пересікається з системним, цей підхід розглядає сучасний світ та його процеси у вигляді складної, багаторівневої інформаційної системи. Інформаційний підхід передбачає вивчення найхарактерніших інформаційних аспектів у певному процесі чи явищі в середині цієї системи⁹⁹. За допомогою даного підходу можна виділити

⁹⁸ Там само. С. 28.

⁹⁹ Там само. С. 29.

та дослідити певні нові якості предмету чи явища з інформаційної точки зору. Виявлення яких допомагає дослідити напрямки та шляхи розвитку цієї системи на основі загальних закономірностей інформаційних процесів. Зокрема, було проаналізовано різні канали подачі інформації зі сторони Святого Престолу, а також різноманітну групу джерел, що дозволило порівняти політику Понтифіків пост-біполярної доби.

Компаративний підхід також використовувався в даному дослідженні. Його суть полягає у зіставленні певного явища з подібними до нього в плані зовнішньої схожості та внутрішнього змісту¹⁰⁰. Використовуючи даний підхід, автор дослідив загальні тенденції подібних явищ, які мають місце на світовій політичній арені. Компаративний підхід дав змогу розробити загальні висновки дослідження, на основі порівняння зовнішньої політики та дипломатії пап Івана II, Бенедикта XVI, Франциска та методів їх реалізації дипломатії на міжнародній арені. Описати певні загальні тенденції та відмінності в провадженні та реалізації зовнішньополітичних ініціатив.

Інституційний підхід дозволяє розглянути взаємодію у міжнародних відносинах крізь призму створення механізму соціального упорядкування соціально-економічних дій. Інституціоналізм виступає одним із напрямів суспільствознавчої думки, що додає особливого значення ролі інститутів в сфері прийняття і спрямованості економічних, соціальних і політичних рішень¹⁰¹. Тому, інституційний підхід дозволив розглянути механізм формування зовнішньополітичної стратегії та рішень Святого Престолу, роль у інституті державотворчих процесів пап: Івана Павла II, Бенедикта XVI та Франциска на західних на східних напрямках та реалізації написаних ними енциклік та послань. Також було досліджено діяльність католицької благодійної неурядової організації «Caritas Internacionales».

¹⁰⁰ Хонін В. М. Методологічні принципи теорії міжнародних відносин // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2016. Вип. 127. Ч. 1. С. 106.

¹⁰¹ Фролова С. М. Институциональный подход в исследовании повседневности // Вестник ПАГС. 2013. №2 (35). С. 118-125. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/institutsionalnyy-podhod-v-issledovanii-povsednevnosti>

Аксіологічний (ціннісний) підхід став одним із провідних у дослідженні. Аксіологія є вченням про цінності, філософська теорія загальнозначущих принципів, що визначають спрямованість людської діяльності, мотивацію людських вчинків. Поняття «цінності» відрізняється тим, що воно не функціонує сама по собі. Це поняття є вагомим і включається в процес, коли до нього звертаються і тільки після цього воно стає провідним елементом процесу¹⁰². Можна стверджувати, що зовнішньополітична стратегія Святого Престолу на східному та західних напрямках ґрунтується на цінностях, аксіологічному підході, так як енцикліки пап закликають до мирного співіснування та бажання принести мир в кожен країну. Важливим у цьому контексті стає релігійний чинник, який закладає основи політики Католицької Церкви та сприяє реалізації її доктрини з точки зору миробудівництва.

Під час проведення наукового дослідження автор застосовував низку методів, зокрема, загальнонаукові методи: аналізу, синтезу, індукції та дедукції, системний метод, абстрагування, періодизації, геополітичного аналізу, компаративістський, контент-аналіз, описовий, узагальнення та групування.

Система – загальнонаукове поняття, що виражає сукупність елементів, що у відносинах і зв'язках друг з одним і із середовищем, що утворюють певну цілісність, єдність. Системний метод – це напрямок методології наукового пізнання, в основі якого лежить розгляд об'єкта як системи: цілісного комплексу взаємопов'язаних елементів¹⁰³.

За допомогою системного методу було розкрито основні тенденції взаємодії Святого Престолу з країнами світу, внутрішні та зовнішні фактори, які відображають умови взаємодії. Зокрема, розглянуто роль Святого Престолу як на регіональному, так і глобальному рівнях міжнародної системи.

¹⁰² Мельничук І. М. Філософсько-методологічний аналіз аксіологічного підходу в системі вищої освіти // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. № 3. С. 18

¹⁰³ Бахтина І. Методология и методы научного познания: учебное пособие. Екатеринбург: Урал. 2016. С. 84. URL: <http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/4125/1/uch00103.pdf>

Компаративістський метод полягає в порівнянні та співставленні певних процесів або явищ, що дозволяє виявити спільні та відмінні риси¹⁰⁴. Автором було застосовано метод компаративного аналізу з метою встановлення різниці в підходах та засобах досягнення цілей папами: Іваном Павлом II, Бенедиктом XVI та Франциском.

Аналіз – це метод дослідження, який полягає в тому, що предмет дослідження розділяється на складові і кожна з його частин досліджується окремо¹⁰⁵. Був застосований для умовного розділення об'єкта дослідження на певні складові частини, задля подальшого їх дослідження. Даний метод допоміг з'ясувати та проаналізувати основні інструменти реалізації зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу.

Метод індукції у формально-логічному розумовому дослідженні, дав можливість одержати загальний висновок на основі аналізу окремих фактів.

Метод дедукції на основі цілої картини надав змогу більш детально розібрати усі складові ведення політики за певних Пап при владі.

Метод абстрагування – уявне виділення будь-якого предмета, відволіканні від тих чи інших сторін або зв'язків предметів та явищ для виділення суттєвих їх ознак. Про це свідчить і походження самого слова “абстрактний” – від лат. *Abstractio* – видалення, відволікання¹⁰⁶. Даний метод застосовувався при аналізі складових політики Святого Престолу, завдяки цьому методу, автор дослідив найбільш вагомні аспекти зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу.

Метод періодизації ґрунтується на розподілі конкретного історичного процесу на етапи або періоди¹⁰⁷. Зокрема, під час дослідження автором було

¹⁰⁴ Бровко О. О. Основи компаративістики: навчально-методичний посібник. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2012. С. 13.

¹⁰⁵ Отделенцев Є. Політологічні парадигми і методи: філософсько - категоріальні підходи до аналізу та систематизації // Український науковий журнал «Освіта регіону. Політологія психологія комунікації». 2011. № 2. URL: http://www.social-science.com.ua/публікація/426_

¹⁰⁶ Там само. С. 56.

¹⁰⁷ Ярулін Р. Р., Латыпов А. А. Периодизация как научный метод упорядочения исторического процесса // Вестник Оренбургского национального университета: официальный сайт. 2007. № 3. С. 71.

використано метод періодизації з метою виокремлення відповідних періодів розвитку та перебування пап при владі на Святому Престолі, що дозволило продемонструвати його еволюцію. Також було виявлено, що взаємодія між Святим Престолом та іншими країнами світу має свої етапи розвитку, що стали основою для сучасної взаємодією. Метод хронології в дозволяє аналізувати всі події у хронологічній послідовності. Завдяки методу хронології ми можемо відтворити точний процес дій. Цей метод було використано задля послідовного висвітлення подій з 1991 р.¹⁰⁸.

Метод геополітичного аналізу дозволив визначити рівень вагомості та пріоритетності для Святого Престолу західного напрямку: Європа, Північна та Південна Америка та країни Африки. Автор апелював у дослідженні не лише географічною близькістю до країни Ватикан, а й її геополітичною маневреністю для досягнення своїх цілей, зокрема, поширення ідей Святого Престолу на Латинську Америку з точки зору релігійного фактору.

Контент-аналіз – метод вивчення текстів в широкому розумінні (документів, відео-, аудіоматеріалів, зображень)¹⁰⁹. Контент-аналіз дозволив виявити, на яких глобальних проблемах світу більш усього був зосереджений Папа Іван II, Бенедикт XVI та Франциск. Автором було застосовано контент-аналіз до проблематики своєї роботи. Було взято політичні енцикліки трьох пап, ці енцикліки є їх орієнтовним вектором в зовнішній політиці, тобто на що саме кожен папа робить акцент та як бажає вплинути на світ і на яких проблемах зосередитись. Автор проаналізував енцикліки пап, зробивши відповідний пошук окремих слів: «Peace», «War», «Conflicts», «Terrorism», «Global problem» («poverty», «climate»). Було кількісно підраховано вживання зазначених мовленнєвих конструкцій, але автор також передивлявся в якому

¹⁰⁸ Мальський М., Занько Ю., Мацяк М. Проблеми наукового дефініювання та особливості наукової інтерпретації поняття зовнішньої політики // Вісник Львів. унту. 2004. Вип. 11. С. 3-11.

¹⁰⁹ Семенова А. В., Корсунская М. В. Контент-анализ СМИ: проблемы и опыт применения. Москва: Институт социологии РАН. 2010. С. 10.

контексті було використано слово, щоб уникнути плутанини і невірної інтерпретації контексту тексту (Додаток А).

На основі проведеного контент-аналізу можна сказати на чому саме наголошував певний папа у своїх енцикліках та на що була направлена його політика: Папи Іван Павло II був зосереджений на конфліктах і як ми знаємо приймав активну участь у їх вирішенні та піднімав проблему бідності. Папа Франциск зосереджений на глобальних проблемах та активно закликає до їх вирішень, піднімає проблему бідності. Бенедикта XVI у своїх енцикліках був зосереджений на проблемі бідності, писав про причини економічного занепаду та криз.

Отже, автором було описано категоріальну основу та проаналізовано принципи, підходи та методи у дослідженні зовнішньої політики Святого Престолу, які дозволили здійснити дослідження засобів реалізації зовнішньополітичних напрямків та цілей Святого Престолу на міжнародній арені у пост-біполярну добу.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СВЯТОГО ПРЕСТОЛУ

2.1. Концептуальні та доктринальні основи зовнішньої політики Ватикану

Для міжнародної спільноти Святий Престол – це центр Вселенської Католицької Церкви на чолі якої стоїть Папа, наступник Святого Петра.

Святий Престол визнаний суверенним суб'єктом міжнародного права, що передбачає можливість Святого Престолу від особи Папи Римського брати участь в законотворчому процесі та встановлювати дипломатичні зносини з державами та міжнародними організаціями, як суб'єкт, що представляє на міжнародній арені інтереси Католицької церкви¹.

Святий Престол керує міжнародними справами з особливими характеристиками. Активне використання Церкви для досягнення зовнішньополітичних цілей на рівні центрального уряду та дипломатичних представництв. Головне завдання Папського легата – підтримувати зв'язок між Папою та єпископами держави та підтримувати єдність і мир Церкви; функція розвитку двосторонніх відносин між Святим Престолом і державами є другорядною; в силу релігійної правосуб'єктності Святого Престолу одним із пріоритетних напрямлень зовнішньополітичної діяльності є захист Католицької церкви, захист прав та свобод людини; на основі статті 24 Латеранського договору 1929 р.² було признано нейтралітет Ватикану згідно з цим Святий Престол засуджує будь-які форми військового втручання та

¹ Bilateral Relations Of The Holy See. // The Holy See: official website.URL: <https://holyseemission.org/contents/mission/diplomatic-relations-of-the-holy-see.php>

² Латеранские соглашения: Договор Святого Престола и Италии. // Ватикан. URL: http://vaticancitystate.ru/latranskie_soglascheniya_dogovor_svyatogo_prestola

вирішення конфліктів та спорів немирними засобами, надують посередницькі послуги лише з метою вирішення конфлікту мирними засобами³.

Основною концепцією на якій ґрунтується зовнішньополітична діяльність Святого Престолу виступає концепт миру та мирного співіснування.

Мирна дипломатія була основною міжнародною діяльністю Католицької Церкви, і її усвідомлення сучасних воєн змінилося за своїм характером. Відтоді мир – засіб його збереження та засіб його відновлення – є його пріоритетною метою, поряд зі збереженням або просуванням його власних інтересів.

Святий Престол підтримує Організацію Об'єднаних Націй, яка підтримує роззброєння, нерозповсюдження, заборони хімічної чи біологічної зброї тощо. Католицька церква також змінила свою власну доктрину справедливої війни перед обличчям аморальності застосування атомної зброї, та терору, який виправдовував її.

Церква продовжує засуджувати інші брудні методи сучасних воєн, такі як протипіхотні міни, зброя для розщеплення людського тіла, касетні бомби, бомбардування безпілотниками тощо.

Перед світовою громадськістю Папа також займає тверду позицію щодо триваючих криз чи насильства. Він засуджує шкідливі контексти та середовище, що повторює помилки минулого щодо порушення миру чи роззброєння. Він може втручатися особисто або через дипломатів чи духовенства у вирішення цивільних криз, переговори про припинення вогню, міждержавні примирення тощо. Папа та інші католицькі легати, які його представляють досягли деяких великих успіхів за останні роки, але багато конфлікти не входили до центру уваги Святого Престолу, оскільки їхня природа була не «міжнародною», а скоріше локальною.

³ Дьяченко С. В. Особенности международной правосубъектности Святого престола: Автореф. Дис. канд. юр. наук: 12.00.10. Москва. 2007. С. 8. URL: https://mgimo.ru/files/32780/avtoref_dyachenko.doc

Папа Франциск описав війну взагалі як «безумство, однак, для того, щоб досягти певних цілей». У свою чергу, гуманітарні дії та втручання, які слугують для прискорення завершення знуцання визнаються папою⁴.

Практично це означає підтримку гуманітарної інтервенції, коли під загрозу ставиться існування цілих народів та етнічних груп⁵. В той же час гуманітарна інтервенція має мати чітку ціль, проводиться відповідно до міжнародних норм та в жодному разі її не слід проводити лише спираючись на військові сили⁶.

Аспект стратегії миру заснований на загальному роззброєнні. Дипломатичні представники Святого Престолу вважають, що гонка озброєнь призводить до більшої ймовірності виникнення війни та гальмує розвиток народу. Щоб посприяти роззброєнню і тим самим зробити стратегію миру дійсно функціональною, Апостольський Престол підтримав і підписав низку міжнародних договорів та угод. З кінця 1980-х рр. Святий Престол є прихильником загального і повного ядерного роззброєння. На зустрічі «Перспективи цілісного роззброєння і миру, звільнення від ядерної зброї», організована Святим Престолом з 10 по 11 листопада 2018 р., Папа засудив фактор володіння ядерною зброєю⁷.

Папа Франциск зазначив, що «людство не може не бути щиро стурбованим катастрофічними гуманітарними та екологічними наслідками будь-якого застосування ядерних пристроїв. Якщо ми також враховуємо ризик

⁴ Динь Т. Дипломатична діяльність святого престолу в сучасних міжнародних відносинах // Електронний репозитарій ДВНЗ «УжНУ». 2010. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8129/pdf>.

⁵ John Paul II. Address of His Holiness Pope John Paul II : Opening of the International Conference on Nutrition: Saturday, 5 December 1992 // The Holy See: official website. 1992. URL: http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1992/december/documents/hf_jp-ii_spe_19921205_conference-on-nutrition.html

⁶ John Paul II. Peace on Earth to those whom God Loves!: Message of His Holiness Pope John Paul II for the Celebration of the World Day of Peace 1 January, 2000. // The Holy See: official website. 2000. URL: http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_08121999_xxxiii-world-day-for-peace.html

⁷ Ibid.

випадкової детонації в результаті якої-небудь помилки, загрози їх використання, а також саме володіння ними має бути рішуче засуджено»⁸.

«Папа Франциск приймає активний підхід до ядерного роззброєння, який заслуговує на похвалу, особливої позначки і підтримки», – зазначає Ален Уер, Глобальний координатор PNND, спів-керівник робочої групи з міжконфесійних відносин «Abolition 2000» і учасник конференції. «Промова Папи Франциска повинна заохочувати людей усіх віросповідань, а також нерелігійних людей, відчувати нову надію і надихатися, щоб діяти з метою знищення ядерної зброї»⁹.

Папа Франциск не критикував світових лідерів безпосередньо, таких як президента США Д. Трампа, який відкрито погрожував ядерною війною з Північною Кореєю в зв'язку з триваючим розвитком ядерного озброєння цієї країни. Папа тільки сказав: «міжнародні відносини не можуть бути захоплені в полон для військової сили, взаємним залякуванням і запасами зброї. Зброя масового знищення, особливо ядерна зброя, створює нічого, крім помилкового почуття безпеки. Ядерна зброя не може становити основу для мирного співіснування між членами людської сім'ї».¹⁰

У зв'язку з російсько-українською війною, та відкритою погрозою ядерною зброєю президентом Росії В. Путіним¹¹ Папська академія наук опублікувала заяву про запобігання ядерній війні та війні проти цивільного населення, звернену насамперед до лідерів держав та до вчених¹².

⁸ Папа Франциск и уничтожение ядерного оружия // Parliamentarians for nuclear non-proliferation and disarmament. 2018. URL: <http://www.pnnd.org/ru/article/pnnd-papa-francisk-i-unichtozhenie-yadernogo-oruzhiya>.

⁹ Там само.

¹⁰ Папа Римский призвал запретить ядерное оружие // Корреспондент: официальная страница. 2015. URL: <https://korrespondent.net/world/3549292-papa-rymskiyi-frantsysk-pryzval-zapretyt-yadernoe-oruzhye>.

¹¹ Путин угрожает «молниеносными ударами» тем, кто захочет вмешаться в войну // Українська правда: офіційна сторінка. 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/04/27/7342460/>.

¹² Ядерная угроза: международный диалог // Vatican News. 2022. URL: <https://www.vaticannews.va/ru/world/news/2022-04/yadernaya-ugroza-mezhdunarodnyj-dialog.html>.

Заява починається згадкою про війну Росії проти України, через яку зросла небезпека використання ядерної зброї з боку агресорів, йдеться в тексті. Глави держав закликають «вжити ініціативи, щоб негайно припинити війну в Україні та піти у напрямку мирного рішення»; вчені повинні розробити практичні методи контролю над ядерними озброєннями. Зрештою, у заяві звучить заклик до всіх людей: вести лише одну битву, тобто битву проти переконання у неминучості війни¹³.

Папська академія наук вказує на дев'ять світових протидій ядерній війні. По-перше, це дотримання принципу незастосування сили чи загрози проти територіальної цілісності іншої держави; потім, незастосування сили як способу вирішення міжнародних конфліктів, оскільки це веде до ескалації військової загрози, зокрема ядерної, хімічної та біологічної; надання притулку та захисту мільйонам біженців з усіх кінців світу; нерозповсюдження ядерної зброї в інших країнах, що призвело б до ризику ядерного тероризму; дотримання принципу, який полягає в тому, щоб не застосовувати першими ядерні озброєння, одночасно вживаючи зусиль для зупинення гонки озброєнь; пошук ефективних способів для подальшого нерозповсюдження атомної зброї; контроль за тим, щоб мирне використання атомної енергії не змінило курс у бік розповсюдження ядерної зброї; вживання різноманітних практичних заходів, що зменшують ймовірність ядерної війни внаслідок помилки чи нераціональних дій; нарешті, подальший контроль за дотриманням угод з обмеження озброєнь, щоб створити систему колективної безпеки, в якій не було б місця для атомної зброї¹⁴.

Апостольський Престол виступає за оновлення міжнародного права щодо досягнення світового миру, яке б гарантувало дієвий захист прав кожної людини та народів. У практичному значенні впровадження такої стратегії

¹³ World Synod of Catholic Bishops. Justice in the world. Retrieved // The Holy See: official website. October 1, 2013. URL: http://www.vatican.va/roman_curia/synod/index.htm

¹⁴ Rivera A. F. S. The Holy See and International Conflict Resolution and Peacekeeping // University of Santo Tomas. 2016. URL: <http://graduateschool.ust.edu.ph/wp-content/uploads/2016/11/The-Antoninus-Vol2-09AFSRivera.pdf>

передбачає піднесення блага людства та людської особистості над усіма іншими благами і визнання цих категорій критерієм й основою міжнародного права та міжнародних структур.

Святий Престол дотримується положення про керування у реалізації міжнародної діяльності саме нормами Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.¹⁵.

Святий Престол виступає певним регулятором всіх сфер життя, а особливо: релігійної та гуманітарної. Активно бере участь в урегулюванні міжнародних конфліктів та у примиренні сторін конфлікту прикладом є Ізраїль та Палестина, також Україна: заява відповідального за відносини Святого Престолу з слов'янськими православними церквами з Папської ради зі сприяння християнській єдності Г. Дестівеля: «Активізований діалог і взаємній консультації між Святим Престолом та Московським патріархатом РПЦ свідчать про єдність сторін в думці про політичний і національний характер конфлікту на Україні, який не можна перетворювати в конфлікт релігійний або міжнародний»¹⁶.

Роль Святого Престолу в процесі модернізації сучасного європейського суспільства, полягає, зокрема, в приведенні до об'єднання міжнаціонального спілкування, створення сприятливих умов для регулювання процесів глобалізації та регіоналізації як в рамках ЄС, так і в сучасному світі в цілому; специфіка впливу Ватикану на рішення сучасних проблем європейської політики, проявляється в його участі в процесі поглиблення інтеграції та розширення Євросоюзу; інструментами впливу Ватикану на рішення Євросоюзу через представників католицьких акторів в Європі виступають дипломатичні дії як в рамках формальних норм і процедур, так і неформальних правил гри, пов'язаних з використанням елементів неформальної дипломатії та іміджевих, символічних політичних практик; світського лібералізму в сфері

¹⁵ Отрош М. І. Місце і роль Католицької церкви у міжнародному правопорядку: монографія. Київ-Одеса : Фенікс, 2017. С. 221-223.

¹⁶ Жосул Е. Ватикан и европейская интеграция // Власть. 2008. С. 74.

прав людини демонструють тенденцію до зближення. Святий Престол сприяє скасуванню смертної кари, не визнає війни як засіб вирішення міжнародних конфліктів. Тому, головна місія участі Святого Престолу у міжнародних відносинах – встановлення миру та дотримання принципів міжнародного права, представлених мирним співіснуванням нації, побудованої на законних засадах¹⁷.

Захист прав людини посідає чільне місце у зовнішньополітичній діяльності Святого Престолу, насамперед з точки зору регійних прав. Святий Престол бере активну участь у наданні допомоги біженцям та мігрантам, особливо під час військових конфліктів¹⁸.

Папа Іван Павло II видав енцикліку *Veritatis Splendor* (Сяйво істини). Іван Павло II пише про кризу істини, опору на істину свободи (правда звільняє вас), «незмінну правду», «об'єктивну істину» та «досконалу правду». «Бог робить людину учасником свого закону, тому людина пізнає все більше незмінних істин завдяки тонким поривам провидіння»¹⁹. Тому, Церква завжди захищає «універсальні та незмінні закони», дійсні завжди для всіх.

Перша енцикліка Папи Бенедикта XVI, «*Deus Caritas Est*» акцентує увагу на тому, що соціальна справедливість є головним обов'язком політики та мирян; сама церква повинна вести дискусію про соціальну справедливість з розумом, керованим вірою, але її основна соціальна діяльність має бути спрямована на благодійність. Благодійники повинні вести глибоке молитовне життя, не піддаватися впливу партії та ідеології. Бенедикт відкидає як марксистські аргументи про те, що бідні «не потребують благодійності, а справедливості», так і злиття церковних і державних функцій (теократія); скоріше, він заохочує співпрацю між церквою, державою та іншими

¹⁷ World Synod of Catholic Bishops. Justice in the world. Retrieved // The Holy See: official website. October 1, 2013. URL: http://www.vatican.va/roman_curia/synod/index.htm

¹⁸ Rivera A. F. S. The Holy See and International Conflict Resolution and Peacekeeping // University of Santo Tomas. 2016. URL: <http://graduateschool.ust.edu.ph/wp-content/uploads/2016/11/The-Antoninus-Vol2-09AFSRivera.pdf>

¹⁹ Ioannes Paulus PP. II // The Holy See: official website. URL: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_06081993_veritatis-splendor.html

християнськими благодійними організаціями. Під час свого папства Бенедикт XVI виступав за повернення до фундаментальних християнських цінностей - «правильного порядку суспільства» щоб протистояти посиленню секуляризації багатьох західних країн. У енцикліці зазначається: «заперечення релятивізму об'єктивної істини і заперечення моральних істин , зокрема, центральною проблемою 21 століття вбачав у формуванні свідомості в політиці і сприяння зростаючому сприйняттю справжніх вимог справедливості та бажання діяти відповідно до справедливості, навіть коли це контрастує з ситуаціями особистого інтересу». Папа Бенедикт XVI наголошував: «важливість як Католицької Церкви є такою самою як і розуміння Божої спокутної любові». Він зміцнив стосунки між католицькою церквою та мистецтвом , пропагував використання латинської мови і знову запровадив традиційні папські вбрання, через що його називали «папою естетики»²⁰.

Папа Бенедикт XVI за час перебування при владі, окрім наукових праць та Папських послань, видав три енциклічні листи: *Deus caritas est*²¹ («Бог є любов»), яка висвітлює тему кризи 2009 року²². *Spe salvi* («Врятовані надією») і *Caritas in Veritate* («Милосердя в істині»).

У листопаді 2013 р. Франциск видав *Evangelii Gaudium*²³ («Радість Євангелія»), апостольське нагадування, в якому він викривав економічну нерівність і закликав церкву прийняти її глобальне різноманіття.

У серпні 2014 р. Франциск публічно засудив переслідування християн та релігійних меншин, таких як «язіди» транснаціональною сунітською

²⁰ Benedetto XVI. *Deus caritas est*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana // The Holy See: official website. 2005. URL: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html

²¹ Benedict XVI *Deus caritas est*. // The Holy See: official website. URL: https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/ru/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html

²² Torbat A. *Global Financial Meltdown and the Demise of Neoliberalism* // Google books. 2008. URL: <https://books.google.com.ua>

²³ The Holy Father Francis. *Evangelii gaudium* // The Holy See: official website. 2013. URL: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html.

групою « Ісламська держава в Іраку та Леванті» (ІДІЛ, яка також називається Ісламською державою Іраку та Сирії).

У червні 2015 р. Франциск видав енцикліку «Laudato si» (друга енцикліка Папи римського Франциска, опублікована 18 червня 2015 р. та присвячена проблемам екології та захисту навколишнього середовища). «Laudato si» проголосив, що деградація навколишнього середовища є «моральною проблемою. Інтегральну екологію, Франциск пов'язував з грішними діями проти природного світу з економічної експлуатації збіднілих людей та зневажанням прав людини . Документ також заслуговує на увагу за підтримку прав корінних народів.

У зазначених енцикліках можна простежити відповідне концептуальне наповнення зовнішньої політики Святого Престолу – переслідування ідеї миру та стабільності у світі.

Тобто, концептуальною основою діяльності Святого Престолу на міжнародній арені є дотримання миру, але не просто в окремих регіонах, а загальносвітового масштабу. З метою оформлення цих концептуальних ідей – видаються енциклічні листи (енцикліки) у яких кожен Понтифік висвітлює зовнішньополітичні пріоритети Святого Престолу та дотримується головної концептуальної лінії – досягнення загального миру.

2.2. Механізми та інструменти зовнішньополітичної діяльності Святого Престолу

На міжнародній арені Ватикан визнається особливою політико-релігійною або політико-правовою одиницею, що має незвичайний статус.

Особливий статус Ватикану полягає в тому, що він є допоміжною суверенною територією офіційного центру Римської Католицької Церкви - Святого Престолу.

Однак необхідно розмежовувати поняття «Ватикан» (Stato della Citta 'del Vaticano) і «Святий Престол» (La Santa Sede). Маючи загальну територію, Ватикану відведені допоміжні повноваження діяльності Святого Престолу,

такі як обслуговування пошти та радіо, санітарний і технічне обслуговування, проведення ремонтних робіт та ін.²⁴ Святий Престол ж є центром Вселенської Католицької Церкви і вважається самостійним суб'єктом міжнародних правовідносин.

Під загальним значенням Святого Престолу слід розуміти офіційну збірну назву верховного органу Римської Католицької Церкви, що об'єднує фігуру Папи і Римської курії як головного керівного органу Римсько-католицької церкви, що визначає вираз суверенітету Римсько-католицької церкви. У вузькому сенсі Святий Престол є збіркою назвою фігури Папи Римського (або Верховного Понтифіка), який уособлює главу Римської Католицької Церкви. А також, виділяють поняття Святого Престолу як персону Верховного Понтифіка, який одночасно є єпископом Риму і главою Римської Католицької Церкви. Таким чином, поняття Святого Престолу є абстрактним, Святий Престол - це і вища церковна влада, і глава Римсько-католицької церкви, і сама Католицька Церква. Часто поняття Святого престолу виражається в злитті загальної концепції, організаційної структури та персони Папи. Широке визначення Святого престолу регламентується канонам 361 Кодексу Канонічного Права 1983 р. (Codex Iuris Canonici) «під виразом» Апостольський Престол» (Sedes Apostolica) або «Святий Престол» (Santa Sedes) мається на увазі не тільки Римський Папа, але також і Державний Секретаріат, Відділ зносин з державами та інші відомства Римської Курії.

Міжнародний статус папства і сьогодні базується на тих же двох принципах: світська влада Папи і його релігійний авторитет. На основі Латеранських угод Папа був визнаний світських сувереном у державі.²⁵

На міжнародній арені Святий Престол реалізує свою політику через три канали: по-перше по заходам Папи Римського (повчання, проповіді, апостольські поїздки по різних країнам, що несуть голос Святого Петра; по-

²⁴ Вуд Д. Дипломатический церемониал и протокол: Принципы, процедура и практика / Перевод с английского. Второе, исправленное издание. Москва. Прогресс, 1976. С. 165-166.

²⁵ Там же. С. 167.

друге через апостольські дії Державного Секретаріату, що відповідають за зовнішню політику; по-третє Папське Представництво за кордоном, що забезпечує інструментарій для забезпечення щоденного перебування Папи при окремих Церквах та державах.

Інструментами реалізації зовнішньополітичної діяльності Папи Римського та Святого Престолу виступають енцикліки, проповіді, послання та подорожі Понтифіків. Більш ґрунтовний аналіз змісту та впливу цих інструментів на зовнішньополітичну діяльність Святого Престолу буде здійснено у підпункті 2.3. цієї роботи.

Наразі варто зазначити, що більшість енциклік Івана Павла II є соціальними, оскільки так чи інакше зачіпають питання життя суспільства, наприклад енцикліка «Centessimus annus»²⁶, «Laborem exercens»²⁷, Veritatis Splendor²⁸ Іван Павло II також зазначає, що економічний прогрес «підпорядковує все людське існування своїм інтересам»²⁹.

За час свого понтифікату Бенедикт XVI, окрім наукових праць та Папських послань, видав три Енцикліки Католицької Церкви: Deus caritas est, як а була направлена на економічну кризу 2009 року . Spe salvi³⁰ і Caritas in Veritate³¹.

²⁶ Иоанн Павел II. Энциклика «Centessimus annus», VI, 54 // Мысли о земном. Москва. Новости. 1992. С. 170.

²⁷ Иоанн Павел II. Энциклика «Laborem exercens», I, 2 // Мысли о земном. Москва. Новости. 1992. С. 59.

²⁸ Ioannes Paulus PP. II // Veritatis Splendor. URL: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_06081993_veritatis-splendor.html

²⁹ Иоанн Павел II. Обращение к международной конференции по вопросам народонаселения // Организация Объединенных Наций: официальный сайт. URL: https://www.unfpa.org/sites/default/files/event-pdf/icpd_rus.pdf

³⁰ Lettera Enciclica «Spe Salvi» Del Sommo Pontefice Benedetto XVI // La Santa Sede: official website. 2007. URL: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html

³¹ Lettera Enciclica «Caritas in veritate» Del Sommo Pontefice Benedetto XVI // La Santa Sede: official website. 2009. URL: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html

У листопаді 2013 р. Франциск видав *Evangelii Gaudium*³². У червні 2015 р. Папа Франциск видав «*Laudato si*» (друга енцикліка Папи римського Франциска, опублікована 18 червня 2015 р. та присвячена проблемам екології та захисту навколишнього середовища. У квітні 2017 р. в посланні «*Urbi et Orbi*» головною темою якого було засудження військових конфліктів.

Основна риса, властива публічній дипломатії Святого Престолу - це політика прямої комунікації³³. Для того, щоб донести до політичних або релігійних інститутів певну думку, часто понтифік не звертається до своїх офіційних дипломатичних каналів, а сам робить заяви, з метою донести свої роздуми. Гарним прикладом є промова понтифіка після того, як Бурголіо обрали папою. Новообраний папа сказав: «Обов'язком конклаву було обрання римського єпископа, і, здається, що мої брати-кардинали знайшли його на краю світу»³⁴.

У квітні 2017 р. в посланні «*Urbi et Orbi*» головною темою якого було засудження військових конфліктів, різко засуджувався теракт, як нова загроза стабільності існування³⁵.

Розглянемо більш детально «*Praedicate Evangelium*» – «Проповідуйте Євангеліє»³⁶ – це робоча назва проекту Апостольської конституції про Римську Курію, апостольська конституція, яка реформує Римську курію, була опублікована та оприлюднена 19 березня 2022 р. Папою Франциском; Документ набере чинності 5 червня 2022 р. Конституція визначає Римську курію як «інституцію, яку Римський Понтифік зазвичай використовує для

³² The Holy Father Francis. *Evangelii gaudium* // The Holy See: official website. 2013. URL: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html.

³³ Шебалин Д. Д., Шебалина Е. О. Публичная Дипломатия Святого Престола. Публичная Дипломатия: Теория и практика. Москва. Аспект Прес. 2017. С. 221-222.

³⁴ *Habemus Papam! Pope Francis election on Sky News* // Youtube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZfAbTLlewjs>

³⁵ «*Urbi et Orbi*» message of His Holiness Pope Francis // The Holy See: official website. 2017. URL: https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/urbi/documents/papa-francesco_20171225_urbi-et-orbi-natale.html

³⁶ *Praedicate Evangelium* // Infovaticana. 2018. URL: <https://infovaticana.com/2018/06/14/predicate-evangelium-la-nueva-constitucion-de-la-curia-yatiene-borrador/>.

виконання своєї універсальної місії у світі». У ньому також сказано, що Римська курія «не стоїть між папою та єпископами, вона скоріше знаходиться на службі обох відповідно до властивих кожному функцій»³⁷.

Реформа Римської курії розпочалася за Понтифікату Папи Римського Франциска і ґрунтується на відповідних документах виданих Святим Отцем, зокрема, наразі йде мова про 25 пунктів реформаторських дій. Зокрема Указом Папи Франциска «*Motu Proprio*» від 27 червня 2015 р. було створено Секретаріат у справах комунікації, який складається з відповідних інституцій Святого Престолу, які відповідають за медійне обличчя Понтифіка. Третя секція Державного Секретаріату Апостольської Столиці заснована 21 листопада 2017 р., на яку покладено функціональний контроль дипломатичного корпусу Святого Престолу та якість представництва Папи Римського за кордоном у зносинах з іноземними державами. У 2016 р. створено Департамент для служіння цілісному розвитку людини.

Мета реформи – сприяти більшій гармонізації роботи різних відомств та управлінь для ефективної співпраці в прозорому середовищі, що є основою справжньої колегіальності та колегіальності. Папа Римський Франциск зазначив, що реформа спрямована не на нього самого, а надає ефективнішу євангелізацію та плідний і конструктивний діалог з усіма для вирішення глобальної кризи, додав, що вона має на меті сприяти. Понтифік зазначив: «Реформа – не самоціль, а засіб, що дозволяє здійснювати більш сильне християнське свідчення; просувати більш ефективну євангелізацію; бачити більш плідний спільний дух; заохочувати більш конструктивний діалог з усіма. Реформа удосконалить ідентичність самої Римської курії, яка повинна допомагати наступнику Петра в здійсненні його вищого пастирського служіння на благо універсальної Церкви і помісних церков»³⁸.

³⁷ Завершується написання нової апостольської конституції про Римську Курію // Католицький оглядач: офіційна сторінка. URL:<http://kmc.media/2018/09/14/zavershuyetsya-napysannya-novoyi-apostolskoji-konstytuciji-pro-rymsku-kuriyu.html>

³⁸ Папа Римський Франциск розповів про мету реформи Римської курії // УНІАН: офіційна сторінка. 2015. URL: <https://religions.unian.ua/catholicism/1044052-papa-rimskiy-frantsisk-rozproviv-pro-metu-reformi-rimskoj-kuriji.html>.

Одночасне служіння духовним цінностям і політичним цілям, робить папську дипломатію унікальним явищем. Основна увага дипломатії Святого престолу направлена на «захист свобод і незалежності церкви, збереження миру, злагоди і справедливості у відносинах між державами».

Величезний досвід переговорів між церквою і державною владою на найвищому рівні і незаперечний особистий авторитет ставлять Папу в ряд головних дійових осіб на світовій арені.

Папа керує через департаменти, які називаються Конгрегація римської курії. Кожна Конгрегація є колегію кардиналів на чолі з префектом, який доповідає Папі результати колегіальних нарад, після чого Папа приймає остаточне рішення³⁹.

На вершині курії знаходиться державний (або папський) секретаріат, що підкоряється безпосередньо Понтифіку. Сфера його компетенції надзвичайно широка – всі державні справи політичного і дипломатичного характеру, але Папа може доручити йому також вирішення соціальних і релігійних питань.

Понтифік має виняткову компетенцію до якої входить не лише представництво Святого Престолу на міжнародній арені, а й прийом дипломатичних представників зарубіжних держав, підписання договорів і конкордатів. У сфері зовнішніх зносин Папа делегує деякі свої повноваження іншим органам Ватикану, зокрема, державному секретаріату. Однак у визначенні зовнішньої політики Ватикану йому як і раніше належить головна роль: Понтифік володіє не тільки правом представництва держави в міжнародних відносинах, а й усю повноту виконавчої влади⁴⁰.

У міжнародних візитах, подібно до інших глав держав, Папа користується «іммунітетом суверена». До його привілеїв відноситься право на урочистий прийом і особливі почесті, свобода зносин з однієї сторони з іноземними країнами та з другого – зі своєю, шляхом шифру чи за допомогою

³⁹ Там само.

⁴⁰ Там само.

кур'єра, особиста недоторканність, а також недоторканність особистих речей і приміщення, транспортних засобів.

Оперативним керівництвом зовнішніх зносин займається державний секретаріат, яким керує кардинал, який призначається Папою. Зазвичай Римський первосвященик вибирає його з числа ватиканських кар'єрних дипломатів⁴¹.

Державний секретар виконує свої функції *ad tempus indefinitum* (протягом невизначеного терміну). Він діє на основі інструкцій, отриманих особисто від Папи, і відповідає за папську дипломатію. На цій посаді державний секретар представляє Святий престол на переговорах і у відносинах з державами, чийх послів він приймає після вручення вірчих грамот Римським першосвящеником.

Державний секретар регулярно зустрічається з послами. Кожен з послів при Святому престолі має право на дві приватні аудієнції у Папи – на початку і в кінці мандата, за винятком особливих випадків. Державний секретар приймає глав держав, які прибувають до Ватикану з офіційним візитом, і здійснює протокольний візит їм у відповідь⁴².

Структура державного секретаріату, як і в багатьох міністерств закордонних справ інших країн, ґрунтується на функціонально-територіальному принципі. Поряд з державним секретаріатом міжнародними відносинами займається «Папська Рада справедливості і миру» (*Justitia et Pax*), якому доручено просувати соціальну доктрину католицької церкви. У його компетенцію входять питання прав людини, боротьби за мир і роззброєння.

Паралельно з Радою справедливості і миру діє ще одна організаційна структура – «Папська рада *Cor Unum*» (одне серце), в чюю компетенцію входять проблеми розвитку.

⁴¹ Jorgensen K. U. *Modern European Diplomacy: A Research Agenda // Discussion Papers*. Leicester. Centre for the Study of Diplomacy. 1997. № 31. P. 35. URL: <https://www.jstor.org/stable/3186365?seq=1>

⁴² *Ibide*. P. 40.

У складі Римської курії засновуються і тимчасові – *ad hoc* – департаменти.

Існує три категорії представництв: 1) надзвичайні дипломатичні представництва; 2) постійні дипломатичні представництва, підлеглі Раді у цивільних справах або відповідальні перед ним (Рада очолюється державним міністром), 3) представництва, підлеглі конгрегаціям у справах інформування віри і Східної церкви.

Надзвичайні представництва дипломатичного характеру можуть бути доручені «*a latere*» легатам або аблегатам. Легат – кардинал, який виконує спеціальну місію релігійного або політичного характеру, виступаючи в якості особистого представника Папи. У країні, куди він прямує, і в країнах, через які він прямує до місця призначення, легату виявляються вищі почесті, якщо про його візит повідомляється заздалегідь⁴³.

Аблегати – священики високого рангу, яким доручається виконання тимчасових і надзвичайних місій нерелігійного характеру⁴⁴.

Дипломатичні відносини Ватикану з іноземними державами, що стосуються статусу католицької церкви або договорів, які мають до неї відношення, традиційно іменуються конкордат.

Дипломатичні представники називаються нунцій або інтернунцій.

Правила церковного канону наказують, що нунції і інтернунції повинні розвивати добрі відносини між Ватиканом і урядом, при якому вони акредитовані, і спостерігати за станом церковних справ.

У штат дипломатичних представництв Ватикану включаються радники, аудитори, секретарі і аташе.

У державах, з якими Ватикан не підтримує дипломатичних відносин, Ватикан направляє прелатів, що мають завдання здійснювати зв'язок з місцевим духовенством. Ці прелати іменуються Апостольськими делегатами.

⁴³ Вуд Д. Дипломатический церемониал и протокол: Принципы, процедура и практика / Перевод с английского. Второе, исправленное издание. Москва. Прогресс, 1976. С. 294.

⁴⁴ Там же. С. 295

Вони не мають дипломатичного статусу і лише представляють Ватикан в своїх контактах з релігійними керівниками⁴⁵.

Святий Престол бере активну участь в діяльності міжнародних організацій. Зазвичай папські постійні представники при міжнародних організаціях не мають єпископського сану. Виняток становлять представники Святого Престолу при ООН⁴⁶ (Організація Об'єднаних Націй) в Нью-Йорку і в Женеві, а також представник в ФАО (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН).

Найбільше значення Святий Престол надає своїй роботі в ООН як найбільш авторитетної міжнародної організації. Принципи світу, справедливості, поваги прав людини і гідності людської особистості, зафіксовані в Статуті ООН, збігаються з принципами церкви. Ватиканські дипломати вважають, що тільки універсальна міжнародна організація здатна вирішити тривожні проблеми сучасності: роззброєння, охорона навколишнього середовища, енергетична криза, проблеми розвитку, народонаселення, водопостачання, продовольства, охорони здоров'я, сім'ї, молоді та людей похилого віку, світового океану та космічного простору.

Отже, Святий Престол на міжнародній арені визнається особливою політико-релігійною або політико-правовою одиницею, що має незвичайний статус та певним чином специфічну структуру організації дипломатичної установи, механізми якої є досить розгалуженими. Інструментами реалізації зовнішньої політики Святого Престолу виступають повчання, проповіді, апостольські поїздки по різних країнам, що несуть голос Святого Петра та дипломатичні місії.

⁴⁵ Там же. С. 295.

⁴⁶ Apostolic Journey to the United Nations // The Holy See: official website. URL: <https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/travels/2008/outside/documents/stati-uniti.html>

2.3. Трансформаційні зміни та тенденції модернізації у зовнішній політиці Святого Престолу у пост-біполярну добу

Для міжнародної спільноти Святий Престол – це центр Вселенської Католицької Церкви на чолі якої стоїть Папа Римський. Незважаючи на існуючі особливості реалізації зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу, можна помітити значну її еволюцію та трансформацію із завершенням «холодної війни» та формування нового порядку денного міжнародно-політичного життя.

Святий Престол здійснює управління міжнародними відносинами з певними відмінними характеристиками: активне використання церкви для досягнення своїх зовнішньополітичних цілей на рівні з центральними органами управління і дипломатичними представництвами; основне завдання папських нунціїв є підтримання зв'язку між Папою Римським та єпископами в інших з метою єдності церкви та привнесення миру; функція розвитку двосторонніх відносин між Святим Престолом і державами є другорядною; в силу релігійної правосуб'єктності Святого Престолу одним із пріоритетних напрямлень зовнішньополітичної діяльності є захист Католицької церкви, захист прав та свобод людини; на основі статті 24 Латеранського договору 1929 р. було визнано нейтралітет Ватикану⁴⁷. Відповідно до цього, Святий Престол засуджує будь-які форми військового втручання, вирішення конфліктів та спорів немирними засобами, надає посередницькі послуги лише з метою вирішення конфлікту мирними засобами. Святий Престол виступає певним регулятором всіх сфер життя, а особливо: релігійної та гуманітарної⁴⁸.

На міжнародній арені Святий Престол реалізує свою політику через три канали: 1) заходами, що здійснює Папа Римський (повчання, проповіді, апостольські поїздки по різних країнам; 2) через апостольські дії Державного

⁴⁷ Ryngaert C. The Legal Status of the Holy See // *Goettingen Journal of International Law*. 2011. No. 3. P. 829-859.

⁴⁸ Тихоненко І. В., Тамарянська С. В. Зовнішня політика Святого Престолу у пост-біполярну добу: трансформаційні зміни та тенденції модернізації // *Регіональні студії*. 2022. № 1. С. 114.

Секретаріату, що відповідають за зовнішню політику; 3) через Папське Представництво за кордоном, що забезпечує інструментарій для забезпечення щоденного перебування Папи при окремих Церквах та державах⁴⁹.

Пост-біполярна доба міжнародних відносин у діяльності Святого Престолу представлена понтифікатами Івана Павла II, Бенедикта XVI та Франциска, яким притаманні певні особливості у імплементації функціонального та територіального виміру зовнішньої політики.

Територіальний вимір пріоритетів реалізації зовнішньої політики Святого Престолу можна прослідкувати на основі аналізу візитів Понтифіків (Додаток В).

Варто зазначити, що Папа Іван Павло II був активним співучасником процесів перебудови у Східній Європі, які стали детермінантою завершення «холодної війни» та відкрили нову еру міжнародних відносин. Політика Папи Івана Павла II включала в себе не тільки відновлення впливу Ватикану в католицьких країнах колишнього соцтабору, а й його затвердження в цих країнах.

Інтерес Папи Івана II був прикутий спочатку до Польщі. 14-15 серпня 1991 р. він виступає з промовою на Міжнародному дні молоді в Польщі. 25 березня 1992 р. була реорганізована польська церковна ієрархія. 31 травня – 10 червня 1997 р. – п'яте паломництво. Значно вплинув Ватикан за понтифікату Івана Павла II на події в Угорщині та особливо в Югославії, Ватикан розгорнув активну діяльність, спрямовану на їх міжнародне визнання, після проголошення ними незалежності⁵⁰.

Папа Бенедикт XVI продовжив глобальний тур Папи Івана Павла II і подав сам у відставку. Європа та Близький Схід становили епіцентр розкладу подорожей Папи Бенедикта XVI, що виправдано певною стратегічністю для

⁴⁹ Богомазов В. М. Диалог Россия-Ватикан и нравственные ориентиры XXI века // Современная Европа. 2014. № 1. С. 131-143.

⁵⁰ Events in the Pontificate of John Paul II // The Holy See: official website. URL: https://www.vatican.va/beatificazione_gp2/documents/pontificato_gp2_en.html

Святого Престолу – Біблійний Левант та його околиці, а також Західна, Південна та Центральна Європа стали провідними напрямками понтифікату Бенедикта XVI.

Ще одним пріоритетним регіоном для зовнішньої політики Ватикану є Азія, насамперед, Близький Схід. Ще 30 грудня 1993 р. було підписано угоду між Святим Престолом та Державою Ізраїль. Папа Франциск, як і Папа Іван Павло II, надав пріоритетного значення відновленню мирного процесу на Близькому Сході між Ізраїлем і Палестиною. У травні 2015 р. Ватикан підписав договір з квазі-державою Палестина, який закріплює офіційне визнання Палестини Святим Престолом та встановлення дипломатичних відносин⁵¹.

Функціональний вимір зовнішньої політики Святого Престолу проявляється у основних векторах та пріоритетах діяльності Папи Римського, які втілюються у посланнях, проповідях та енцикліках.

Активна участь Святого Престолу в сфері міжнародних відносин втілюється у поставленій меті: головною місією є встановлення миру, дотримання принципів міжнародного права, що виражається в мирному співіснуванні держав, що будується на юридичній основі⁵².

Одним із основних векторів політики Святого Престолу є питання з захисту прав і свобод людини, насамперед у віросповіданні, а також діяльність щодо запобігання міжнародних конфліктів. Святий Престол бере активну участь у наданні допомоги біженцям і мігрантам, особливо під час військових конфліктів. З появою нової загрози міжнародній безпеці – тероризму, після 11 вересня 2001 р., Папа Іван Павло II закликав вирішити все мирним шляхом,

⁵¹ Rudoren J, Hadid D. Vatican to Recognize Palestinian State in a New Treaty // New York Times: official website. 2015. May 13. URL: <https://www.nytimes.com/2015/05/14/world/middleeast/vatican-to-recognize-palestinian-state-in-new-treaty.html>

⁵² World Synod of Catholic Bishops // The Holy See: official website. 2013. October 1. URL: http://www.vatican.va/roman_curia/synod/index.htm

також Понтифік звернувся до всього Західного світу, закликаючи дотримуватися принципу миру та справедливості⁵³.

Одним зі способів комунікації Папи Римського зі світом, вірянами виступають енцикліки, які втілюють певний план дій Святого Престолу на міжнародній арені та підтверджують вище зазначені пріоритетні питання. Більшість енциклік Папи Івана Павла II є соціальними, оскільки так чи інакше зачіпають питання життя суспільства. За час свого понтифікату Папа Бенедикт XVI, окрім наукових праць та Папських послань, видав три енцикліки Католицької Церкви. Зазначимо, що четверта енцикліка Папи Бенедикта XVI «*Lumen Fidei*» – 2013 р. була написана Бенедиктом XVI, але опублікована за підписом його наступника – Папи Франциска. У червні 2015 р. Папа Франциск видав другу енцикліку «*Laudato si*»⁵⁴, яка була присвячена проблемам екології та захисту навколишнього середовища. У квітні 2017 р. в посланні «*Urbi et Orbi*»⁵⁵ основною метою звернення Понтифіка стало засудження військових конфліктів.

Понтифікат Папи Бенедикта XVI може бути охарактеризований як такий за якого політика делегована компетентним особам та Апостольському Престолу, а функціонал Папи – проповіді, певні праці та видані енцикліки у яких піднімаються важливі соціальні та етичні питання, зокрема, енцикліка «*Caritas in Veritate*», була відповіддю на фінансову кризу 2008 р.. Варто звернути увагу, що окремі послання Папи Бенедикта XVI піднімають актуальні проблеми світового співтовариства⁵⁶.

⁵³ Rivera A. F. S. The Holy See and International Conflict Resolution and Peacekeeping // University of Santo Tomas. 2016. URL: <http://graduateschool.ust.edu.ph/wp-content/uploads/2016/11/The-Antoninus-Vol2-09AFSRivera.pdf>

⁵⁴ Encyclical letter “*Laudato si*” of the Holy Father Francis // The Holy See: official website. URL: https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html

⁵⁵ “*Urbi et Orbi*” message of His Holiness Pope Francis // The Holy See: official website. 2017. URL: https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/urbi/documents/papa-francesco_20171225_urbi-et-orbi-natale.html

⁵⁶ Тамарянська С. В. Механізми та інструменти зовнішньополітичної діяльності Святого Престолу (за Понтифікатів Івана Павла II та Бенедикта XVI) // «Могилянські читання-2021»: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»: XXIV Всеукр. наук-практ. конф.:тези доп. Міжнародні відносини

Зазначимо, що Папа Франциск досить велику увагу приділяє питанням війни та миру, а також конфліктам. Зокрема, наразі увага Папи Франциска прикута до війни між Україною та Російською Федерацією, яка розпочалася 24 лютого 2022 р. Папа Франциск заявив: «В Україні течуть річки крові та сліз. Це не лише військова операція, а й війна, яка веде до смерті, руйнувань та страждань»⁵⁷.

На основі проведеного кількісного контент-аналізу енциклік, що наведено у Додатку А – можна стверджувати наступне. Дійсно, проблеми війни та миру є актуальними для Святого Престолу. Зокрема, за Понтифікату Папи Івана Павла II проблеми питання стабільності найбільш яскраво представлені у енцикліці 1991 р. як року повного розпаду СРСР та становлення нової системи міжнародних відносин. Для Папи Франциска найбільш актуальною щодо питань війни та миру стала енцикліка 2020 р. У свою чергу, папа Бенедикт XVI у своїй зовнішньополітичній риториці у форматі енциклік – найменше акцентував увагу на категоріях «мир», «війна» та «конфлікти». У свою чергу, усі Понтифіки у пост-біполярну добу приділяли питання глобальним проблемам людства через категорії «глобальні проблеми», «бідність», «клімат».

Важливим елементом змін у зовнішньополітичній діяльності Святого Престолу стають інструменти її реалізації. У цьому контексті варто акцентувати увагу на всеосяжній модернізації діяльності Святого Престолу за понтифікату Франциска. Якщо, Папа Іван Павло II та Папа Бенедикт XVI зважаючи на певні історичні особливості використовували традиційну дипломатію, як інструмент реалізації зовнішньої політики, то Папа Франциск – прихильник нових форм дипломатії – публічної, цифрової тощо.

та світова політика, Миколаїв, 8-12 листоп. 2021 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. С. 23.

⁵⁷ Pope Francis says “rivers of blood” flowing in Ukraine war // Reuters. 2022. URL: https://www.reuters.com/world/europe/pope-francis-says-ukraine-conflict-is-not-military-operation-war-2022-03-06/?taid=6224a4999fa2ce00010fd9c6&utm_campaign=trueAnthem:+Trending+Content&utm_medium=trueAnthem&utm_source=twitter

Наразі Папа Франциск – відомий як реформатор, намагається провести нові реформи як у внутрішньому, так і в зовнішньому напрямі. Він, як і колись Папа Григорій VII прийшов зі своїм баченням, який порівнює Ватикан та Римську Курію з живим організмом, який еволюціонує, а проблеми притаманні йому та світові називає хворобами з якими ведеться боротьба. Головною метою понтифікату папи Григорієм VII було оновлення католицької церкви, яке за його ім'ям здобуло назву григоріанської реформи. У свою чергу, Папа Франциск 22 грудня 2014 р., видав відповідний документ у якому зазначалося, що Римська Курія, як і кожний організм, повинна житись та лікуватись; саме тому, беручи приклад з Святих Отців, складено список «куріяльних хвороб», які потрібновилікувати⁵⁸.

17 серпня 2016 р. створено Дикастерію для служіння цілісному розвитку людини, до якої ввійшли чотири Папські Ради: Справедливість і Мир, *Cor Unum*, Душпастирства мігрантів та Душпастирства охорони здоров'я. Метою реформи є сприяння дедалі більшій гармонії у роботі різних Дикастерій та Бюро задля ефективної співпраці⁵⁹.

Папа Франциск відомий як новатор, не тільки своїми реформами, але й методами ведення своєї політики та намаганням бути ближче до народу в усьому світі, тому він дуже активно веде інформаційну політику, використовуючи усі блага XXI ст. Маючи сторінки у найпопулярніших соціальних мережах: Facebook, Twitter, Instagram, Telegram, Папа Франциск інформує світову спільноту про свої плани та досягнення, просуваючи свої погляди в суспільство через глобальну мережу – Інтернет⁶⁰. Реалізуючи

⁵⁸ Donadio R. Pope Francis, the Revolutionary, Takes On the Traditionalists // The Atlantic: official website. 2019. October 27. URL: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2019/10/pope-francis-revolutionary-culture-war/600877/>; Тихоненко І. В., Тамарянська С. В. Зовнішня політика Святого Престолу у пост-біполярну добу: трансформаційні зміни та тенденції модернізації // Регіональні студії. 2022. № 1. С. 116.

⁵⁹ Папа Римський Франциск розповів про мету реформи Римської курії // УНІАН: офіційна сторінка. 2015. URL: <https://religions.unian.ua/catholicism/1044052-papa-rimskiy-frantsisk-rozповiv-pro-metu-reformi-rimskoj-kuriji.html>

⁶⁰ Там само.

цифрову дипломатію, Святий Престол спряє підняття іміджа Папи Римського, актуалізує свою позицію у міжнародних відносинах.

На основі вище згаданих фактів, можна стверджувати, що зовнішня політика Святого Престолу у пост-біполярну добу (за понтифікатів Івана Павла II, Бенедикта XVI та Франциска) характеризується трансформацією та модернізацією напрямів, форм та методів реалізації, що проявляється у наступному.

По-перше, у територіальному вимірі зовнішньополітична активність Святого Престолу проаналізована на основі візитів Понтифіків. Основним регіоном є Європа, проте, з огляду на релігійний чинник вагомим є регіон Латинської Америки. Наразі, за понтифікату Папи Франциска, все більше зростає активність на азійському напрямку.

По-друге, пріоритетними сферами реалізації зовнішньополітичних ініціативи Святого Престолу є питання війни та миру, врегулювання конфліктів, захист прав людини та глобальні проблеми сучасності. Зазначені сфери активно лобіюються у відповідних енцикліках Пап, які демонструють динаміку вагомості відповідних проблем, що підтверджується проведеним кількісним контент-аналізом тексту документів.

По-третє, основною тенденцією модернізації дипломатичної діяльності Святого Престолу є перехід від традиційних форм дипломатії до «нових». Папа Іван Павло II використовував традиційну дипломатію, яка включала в себе зустрічі з головами держав світу, дипломатичні місії, написання листів та енциклік, Папа Бенедикт XVI продовжив його діяльність. Кардинальний перехід до нових форм дипломатії здійснив Папа Франциск, який модернізує інформаційну політику Святого Престолу у XXI ст., використовуючи цифрову дипломатію. Слід зазначити, що автор проводить аналогії між новаторськими методами ведення політики Папи Франциска та папи Григорія VII у історичній ретроспективі. Обидва Папи можуть бути охарактеризовані як реформатори дипломатичної служби та методів дипломатичної діяльності Святого Престолу у відповідному періоді історичного розвитку.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СВЯТОГО ПРЕСТОЛУ

3.1. Участь Ватикану у міжнародно-політичній взаємодії на західному напрямі імплементації зовнішньополітичної стратегії

В кінці ХХ ст. Ватикан поставив перед собою завдання: домогтися відновлення свого міжнародного політичного впливу за рахунок зміцнення позицій в країнах Європи.

Оскільки для Ватикану, і для США територія Європи перетворилася в головну арену геополітичного протистояння з СРСР, їх стратегічні інтереси тут повністю збіглися. Обидві сили втілювали одне для одного відповідну програму протидії комунізму: Ватикан – ідейний, а Вашингтон – військово-політичний¹.

Інтерес Папи Івана Павла II був прикутий спочатку до Польщі, який був пов'язаний зі значними змінами в державі, після виборів з 1-9 червня 1991 р. Папа зробив четверту пастирську поїздку, щоб підтримати зміни. 14-15 серпня 1991 р. він виступив з промовою на Міжнародному дні молоді в Польщі. 25 березня 1992 р. була реорганізована польська церковна ієрархія. 31 травня - 10 червня 1997 р. – п'яте паломництво².

Зі звільненням від комунізму Чехословаччини в 1990 р., Папа Іван Павло II відвідав країну, в цьому ж році були встановлені дипломатичні відносини, а 14 лютого 1990 р. було призначено ще п'ять єпископів в єпархії, заповнивши всі порожні єпархії³.

¹ Anyidoho P. Pope John Paul II and Media Effects Theory: Audiences and Messages Interface // International Journal of Scientific Footprints. 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/311479855_Pope_John_Paul_II_and_Media_Effects_Theory_Audiences_and_Messages_Interface

² Мазуркевич О. Римский Папа Иоанн Павел II. // Polska.ru. URL: http://www.polska.ru/kultura/religia/ioan_pawel.html.

³ Там само.

У Румунії становище католицької церкви було вкрай сумне. 6 січня 1990 р. було відмінено декрет від 1 грудня 1948 р., який об'єднав греко-католиків і православних в одну церкву⁴.

14 березня того ж року, Папа Іван Павло II призначив нових єпископів, а в 1991 р. були відновлені дипломатичні відносини⁵.

Значно вплинув Ватикан на події в Угорщині та особливо в Югославії, де його завданням було забезпечення досягнення незалежності Словенії і Хорватії як католицького осередку в Європі. У 1991 р. Папа Іван Павло II виступив з промовою, в якій заявив про необхідність політичних змін в Югославії, виділивши культурні, історичні, релігійні та лінгвістичні відмінності її народів⁶. Після того, як в червні 1991 р. Словенія і Хорватія проголосили в односторонньому порядку свою незалежність, Ватикан розгорнув активну діяльність, спрямовану на їх міжнародне визнання⁷.

У листопаді того ж року кардинал Содано запросив послів США, Франції, Великобританії, Бельгії, Італії, Німеччини та Австрії для ознайомлення їх з позицією Ватикану і наполягав, щоб їх країни визнали Словенію і Хорватію протягом місяця. Посол США Меладі, був переконаний, що між Ватиканом, Німеччиною, Італією і Австрією вже існували попередні домовленості, оскільки послы цих країн з натхненням підтримали пропозицію Святого Престолу. 13 січня 1992 р. Ватикан другим після Німеччини (яка це зробила 23 грудня 1991 р.) визнав відокремлені республіки, і лише 15 січня незалежність Хорватії і Словенії визнали інші країни⁸.

⁴ Вейгел Д. Свидетель надежды: Иоанн Павел II. Москва: АСТ. 2001 Кн. 2. С. 317.

⁵ Там же. С. 318.

⁶ Четверикова О. Измена в Ватикане, или Заговор пап против христианства. Москва. Премиум. 2010. С. 88. URL: <https://booksonline.com.ua/review.php?book=94263>

⁷ Государство и Церковь в СССР и странах Восточной Европы в период политических кризисов второй половины XX века. Москва. Санкт-Петербург.: Нестор-История, 2014. С. 384.

⁸ Четверикова О. Измена в Ватикане, или Заговор пап против христианства. Москва: Премиум. 2010. С. 90. URL: <https://booksonline.com.ua/review.php?book=94263>

Після цього з січня по грудень 1995 р., Папа видає п'ятнадцять відкритих закликів до миру в Боснії та Герцеговині⁹.

Під час піку конфлікту, Папа Іван Павло II вирішив відвідати Сараєво, але Православна церква виступила проти. Незважаючи на це, 10-11 вересня 1994 р., він приїжджає до Хорватії, закликаючи до миру, але наполягаючи на тому, що національних цілі повинні буди досягнуті. Єдиним вирішенням конфлікту Ватикан бачив в підтримці силами НАТО бомбардування сербських позицій.¹⁰

Папа Іван Павло II, як головна особа процесу погодився стати посередником у врегулюванні конфлікту, який сам же підтримував, але США виступили проти цього, тому що взяли на себе цю роль. У квітні 1997 р. Папа здійснив три поїздки: в Боснію і Герцеговину та 12-13 квітня 1997 р. – в Сараєво, де також пропагував боротьбу за свої права¹¹.

У врегулюванні Косівського конфлікту, Папа Римський діяв за такою ж схемою. У квітні 1997 р. він здійснив поїздку в Албанію, захищав їх прагнення до незалежності, знову почав проводити акції проти сербів. Таким чином, Ватикан грав в даних конфліктах не останню роль.

Чільне місце у зовнішній політиці Папи Римського як голови католицького світу та першої особи Святого Престолу посідають права людини, насамперед у контексті дотримання права особи на вільне віросповідання. Важливим виступає і діяльність щодо підтримання авторитету Церкви серед католицького світу та її вагомій ролі у попередженні та врегулюванні конфліктних ситуацій, які є перешкодою до встановлення світового миру. Такі напрями діяльності простежуються і під час Понтифікату Папи Івана Павла II.

В кінці 1992 р. Папа Іван Павло II звернувся до Міжнародної конференції з проблем харчування, що проходила в штаб-квартирі ООН з

⁹ Вейгел Д. Свидетель надежды: Иоанн Павел II. Москва: АСТ. Кн. 2. С. 342

¹⁰ Государство и Церковь в СССР и странах Восточной Европы в период политических кризисов второй половины XX века. Москва: Нестор-История, 2014. С. 384-385.

¹¹ Вейгел Д. Свидетель надежды: Иоанн Павел II. Москва: АСТ. Кн. 2. 2001. С. 607.

продовольства і сільського господарства (ФАО), розташованої в Римі. Голод, говорив Папа не може більше розглядати як природний процес, ні як негативний результат перенаселення. Сучасна проблема стосується не виробництва, а розподілу продовольства, якому перешкоджають природні катаклізми, корупція, жорстка політика або протекціонізм. Іван Павло II відзначав, що кожен день голод призводить до смерті тисячі дітей, літніх і найбільш уразливих вікових і соціальних груп людей. Вилікувати цю хворобу – обов'язок справедливості. Війни між націями і внутрішні конфлікти не повинні засуджувати беззахисних громадян до смерті від голоду через чужих егоїстичних або фанатичних переконань. Принцип невтручання у внутрішні справи країн в подібних обставинах непридатний. Папа наполягав, що совість людини, підтримувана забезпеченням міжнародного гуманітарного права, вимагає, щоб гуманітарна інтервенція була обов'язковою там, де виживання населення і цілих етнічних груп поставлено під загрозу. Це діалог націй і міжнародної спільноти.

У 1993 р. в Парагваї відбулися перші вибори. У 90-ті рр. парагвайські єпископи залишалися борцями за демократію в умовах важкої економічної і політичної ситуації в країні. Іван Павло II довгий час закликав Парагвай до морального очищення країни. Він говорив, що свобода, справедливість і участь народу є неодмінними умовами побудови справжньої демократії.

З появою нової загрози міжнародній безпеці – тероризму, після 11 вересня 2001 р., Папа Іван Павло II закликав США не відповідати проявом сили – на прояв сили, а вирішити все мирним шляхом, також Понтифік звернувся до всього Західного світу, закликаючи зберігати до дотримуватися принципу миру та справедливості, ведучи мову про те, що завжди можна знайти компроміс, не порушуючи принцип використання та погрози силою¹².

¹²Иоанн Павел II призвал США не отвечать ненавистью на теракты // Pravda.ru. 2001. URL: https://www.pravda.ru/news/world/804173-tochka_zrenija_katolicheskoi_cerkvi_ioann_pavel_ii_nadeetsja/

У свою чергу, Папа Бенедикт XVI вів мову про першопричину тероризму зазначаючи наступне: «терористична атака 11 вересня поклала початок новій ері тероризму. Багато хто запевняв, що з цього моменту все буде інакше, що 9 вересня – це «дзвінок», і ми відповімо, і наша відповідь буде ефективною. Проте, відтоді відбулися численні інші напади на наші міста: Мадрид, Балі, Лондон, Париж, Бангкок, Анкара, а також багато, багато інших, і тепер Брюссель. І все ж, незважаючи на все це, ми, здається, не створили ефективною відповіді. На нас нападали знову і знову, але ми ще не створили універсального засобу безпеки, щоб захистити себе»¹³.

У своєму іншому виступі Папа Бенедикт XVI зазначив: «Дивовижність і дурість наших урядів дивує. Я думаю, що це само собою зрозуміло: нічого, що вони зробили, не працює. Дійсно, проблема, здається, загострюється. Наші органи безпеки працюють, але вони не можуть зупинити кожен сюжет розвитку атаки. Причина тероризму полягає в тому, що уряди не хочуть протистояти першопричині тероризму, який не є економічним чи націоналістичним, як у минулому, а був ідеологічним. Ідеологію ісламізму потрібно викоринити та поглибити, і це можна зробити лише на рівні ідей. Щонайменше 30 людей, вбитих у Брюсселі (на момент написання), стали жертвами ідеології, яка розглядає людей як інструмент, а будь-які розмови про права людини є подібними до богохульства - бо як права людини чи будь-які інші права можуть мати силу, якщо тільки Коран джерело права? Ми маємо оскаржувати цей погляд на Коран»¹⁴.

Проте, варто зазначити, що підхід Бенедикта XVI до міжнародних справ і дипломатії Святого Престолу був досить пасивним на відміну від його попередника Папи Івана Павла II.

Більшість дослідників характеризують Папу Бенедикта XVI як такого, що був більше філософом, аніж практичним дипломатом. Бенедикт XVI – це

¹³ Benedict XVI grasped the nature of the new age of terrorism // Catholic Herald. 2016. URL: <https://catholicherald.co.uk/commentandblogs/2016/03/22/benedict-xvi-grasped-the-nature-of-the-new-age-of-terrorism-why-did-nobody-listen/>

¹⁴ Ibid.

Папа, який прагнув поширювати християнство через філософські вчення, приділяв більше часу розробці та поширенню ідей. Не обмежуючись дипломатичними протоколами, Папа Бенедикт XVI зміг більш чітко проголосити християнське послання світовій аудиторії. Звичайно, такі методи приносили свої результати, хоча і не зовсім швидко та продуктивно як того прагнув Святий Престол та чекав католицький світ. Заклики Папи Римського Бенедикта XVI щодо стабілізації міжнародного середовища стосувалися фінансової кризи, а також реформування ООН. Зокрема, що ООН, Понтифік проголошував ідею сповідування універсальності принципів організації, а не слідуванням інтересам окремих держав, зазначав про право голосу усіх держав, незалежно від розташування та віросповідання¹⁵.

Політика Папи Бенедикта XVI носила більше філософський характер, що виражалось в його працях, але не зважаючи на це, Бенедикт XVI здійснив 23 дипломатичні подорожі, 15 за межі Італії. У період перебування при владі Бенедикта XVI було вперше встановлено офіційні дипломатичні відносини з Чорногорією (2006), Об'єднаними Арабськими Еміратами (2007), Ботсваною (2008), Малайзією (2011)¹⁶.

Ватиканське дипломатичне представництво під керівництвом Папи Бенедикта XVI досягло деяких миротворчих досягнень. Наприклад, участь папських дипломатів у переговорах з Кубою з 2010 по 2011 рік допомогла звільнити кубинських дисидентів, які перебували у в'язниці з 2003 року. Колумбійські партизани звільнили полонених. За мовчазної згоди Папи Бенедикта XVI єпископи Гондурасу схвалили переворот 2009 року. А католицький архієпископ Мігель Кабрехос за згодою Святого Престолу виступатиме посередником у примиренні перуанського уряду та місцевих племен у 2012 році.

¹⁵ Benedetto XVI. Incontro con i membri dell'assemblea generale dell'Organizzazioni delle Nazioni Unite. Libreria Editrice Vaticana. New York. 2008 // The Holy See: official website. URL: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2008/april/documents/hf_ben-xvi_spe_20080418_un-visit.html

¹⁶ Данилюк І. В. Папа Бенедикта XVI: філософ, політик, дипломат// Грані. Том 21 № 5.2018. С. 78.

Таким чином, Ватикан виявився активним співучасником перебудовних процесів у Східній Європі, які відстоюють свої стратегічні інтереси за допомогою новітніх методів релігійної геополітики. Політика Іоанна Павла II включала в себе не тільки відновлення впливу Ватикану в католицьких країнах колишнього соцтабору, а й його затвердження в тих країнах.

Святий Престол, як керівний орган Римо-Католицької Церкви, є важливим гравцем у міжнародній політиці протягом багатьох століть. Церква пережила багато нападів і переслідувань, і залишається визнаним суб'єктом міжнародного права і міжнародних відносини в сучасному світі, що робить його унікальним серед релігійних організацій¹⁷.

Сьогодні католицька церква, яка активно розвиває міжнародну діяльність, виступає за впровадження моральних цінностей у політику та міжнародні справи. Апостольський Престол прагне знайти шляхи до мирного порозуміння та надання гуманітарної допомоги жертвам війни, міжетнічних конфліктів у різних частинах світу тощо. Проголошений Ватиканом нейтралізм відкриває широкий спектр посередницьких можливостей для вирішення різноманітних політичних, етнічних та інших конфліктів. Папа Франциск відвідав Азію та Латинську Америку та визначив пріоритет міжрелігійного діалогу.

На своїй сторінці в соціальних мережах Папа Франциск дав своє визначення війні, написавши: «Війна – це заперечення всіх прав»¹⁸.

У 2015 р. Франциск здійснив свій перший візит до Сполучених Штатів, де став першим Папою, який звернувся до Конгресу США. Папа Франциск – перший релігійний лідер, який звернувся до спільного з'їзду Конгресу¹⁹.

¹⁷ Динь Т. Дипломатична діяльність святого престолу в сучасних міжнародних відносинах // Електронний репозитарій ДВНЗ «УжНУ». 2010. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8129/pdf>.

¹⁸ Twitter. @Franciscus. URL: <https://twitter.com/pontifex/status/907929355342405632>

¹⁹ Pope Francis and Selected Global Issues: Background for Papal Address to Congress // Congressional Research Service. 2015. 18 p. URL: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R44184.pdf?fbclid=IwAR1rohjFoReokVJOA9iWj6E6EmdPpQ8fM9Pb6T9lbo4qBSm3c9KyNbvCb3M>

Тому, Папа Франциск приділяє багато зусиль щодо налагодження відносин з іншими державами та між іншими державами. Слід зазначити, що у 2014 р. Папа закликав до потепління відносин між США та Кубою. Папа Франциск підтримував зближення між США і кубинським урядом, надсилаючи листи президентам Б. Обамі і Р. Кастро. У грудні 2014 р. Президент США Б. Обама прийняв рішення про скасування ембарго на торгівлю з офіційною Гаваною та припинив дію інших санкції зі сторони Вашингтону. Такі дії розпочали період «потепління» у двосторонніх американсько-кубинських відносинах. Вже у 2015 р. між Вашингтоном та Гаваною було відновлено дипломатичні відносини і відкрито відповідні представництва²⁰.

Папа Франциск вважається покровителем тварин і навколишнього середовища. Він має посилені принципи, що були поширені в католицькому соціальному вченні, які існували з кінця XIX ст., які включають принципи догляду за природою, гідність у праці, солідарність, і миротворчість, які викладені в папських енцикліках (листах).

Символічні дії Папи Франциска, такі як миття ніг мусульманки у Великий Четвер месою в 2013 р., є прикладом його бачення Церкви в служінні бідним і маргіналізованим. У 2014 р. він писав, що діти, які мігрують з бідних країн Центральної Америки до більш благополучних, наприклад, до Сполучених Штатів, то останні повинні бути привітними та мають надати їм захист і відповідні умови²¹.

Папа Франциск розкритикував політику адміністрації Трампа з розділення сімей мігрантів на мексиканському кордоні, заявивши, що популізм не є відповіддю на світові імміграційні проблеми²².

²⁰ Лазарев В. В. Влияние политики реформ Рауля Кастро на американо-кубинские отношения // Наука, техника и образование. 2014. № 2. С. 137.

²¹ Pope Francis and Selected Global Issues: Background for Papal Address to Congress. P. 6

²² Pulella P. Pope criticizes Trump administration policy on migrant family separation // Reuters. 2018. URL: www.reuters.com/article/us-pope-interview-idUSKBN1JG0YCPulella

Виступаючи перед «Reuters», Папа Римський наголосив, що підтримує заяви католицьких єпископів США, які назвали, відділення дітей від батьків, як таке, що суперечить католицьким цінностям, аморальним.

Одне з його найгостріших повідомлень стосувалося політики нульової терпимості президента Д. Трампа до імміграції, в якій влада США планує притягнути до кримінальної відповідальності всіх іммігрантів, які незаконно перетинають мексиканський кордон, утримуючи дорослих у в'язницях, в той час як їх дітей відправляють в державні притулки²³.

Ця політика викликала обурення в Сполучених Штатах і була засуджена за кордоном, оскільки з'явилися відеозаписи, на яких молодь сидить в бетонних огорожах. Католицькі єпископи США приєдналися до інших релігійних лідерів в Сполучених Штатах в засудженні політики адміністрації Д. Трампа.

Коментарі Франциска додали тиску на Д. Трампа з приводу імміграційної політики. Папа очолює Церкву, яка налічує 1,3 мільярда членів у всьому світі і є найбільшою християнською деномінацією в Сполучених Штатах.

Президент рішуче захищав дії своєї адміністрації і покладав провину за поділ сім'ї на демократів. Демократи-проблема, сказав Д. Трамп в Twitter. Вони не піклуються про злочинність і хочуть нелегальних іммігрантів. Американські репресії перегукуються з новими політичними настроями, що охопили Західну Європу щодо великого числа мігрантів і запити притулку, більшість з яких уникли конфліктів і бідності на Близькому Сході і в Африці²⁴.

Щодо розгортання міграційної кризи, що розгортається в Європі, Папа Франциск закликав католицькі парафії, релігійні громади, монастирі та інші об'єкти в Європі, щоб ті «привітали сім'ю біженців».

²³ Ibid.

²⁴ Long-García J. D. Pope Francis calls Trump's family separation border policy "cruelty of the highest form" // America Press: official website. 2020. URL: <https://www.americamagazine.org/politics-society/2020/10/21/pope-francis-separation-children-migrant-families-documentary>

Папа Франциск бачить майбутнє Церкви, де проживають більшість католиків, в таких регіонах як: Латинська Америка, де 70% католиків до 25 років, а також Африки та Азії. У перші два роки він призначив 39 нових кардиналів, 24 з яких були неєвропейцями. Він також беатифікував сальвадорського архієпископа Оскара Ромеро, який був убитий в 1980 р. за виступ від імені бідних²⁵.

Більшість засобів масової інформації Папи Франциска свідчить про те, що його листи, дії, подорожі і використання соціальних засобів масової інформації можуть формувати новий імідж для Католицької Церкви, зберігаючи при цьому свою догму.

Сьогодні на Європу припадає менше чверті світових римських католиків. Франциск став папою в той час, коли Святий Престол був розчарований і нездатний згадати про «християнські корені» Європи.

Під час подорожі Понтифіка до Африки Ватикан втрутився в проблему острова Чагос. Папа Франциск закликав Великобританію повернути острів Чагос Маврикії, закликаючи дотримуватися резолюції ООН, яка визнала окупацію незаконною²⁶.

Під час меси на Маврикії понтифік назвав архіпелаг як острів Чагос, ім'ям, яке місцеві жителі Маврикію використовували замість архіпелаг Британської території Індійського океану²⁷.

Також, Папа Франциск каже, що Ватикан готовий стати посередником у врегулюванні політичної кризи у Венесуелі, якщо всі сторони згодні.

Понтифік повідомив, що отримав лист від президента Венесуели Н. Мадуро з проханням допомогти відновити переговори. Папа Франциск

²⁵ McMahon R. The Pope's Soft-Power Push // Council on Foreign Affairs: official website. 2015. URL: <https://www.cfr.org/interview/popes-soft-power-push>

²⁶ Where are the Chagos Islands and why has Pope Francis weighed in on the controversy? // EuroNews: official website. 2019. URL: <https://www.euronews.com/2019/09/11/where-are-the-chagos-islands-and-why-has-pope-francis-weighed-in-on-the-controversy>

²⁷ Pope Francis makes Apostolic Journey to Mauritius // Vatican News: official website. 2019. URL: <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2019-09/pope-francis-starts-visit-to-mauritius0.html>

нагадав, що раніше дипломатичні зусилля Ватикану щодо полегшення переговорів між Н. Мадуро та опозицією – Х. Гуайдо зазнали невдачі. Папа Франциск наполягає на виконанні основної дипломатичної вимоги, що обидві сторони у будь-якому конфлікті повинні спільно озвучити прохання про зовнішню допомогу чи посередництво у переговорах. «Я перегляну лист, побачу, що можна зробити. Але передумовами є те, що обидві сторони прохають про це». Однак, опозиція Венесуели на чолі з Х. Гуайдо дала зрозуміти, що будь-які пропозиції щодо діалогу повинні починатися з відставки Н. Мадуро²⁸.

Франциск став Папою Римським в той час, коли Святий Престол був розчарований і нездатний згадати про «християнські корені» Європи. Під час його зустрічі з журналістом, останній запитав чому Папа прийняв рішення відправитися до Албанії, яка переважно є мусульманською країною, Франциск виправив питання: «Це не мусульманська країна. Це європейська країна... Належним чином європейська через культуру, культуру спільного життя». Пояснюючи свій вибір Папа Франциск заявив: «Це повідомлення, моя подорож - це сигнал, сигнал, який я хочу відправити. Спільнота трактувала таку відповідь, як виклик, з яким Папа звернувся до Європарламенту про «будівництво Європи, яка обертається не навколо економіки, а навпаки, навколо сакральності людської особистості – святість, яка має бути визнана у кожній людині, яка стукає у двері ЄС²⁹».

В червні 2018 р. Папа Франциск виступив зі своїм переконанням: не можна відкидати мігрантів, а популісти «створюють психоз» навколо міграції.

Папа римський Франциск вважає, що популісти «створюють психоз» навколо питання міграції в той час, коли Європі потрібно більше мігрантів для вирішення демографічних проблем. Згідно з повідомленням, звертаючись до

²⁸ Ватикан готовий стати посередником у врегулюванні конфлікту у Венесуелі // UkrInform: офіційна сторінка. 2019. URL:<https://www.ukrinform.ua>

²⁹ Pope Francis Praises Albania's Religious Tolerance // BalkanInsight: official website. 2014. URL: <https://balkaninsight.com/2014/09/22/pope-frances-praises-albania-s-religious-coexistence/>

міграційної ситуації в ЄС, глава Ватикану сказав, що старіючому суспільству, по типу європейського, що зіткнулися з «великої демографічної зимою», потребують більшої кількості іммігрантів. «Я вважаю, що ви не можете відкинути людей, які приходять. Ви повинні прийняти їх, допомогти їм, піклуватися про них, супроводжувати їх, а потім подивитися, де їх помістити, але по всій Європі», – сказав він.»³⁰. Він привів у приклад Італію і Грецію, які були «мужніми і щедрими», приймаючи мігрантів³¹.

Звертаючи увагу на послання Папи Римського, 16 червня 2018 р. прем'єр-міністр Італії Д. Конте і президент Франції Е. Макрон запропонували створити можливості для обробки заяв на отримання притулку в країнах, звідки біженці намагаються дістатися Європи³².

Отже, Святий Престол є досить активним на західному напрямку реалізації зовнішньої політики, що проявляється у відносинах з державами Європи та Латинської Америки. Зокрема, Понтифіки пост-біполярної доби, докладали зусиль для стабілізації ситуації у Європі (Папа Іван Павло II) так і налагодження тісного співробітництва з Латинською Америкою (Папа Франциск). Також Святий Престол виступає за мирне співіснування між державами та намагався сприяти більш гуманному врегулюванню міграційної кризи в Європі.

3.2. Східний напрям реалізації зовнішньополітичних ініціатив Святого Престолу

Варто зазначити, що відносини з широким азійським регіоном входять геополітично до східного вектору зовнішньої політики Святого Престолу.

Папа Іван Павло II вів активну зовнішню політику, яка стосувалася не тільки Заходу, але і Сходу, розробляючи свою стратегію – за свободу

³⁰ Pope Francis' 2018 Migrants and Refugees Message // Salt and Light Catholic Media Foundation. 2018. URL: <https://slmedia.org/blog/79528>

³¹ Папа римський Франциск заявив, что Европе нужно больше мигрантов // Лига.Новости. 2018. URL: <https://news.liga.net/world/news/papa-rimskiy-zayavil-chto-evrope-nujno-bolshe-migrantov>.

³² Там же.

використання культурного опору в якості методу боротьби. Тому, одночасно відбувалося налагодження відносин як з Європою, так і з Азією. Досить показовим прикладом стали відносини з Російською Федерацією.

Оскільки погляд Папи Івана Павла II на природу «холодної війни» відрізнявся від більшості політиків і фахівців з міжнародних відносин, його уявлення про ситуацію, що склалася в світі після її закінчення, теж були іншими. У роздумах Папи фундаментальна криза сучасності залишилася невирішеною. Після закінчення «холодної війни» невід’ємна цінність людської особистості продовжувала перебувати під загрозою з боку нової влади. Крім цього залишалося відкритим питання про моральні уклади вільного суспільства. Іван Павло II говорив, що Церква вшановує будь-яку істину, яка є в світових релігіях і культурах. Він зазначав, що всі істини вказують на єдину велику істину, виявлену Богом в Ісусі Христі³³.

1 березня 1990 р. між Святим Престолом і СРСР були встановлені дипломатичні відносини³⁴. А в 1991 р. в СРСР до влади прийшов Б Єльцин, очоливши нову демократичну державу – Російську Федерацію. Зустрічі Папи Івана Павла II і Бориса Єльцина відбулися в 1991 і 1998 рр.

У лютому 1998 р. Президент Росії Борис Єльцин приїхав до Ватикану на бесіду з Папою. Відсутність запрошення від Російської Православної Церкви і екуменічні обов’язки Папи робили таке паломництво неможливим. На зустрічі обговорювалася внутрішня ситуація в Росії і питання безпеки в Європі. У свою чергу Іван Павло II підкреслив важливість того, щоб святкування Великого Ювілею 2000 р. проходило в дусі лояльності та дружби. Також необхідно відзначити, що 5 листопада 2003 р. Понтифік прийняв у Ватикані Президента Росії В. Путіна. Між Святим Престолом і урядом Росії не

³³ Кулеш О. Историографический очерк Иоанн Павел II: вклад в историю. Таганрог. 2008. С. 75. URL: <http://religion.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000006/st001.shtml>

³⁴ Святий престол і Радянська Рсія: спроба встановлення дипломатичних відносин (1921 – 1929 рр.) // Релігія та Соціум. 2011. URL: [http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Chasopys/Vup1\(5\)/9.pdf](http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Chasopys/Vup1(5)/9.pdf).

спостерігалось будь-яких ускладнень, зустріч віщувала поліпшення російсько-ватиканських відносин³⁵.

Розвивалися відносини і з колишніми республіками Радянського Союзу, які здобули незалежність після завершення «холодної війни».

Можна відзначити високу активність дій католицької Церкви в Казахстані. Після падіння Радянської Союзу і здобуття Казахстаном незалежності, католики даної країни намагалися всіма силами відродити Церкву. Папа Іван Павло II встановив нові церковні структури в Казахстані. Навесні 1991 р. була створена Апостольська адміністрація Казахстану і Середньої Азії. До її складу входило ще чотири республіки – Узбекистан, Таджикистан, Киргизія і Туркменістан. 13 квітня 1991 р. апостольським адміністратором був призначений єпископ Ян Павло Ленга.

Трохи пізніше були встановлені дипломатичні відносини між Казахстаном і Святим престолом. Обмін нотами відбувся 17 жовтня 1992 р., а призначення архієпископа Маріанна Олеся апостольським нунцієм в Казахстані – 9 квітня 1994 р. У 1997 р. католики інших чотирьох республік Адміністрації отримали статус автономії (*Sui iuris*).

24 вересня 1998 р. підписується договір про взаємну співпрацю між Республікою Казахстан і Святим Престолом, що відкриває Католицькій Церкві в Казахстані багато перспектив. У зв'язку із зростанням кількості парафій були необхідні нові церковні структури, і 6 серпня 1999 р. Апостольська адміністрація Казахстану була перетворена папською буллою «*Ad artius consulendum*» в Карагандінську єпархію, в якій єпископське служіння було довірено Його Першосвященству Яну Павлу Ленге, як єпископу Карагандінському (буллою «*Romani est Pontificis*»). Засновані три нові апостольські адміністрації: Астанінська (на півночі країни), Атирауська (на заході) і Алма-Атинська (на півдні Казахстану). Було організовано також благодійний громадський фонд «Карітас Казахстан». Президент Н. Назарбаєв

³⁵ Зонова Т. В. Дипломатия Ватикана в контексте эволюции европейской политической системы. Москва: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2000. С. 90.

зазначив: «Ми казахстанці, поділяємо точку зору багатьох людей світу, які вважають Іоанна Павла II найбільшим людиною, уособленням справжньої моральної сили»³⁶.

Відносини між Святим Престолом та Ізраїлем завжди були напружені. Ситуація на Близькому Сході, коли виявилось, що переговори про мир просуваються у 1990-х рр. окреслила перспективи на поліпшення як на міждержавному рівні, так і зважаючи на релігійний фактор. У грудні 1993 р. Ватикан та Ізраїль підписали дипломатичний договір, а через кілька місяців вони обмінялись послами. Ватикансько-ізраїльська угода нормалізувала відносини між двома народами, сприяла єврейсько-католицькому діалогу, що вже ведеться, і допомогла встановити шлях для регулювання правового статусу церкви в Ізраїлі³⁷.

Наступним регіоном східної політики Святого Перестолу виступає Південно-Східна Азія.

25 березня 1994 р. Камбоджа встановила дипломатичні відносини з Ватиканом. У 1995 р. був висвячений єпископ-кхмер і відкрита семінарія в Баттамбанг. У 1997 р. камбоджійські влада офіційно визнала діяльність Католицької церкви³⁸.

Папа Іван Павло II також роками працював, щоб поліпшити церковну ситуацію у В'єтнамі і почати діалог з комуністичним урядом. В'єтнам домігся помітних результатів після другої індокитайської війни 1975 р. та в 1995 р. відновив дипломатичні відносини з США. Але місцеві християнські проповідники в цій країні могли бути засуджені до трьох років тюремного ув'язнення за релігійну пропаганду. Кардинал Роджер Ечегарая тричі бував у В'єтнамі на прохання Папи Івана Павла II, щоб передати підтримку Понтифіка місцевим єпископам, і з'ясувати яким чином можна вести переговори з

³⁶ Kazakhstan and Pope John Paul II // Euractiv: official website. 2020. URL: <https://www.euractiv.com/section/central-asia/opinion/kazakhstan-and-pope-john-paul-ii/>.

³⁷ Vatican-Israel Relations // The Holly See: official website. 2008. URL: https://web.archive.org/web/20110201044132/http://www.cfr.org/publication/19344/vaticanisrael_relations.html.

³⁸ Католическая энциклопедия, т. II, изд. Францисканцев, Москва, 2005. С. 710-713.

урядом. Безперервні репресії по відношенню до християн, а також призначення єпископів залишилися серйозною проблемою. У жовтні 1996 р. відбулися переговори між Святим Престолом і урядом В'єтнаму в Ханой³⁹.

Представники Святого Престолу і В'єтнамського Бюро з релігійних питань в період з 1990 по 1998 рр. провели сім переговорів. Архієпископ Клаудіо Челлі, відомий Ватиканський дипломат того часу зазначав, що крім методів тиску на уряд, він бачив можливість для дипломатичних відносин.

Як вже зазначалося політика Бенедикта XVI на міжнародній арені носила теоретичний характер, що виражалося в його соціальних вченнях, він не брав активної участі в розбудові дипломатичних відносин, а зосередився більше на написанні вчень, тобто більше носив філософський характер. Бенедикт XVI – це Папа, який прагнув поширити Християнство філософськими вченнями: «Святий Престол існує на міжнародній арені, завжди наголошуючи на важливості співпраці з усіма доброзичливими людьми та нацією задля захисту нашого спільного дому від руйнівного егоїзму, війни, лише смерті та руйнування. Прагнення принести та засвоїти необхідні уроки. Живіть від минулого до сьогодення, будуйте майбутнє з повною безпекою та збережіть його для майбутніх поколінь»⁴⁰.

Тому, виявлено, що за Понтифікату Папи Бенедикта XVI певних активних дій на азійському напрямку не було у врегулюванні криз та налагодженні міждержавних відносин.

Відносини між Святим Престолом та Ізраїлем завжди були напружені. Ситуація на Близькому Сході, коли виявилось, що переговори про мир просуваються, з'явилися кращі шанси на постійне поліпшення їхніх відносин. Як вже зазначалося, 30 грудня 1993 р. було підписано угоду між Святим Престолом та Державою Ізраїль. Папа Іван II наполягав на мирі і закликав

³⁹ Кулеш О. Историографический очерк Иоанн Павел II: вклад в историю. Таганрог. 2008. С. 77.

⁴⁰ Pope Benedict XV // VaticanNews: official website). 2020. URL: <https://www.vaticannews.va/en/taglist.chiesa-e-religioni.Papa.papa-benedetto-xvi.html>

арабів і ізраїльтян припинити вікові чвари, вирішивши суперечності мирним шляхом.

Формально відкрилась нова фаза відносин, хоча ситуація змінилася на гірше після низки конфліктів на Сході: початок Другої Інтифади, війни між Ізраїлем і «Хезболла», і «Хамас» знову ускладнили відносини.

Однак, здається, що діалог між євреями і католиками все одно буде проводитися зважаючи на нерозв'язане палестинське питання, в якому вже Папа Франциск, як і Папа Іван Павло II, надав пріоритетного значення для відновлення мирного процесу на Близькому Сході між Ізраїлем і Палестиною⁴¹. У травні 2015 р. Ватикан підписав договір з квазі-державою Палестина⁴², який закріплює офіційне визнання Палестини Святим Престолом та встановлення дипломатичних відносин⁴³. Сполучені Штати та Ізраїль обидві протистоять палестинським зусиллям завоювати міжнародне визнання своєї палестинської державності.

Сирія, також, є проблемною зоною, після консультацій з християнськими громадами в Сирії Папа Франциск виступив проти американської атаки, спрямованої на уряд Башара аль-Асада в Сирії в 2013 р. після того, як уряд Б. Асада був звинувачений у використанні хімічної зброї в результаті нападу, та в результаті якого загинули і були поранені тисячі сирійців. Як повідомляється, сирійські християни побоювалися, що ісламістські радикали візьмуть на себе владу в разі падіння уряду Б. Асада. Папа Франциск довго мовчав на тему обмежених дій (таких як авіаудари) проти ісламських держав в Іраку та Сирії (які деякі аналітики інтерпретували

⁴¹ Pope Francis invited the presidents of Israel and the Palestinian Authority to pray together for peace during a visit to Rome in June // New York Times: official website. 2014. URL: <https://www.nytimes.com/2014/06/09/world/europe/Pope-francis-holds-vatican-prayer-summit-with-israeli-and-palestinian-leaders.html>

⁴² Rudoren J., Hadid D. Vatican to Recognize Palestinian State in a New Treaty // New York Times: official website. 2015. May 13. URL: <https://www.nytimes.com/2015/05/14/world/middleeast/vatican-to-recognize-palestinian-state-in-new-treaty.html>

⁴³ Ватикан в новом договоре признал «государство Палестина» // Радио Свобода: официальная страница. 2015. URL: <https://www.svoboda.org/a/27014088.html>

як мовчазно схвалюються), але врешті-решт висловив свою критично негативну позицію, так як всі дії, які чиняться проти мирних громадян – суперечать моральним та гуманним принципам⁴⁴.

Апостольський нунцій в Сирії кардинал Маріо Дзенарі назвав кризу в Сирії найбільшою гуманітарною катастрофою з кінця Другої світової війни: «Я відразу зрозумів з війни в Сирії, що вогонь пошириться на Європу». Єдину відповідь дав другий спеціальний посланник ООН, алжирець Лахдар Брахімі, два роки тому визнавши поразку: Ми всі не праві. Як в Сирії, так і за її межами» – зазначив Дзенарі.⁴⁵

«Спочатку можна було подумати: тут хороші, там погані. Але зараз все настільки заплутано, що не можна давати будь-яку оцінку. На землі і в сирійському небі п'ять світових держав протистоять один одному, ведучи війну за дорученням. Цей конфлікт може бути вирішений тільки в Нью-Йорку, в ООН», – зазначив представник Ватикану, який очолює дипмісії в Дамаску з 2008 р.⁴⁶. Ватикан закликав всі залучені сторони і міжнародне співтовариство до пошуку дієвих рішень в Сирії.

Папа Римський Франциск неодноразово звертався до усіх релігійних громад із закликом об'єднатися у боротьбі проти насильства, яке ніби то «здійснюються в ім'я Бога»⁴⁷.

З великою стурбованістю стежить Святий Престол за кризою в Ємені. Понтифік заявив: «... з великою стурбованістю» спостерігає за гуманітарною кризою, що розгортається в Ємені. Населення Ємену страждає від військового

⁴⁴ Time to act: Church teaches duty to intervene to prevent genocide // National Catholic Reporter. 2014. URL: <https://www.ncronline.org/news/world/time-act-church-teaches-duty-intervene-prevent-genocide>.

⁴⁵ Vaticano, il saluto del capo della gendarmeria: «Tanta amarezza». Oggi la sostituzione // Il Corriere della Sera. 2019. URL: <https://roma.corriere.it/notizie/cronaca/>

⁴⁶ Ibidе.

⁴⁷ Папа римский призвал к объединению религий для борьбы с терроризмом // Радио Голос Вьетнама: официальная страница. 2017. URL: <https://vovworld.vn/ru-RU/новости/папа-римский-франциск-призвал-к-объединению-религии-для-борьбы-с-терроризмом-533614.vov>

конфлікту, діти виснажені голодом, «крик цих дітей і їх батьків піднімається до Бога»⁴⁸.

Папа Франциск закликав країни, задіяні в конфлікті, працювати над його якнайшвидшим вирішенням та контроль за дотриманням досягнутих угод. Після своєї заяви він звернувся до присутніх на площі і попросив помолитися за Ємен⁴⁹.

Діалог Святого Престолу з ісламським світом ще більше ускладнюється через погіршення відносин Заходу з ісламом на початку цього століття. Святий Престол, незважаючи на свою віддаленість від певних політичних справ Європи, вважається носієм прапора західного світу.

Ватикан стурбований ситуацією, що сталася в Перській затоці у 2019 р. США звинувачує Іран в атаці на танкер, щодо Ірану були застосовані жорсткі економічні санкції та направлено до берегів авіаносець та бомбардувальник як натяк, що будь-який напад на інтереси Сполучених Штатів або союзників буде зустрінутий силою⁵⁰.

Ватикан неодноразово закликав закликаю всіх до використання інструментів дипломатії для вирішення складних проблем конфліктів на Близькому Сході.

Міжнародні відносини сьогодні дуже складні і, можливо, більш складніші, ніж вони були. Святий Престол має за мету поширити та утвердити свій вплив на таких країнах: Росія, Іран, Ізраїль, Туреччина, Японія тощо, і, принаймні зараз зацікавлений в Китаї.

Відносини з Китаєм ще складніші через наявність низки проблем: питання Тайваню та призначення єпископів. Ватикан і Китайська Народна Республіка не мають формальних дипломатичних зв'язків, але Ватикан підтримує дипломатичні відносини з Тайванем, який також називають деякі

⁴⁸ Там же.

⁴⁹ Ватикан обеспокоен: Папа Римский призвал завершить конфликт в Йемене // Красная весна: официальная страница. 2019. URL: <https://rossaprimavera.ru/news/1f83f83e>

⁵⁰ Папа Франциск оценил ситуацию в Персидском заливе // РИА Новости: официальная страница. 2019. URL: <https://ria.ru/20190616/1555612495.html>

Китайська Республіка, з 1949 р. Офіційно католицька церква в Китаї розірвала зв'язки з Ватиканом у 1958 р. Пекін і Ватикан також не можуть дійти до згоди хто має призначати єпископів - католицька церква в Китаї чи Ватикан. У 2018 р. обидві сторони дійшли до згоди, уклавши договір про затвердження єпископів: Китай призначає, Папа Римський затверджує⁵¹. Одразу після згоди Папа визнав єпископів Китаю, що свідчить про співпрацю після кількох років розбрату, і Папа висловив зацікавленість у поліпшенні відносин з Пекіном⁵².

Папа Римський Франциск переконаний, що не можна недооцінювати роль релігій у вибудовуванні мостів між людьми, а будь-яка форма екстремізму ображає релігію і бога.

Декларація «Про людське братерство заради миру і мирного співіснування» – це документ в якому закріплюється принцип співпраці релігій в справі просування культури діалогу і боротьби з будь-якою формою екстремізму, підписали верховний імам найстарішого і найбільшого ісламського університету Аль-Азхар шейх Ахмед ат-Тейіб і Папа Франциск, який продовжує в Марокко свою політику на зміцнення міжрелігійного діалогу⁵³.

Напевно, як і за Понтифікату Папи Івана Павла II, для Папи Франциска важливими та визначальним стане діалог з Росією.

Папа Франциск, що прийшов з зовсім іншої частини світу та його недостатній контакт з Росією в порівнянні з його попередниками, може справді принести новий початок між відносинами Росії та Святим Престолом. Його зустрічі з Патріархом Константинопольським, Варфоломієм, була важлива, тому що було знайдено спільну позицію з багатьох питань. У лютому 2016 р. Франциск та Патріарх Московський і всієї Русі Кирило I провели

⁵¹ Ватикан і Пекін уклали історичну угоду щодо призначення єпископів // Deutsche Welle: official website. 2018. URL: <https://p.dw.com/p/35LSp>.

⁵² Хе Сишен. Отношения между Святым Престолом и Китаем // 视角与探索. 2016. №3. С. 28.

⁵³ Папа Римский заявил, что насилие и терроризм оскорбляют любую религию и бога // Рамблер: официальный сайт. 2019. URL: <https://news.rambler.ru/other/41956741-papa-rimskiy-zayavil-chto-nasilie-i-terrorizm-oskorblyayut-lyubuyu-religiyu-i-boga/amp/>

першу зустріч керівників римо-католицької та російської православних церков.⁵⁴

У 2014 р. в інтернет-ресурсах активно підіймається тема Росія-Україна-Ватикан, присвячено темі дерусифікації України та передбачуваної ролі в цьому Ватикану. У безпосередньому зв'язку з подіями на Україні категорично задекларовано: «Ватикан в даному випадку є абсолютно реальним противником Росії, тому що він реалізує антиправославний проект». В Росії мова йшла про: «У нинішніх умовах будь-яка співпраця з Ватиканом становить загрозу для безпеки нашої країни, ми повинні віддавати собі звіт в тому, що Ватикан з усіма своїми структурами – це політична і розвідувальна організація, будь-яка неурядова організація під католицькою маркою проводить підривну діяльність»⁵⁵.

На початку березня 2014 р. найближчий сподвижник понтифіка – державний секретар (прем'єр-міністр) Ватикану кардинал П. Паролін оголосив готовність і намір Святого Престолу спільно з Московським патріархатом РПЦ сприяти за допомогою міжрелігійних зв'язків врегулювання в Україні конфлікту.

Патріарх Кирило, виступаючи на архієрейській нараді в Москві 2 лютого 2015 р., також зупинився на стані відносин двох церков. Він зазначив їх «позитивну динаміку розвитку, в першу чергу, завдяки ясному усвідомленню необхідності об'єднання зусиль православних і католиків для захисту традиційних християнських цінностей, і протистояння таким викликам сучасності, як секуляризація, дискримінація християн, криза сім'ї, розмивання моральних принципів в особистому та суспільному житті»⁵⁶.

Папа Франциск повторив столітнє прохання пап: «Мир – без війни!». Проте, посилаючись на обурливі порушення прав людини, що відбуваються, він також просив: «Зупиніть ці злочини!» Церква навчала, що міжнародне

⁵⁴ Там само.

⁵⁵ Богомазов В. М. Диалог Россия-Ватикан и нравственные ориентиры XXI века // Современная Европа. 2014. №1. С. 134.

⁵⁶ Там же. С. 135.

співтовариство має обов'язок втручатися – з силою, якщо необхідно – захищати життя невинних людей, яким загрожує геноцид⁵⁷. «Коли всі інші засоби вичерпані, щоб врятувати людей, міжнародне співтовариство повинно діяти. Це може включати роззброєння агресора», – сказав архієпископ Сильвано Томасі, представник Ватикану в агентствах ООН у Женеві⁵⁸.

Під час зустрічі в Стамбулі у листопаді 2014 р. вони закликали до об'єднання католиків і православних після, майже, тисячоліття розколу (Великої розколу 1054 р.). Ідея об'єднання є більш реалістичною зараз, ніж півстоліття тому.

Зараз увага Франциска прикута до війни між Російською Федерацією та Україною, яка розпочалася 24 лютого 2022 р.. Відвідавши російське посольство 25 лютого Папа хотів донести свою занепокоєність ситуацією, яка склалася⁵⁹. 6 березня 2022 р. Папа Франциск спростив слова Росії, щодо проведення «спеціальної військової операції» в Україні, заявивши, що в країні справжня війна. «В Україні течуть річки крові та сліз. Це не лише військова операція, а й війна, яка веде до смерті, руйнувань та страждань»⁶⁰. 13 березня Папа Римський закликав припинити різанину, що триває в Україні. «З болем у серці я приєднуюся до голосів широкої громадськості, які благають припинити війну», – сказав він. 22 березня президент України Володимир Зеленський обговорив з Папою Франциском дії російських окупантів у зв'язку з тотальним вторгненням на територію України⁶¹. 25 березня Папа Франциск разом з

⁵⁷ Папа Франциск и уничтожение ядерного оружия // Parliamentarians for nuclear non-proliferation and disarmament. 2018. URL: <http://www.pnnd.org/ru/article/pnnd-papa-francisk-i-unichtozhenie-yadernogo-oruzhiya>

⁵⁸ Там само.

⁵⁹ Папа Римський особисто прийшов до посольства РФ з проханням припинити війну // ТСН: офіційна сторінка. 2022. URL: <https://tsn.ua/politika/papa-rimskiy-osobisto-priyshov-do-posolstva-rf-z-prohannyam-priviniti-viynu-1988329.html>.

⁶⁰ Pope Francis says 'rivers of blood' flowing in Ukraine war // Reuters: official website. 2022. URL: https://www.reuters.com/world/europe/pope-francis-says-ukraine-conflict-is-not-military-operation-war-2022-03-06/?taid=6224a4999fa2ce00010fd9c6&utm_campaign=trueAnthem:+Trending+Content&utm_medium=trueAnthem&utm_source=twitter.

⁶¹ Президент України Володимир Зеленський обговорив з Папою Римським Франциском дії російських окупантів на тлі повномасштабного вторгнення Росії. // Twitter: офіційна

єпископами всієї Католицької Церкви оголосив у чистому білому серці Матері Божої молитву за освячення та місію Росії та України. Зокрема, у листі зазначається, що в міру того, як триває війна в Україні, українці все більше страждають, а війна загрожує миру у всьому світі.

З лютого Папа Франциск висловлює співчуття щодо страждань українців та засуджує вторгнення, але утримується від того, щоб прямо назвати Росію агресором. Під час свого обіднього благословення на площі Святого Петра 85-річний Франциск сказав, що війна змушує його «страждати і плакати», і закликав створити гуманітарні коридори, щоб полегшити евакуацію мирних жителів, які перебувають у пастці металургійного заводу «Азовсталь» у Маріуполі. Хоча він спеціально не критикував Росію, Папа Франциск сказав, що українське портове місто Азовського моря було «знищено варварським бомбардуванням». Франциск оплакував війну кілька разів після того, як Росія вторглася в Україну 24 лютого ⁶².

Папа Франциск сказав, що «гавкіт НАТО біля дверей Росії» міг призвести до вторгнення в Україну і що він не знає, чи повинні інші країни постачати Україні більше зброї⁶³.

Міністерство закордонних справ України офіційно відреагувало на інтерв'ю Папи Франциска: «Ми вдячні за зусилля Папи встановити справедливий мир і припинити війну, яку жодним чином не спровокували Україна, НАТО чи будь-яка інша третя сторона. І для Понтифіка, і для всього

сторінка президента України). 2022. URL: https://twitter.com/ZelenskyUa?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1506210726700105731%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fnv.ua%2Fukr%2Fukraine%2Fpolitics%2Fvtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-zelenskiy-pogovoriv-z-rarouy-rimskim-novini-ukrajini-50227282.html

⁶² Папа, що образив українців: що стало причиною останніх рішень та заяв понтифіка // Європейська правда: офіційна сторінка. 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/04/19/7138037/>.

⁶³ Там само.

світу стало абсолютно зрозуміло, що ні Росія, ні особисто Путін не готові зупинити кровопролиття на українській землі»⁶⁴.

«Римський Понтифік заявив, що Москва проігнорувала всі заклики Ватикану припинити війну. Натомість Україна підтверджує свою прихильність до діалогу та відновлює запрошення Святішому Отцю відвідати Київ. Ми віримо, що добро обов'язково переможе зло. Ми закликаємо до Святіший Отець продовжувати молитися за українців та докладати зусиль для миру в Україні», – сказав речник МЗС⁶⁵.

Раніше Папа вперше публічно згадав в інтерв'ю Росію і Путіна, маючи на увазі війну в Україні. Він розповів про плани поїхати до Москви, якщо його туди погодяться прийняти. Намагаючись зрозуміти мотиви Путіна, Понтифік сказав, що його, можливо, спровокувала агресія НАТО проти України.

Папа також повідомив, що 40 хвилин розмовляв з російським патріархом Кирилом. «Перші двадцять хвилин він читав мені всі виправдання війни. Я вислухав і сказав: я нічого не розумію. Брате, ми не державні чиновники, ми не можемо говорити мовою політики, але у нас є мова Ісуса.», – зазначив Франциск⁶⁶.

Отже, на східному напрямку зовнішньої політики Святого Престолу можна виокремити основні моменти. По-перше, відбулася еволюція та активізація політики Святого Престолу у азійському регіоні за Папи Франциска, хоча основи були закладені ще Папою Іваном Павлом II. По-друге, Святий Престол намагається сприяти врегулюванню Палестинської проблеми, кризи в Ємені та Сирії, а також співпрацювати з Китаєм та Росією. Відзначимо, що досить активні дії щодо заклику до миру були здійснені Папою Франциском у контексті вторгнення Росії до України у лютому 2022 р.

⁶⁴ В МЗС нагадали Папі Римському, хто відповідальний за війну, та повторили запрошення до Києва // Європейська правда: офіційна сторінка. 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/3/7138832/>.

⁶⁵ Там само.

⁶⁶ Між Папою Франциском і патріархом Кірілом відбулася розмова // CREDO: Католицький суспільно-релігійний сайт. 2022. 16 березня. URL: <https://credo.pro/2022/03/314871>

РОЗДІЛ 4

ДИПЛОМАТІЯ СВЯТОГО ПРЕСТОЛУ У ПОСТ-БІПОЛЯРНУ ДОБУ

4.1. Дипломатична активність Святого Престолу у системі реалізації «м'якої» сили

Ватикан не використовує «жорстку силу» для просування зовнішніх інтересів. Його головним інструментом є «м'яка сила», що проявляє себе у візитах Понтифіків та їх зустрічах, як важелі поширення віри та впливу Святого Престолу за кордоном, формування сталого іміджу Ватикану як центру віри і поширення миру у світі, об'єднання суспільства.

Проявом використання інструментів «мякої сили» у зовнішній політиці Святого Престолу можна виокремити діяльність Папи Римського, зокрема, за допомогою, проголошення проповідей, здійснення візитів, а також висвітлення діяльності Святого Престолу у медіа засобах. Варто відзначити, що основним засобом «тиску» на міжнародну спільноту зі сторони Святого Престолу – є слово та проповіді, заклики до миру, які базуються на основних принципах гуманізму, закладених у Святому Письмі. Зокрема, Папа Франциск модернізував дипломатію Святого Престолу і «м'якими» інструментами почав реалізовувати зовнішню політику – публічна, культурна, цифрова дипломатія.

Дипломатія Святого Престолу спрямована на захист захисту свободи і незалежності церкви, збереження миру, згоди і справедливості у відносинах між державами. Основною рисою ватиканської дипломатії є гуманітарний вимір, а саме: забезпечення інтересів місцевих церков, викорінення насильства в міжнародному житті, укріплення віри в людини. Особлива увага приділяється проблемам прав людини та фундаментальних свобод (право на свободу думки, совісті та релігії)

Також важливим проявом дипломатичної активності Святого Престолу стає використання нових форм дипломатії – публічної. Зокрема, Папа Франциск активно закликає до перебудови світу: «...нового бачення

стосунків між людством та планетою – нашим спільним будинком. Це заклик до сміливості та єдності. Ми повинні надати кожному чоловікові та кожній жінці можливість зробити свій внесок у сталий розвиток та забезпечити їх необхідними навичками. Насамперед, це стосується тих, хто відноситься до найбільш уразливих та маргінальних верств населення. Стійкий розвиток – це набагато більше, ніж закони та політичні заходи, спрямовані на охорону навколишнього середовища. Стійкий розвиток – це нові форми мислення та поведінки, це відповідальна позиція як «громадян світу», акцент на захист океану та збереження біорізноманіття. Сьогодні нам, як ніколи раніше, потрібні це бачення та сміливість, щоб досягти нової угоди щодо проблеми зміни клімату»¹.

У свою чергу, Папа Франциск намагається виявити єдність між представниками різних релігій, використовуючи елементи публічної та культурної дипломатії: «безперечно, присутність мігрантів та біженців є великим викликом», але насамперед це «можливість культурного та духовного зростання для всіх», дозрівання людства. Завдяки їм народжується «простір плідного зіставлення різних поглядів і традицій», і ми відкриваємо для себе «багатство, що міститься в невідомих нам релігіях та духовності». З іншого боку, прибуття мігрантів і біженців католиків надає «нової сили церковному життю общин», – підкреслює Папа Франциск².

Відбувається використання цифрової дипломатії. Папа Франциск дуже активно веде інформаційну політику, використовуючи усі блага XXI ст. Маючи сторінки у найпопулярніших соціальних мережах: Facebook, Twitter³,

¹ «Папа Франциск призывает к новому видению отношений между человечеством и планетой», - заявила Генеральный директор ЮНЕСКО Ирина Бокова // UNESCO: офіційна сторінка. 2015. URL: <https://www.unesco.org/ru/articles/papa-francisk-prizyvaet-k-novomu-videniyu-otnosheniy-mezhdu-chelovechestvom-i-planetoy-0>.

² Папа: вклад мигрантов и беженцев обогащает общество // Vatican News: official website. 2022. URL: <https://www.vaticannews.va/ru/pope/news/2022-05/papa-vklad-migrantov-i-bezhencev-obogashaet-obshestvo.html>.

³Twitter. @Franciscus. URL: <https://twitter.com/franciscus?lang=uk>.

Instagram⁴, Telegram. В соціальних мережах Папа інформує світову спільноту про свої плани та досягнення, просуваючи свої погляди в суспільство через глобальну мережу – Інтернет.⁵

Варто розпочати з розгляду такого інструменту «м'якої сили» Святого Престолу як візити та подорожі Папи Римського.

Папа Іван Павло II вважається найбільш значущим і політизованим Папою, так як, по-перше, він повернув Святому Престолу авторитет, розширив вплив на країни світу, по-друге, боровся за повернення і зміцнення віри в Європі, по-третє, був прихильником руху за співпрацю та взаєморозуміння між християнами різних конфесій, виступав за взаємодію з іншими релігійними течіями, по-четверте, співпрацював з ООН, виступав з промовою на зборах Ради безпеки, вважаючи, що ця організація допоможе повернути на Землю мир, тому активно підтримував її. Він здійснив понад 200 пастирських поїздок, у яких проповідував прагнення до свободи, прощення, духовності, порятунку крізь призму Церкви⁶.

В його політиці багато вчених, бібліографи, як, наприклад, Джордж Вейгел, відзначали і ставили на перший план його боротьбу з комунізмом. Збігнєв Бжезинський вважав, що саме Папа допоміг Східній Європі придбати незалежність⁷.

Папа Іван Павло II відкрив ще одну віху в християнській історії, ставши першим Єпископом Риму, який відвідав Скандинавію. Це паломництво було найдовшим всередині Європи і включало поїздки по Норвегії, Ісландії, Фінляндії, Данії і Швеції. Темою даної поїздки став рух за співпрацю та взаєморозуміння між християнами різних конфесій в країнах радикального секуляризму (відділення релігії від світського життя — політики, освіти

⁴ Instagram. @franciscus . URL: <https://www.instagram.com/franciscus/?hl=uk>.

⁵ Там само.

⁶ Кулеш О. Историографический очерк. Иоанн Павел II: вклад в историю. Таганрог. 2008. С. 69-70.

⁷ Там само. С. 70.

тощо)⁸. В м. Тромсе (Норвегія) Папа Іван Павло II став першим папою, що висловив проповідь за Полярним колом. Він закликав норвежців стати «дітьми світла». В Осло він був прийнятий королем Улафом V, а в Копенгагені – королевою Маргрете II. Гірше справи йшли в Данії, де лютеранські єпископи країни розділилися в думці, чи повинні вони зустрічатися з Іваном Павлом II в соборі Роскільд. Скандинавська поїздка принесла свої плоди тільки через два роки, коли в соборі Святого Петра у Ватикані відбулася безпрецедентне молитовне служіння. Літургія була присвячена шестистолітній канонізації святої Бригіти Шведської, шанованої як католиками, так і лютеранами⁹.

Новий посол Ватикану в Радянському Союзі, архієпископ Франческо Каласуонно, визначив дивовижну жвавість католицького життя в Росії і Казахстані. Існуючі там католицькі громади латинського обряду, що складаються з етнічних німців, поляків, литовців і українців, отримали законне визнання з боку місцевих урядових органів відповідно до нового закону про релігійну свободу, виданим М. Горбачовим 1 жовтня 1990 р.¹⁰

Пастирська опіка католиків Росії, Сибіру і Казахстану було проведено упорядкування установою трьох апостольських адміністрацій, які розмістилися в Москві, Новосибірську і Караганді і для кожної з них були призначені апостольські адміністратори. Папа Іван Павло II особисто контролював це питання і доклав максимум зусиль, щоб подолати єкуменічний розкол XI століття. Зі сторони Московського Патріархату спостерігалася критика, що викликала бурхливу реакцію. Зазначена конфліктна ситуація охолодило єкуменічні надії на наступні два роки. Крім

⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Перун. 2005. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989>

⁹ Кулеш О. Историографический очерк. Иоанн Павел II: вклад в историю. Таганрог. 2008 С.72

¹⁰ Быкова Г. Внешняя политика Ватикана в европейском регионе в 1990–2012 гг. Из истории современных международных отношений. Москва: Экон-Информ. 2014. С. 132-133.

того, вона посилила негативне ставлення Московського Патріархату до відродження Греко-католицької Церкви в Україні¹¹.

2-25 вересня 2001 р. Папа Іван Павло II відвідав з офіційним візитом Казахстан. Папа зустрівся з президентом країни Н. Назарбаєвим і іншими офіційними особами, а також з народом під час Святої Меси на площі Матері-Батьківщини в Астані, а також з молоддю в Євразійському університеті і з представниками науки і культури в Конгрес Холі. Президент Казахстану зазначив: «Сьогодні Католицька Церква активно відновлює свою традиційну місію: зводяться храми, відкриваються нові парафії. Великі її турботи в справах миротворчості, просвітництва та благодійності. Католики, як і представники інших релігій, прагнуть до зміцнення єдності і згоди всього народу Казахстану»¹².

Цей історичний візит до Казахстану відбувся як візит лідера світової релігії, людини великої віри, свідка Христа невтомного гуманіста, так само як і людини великої любові до всіх, особливо бідним і пригнобленим. Папа відвідав Казахстан в критичний момент подій світового масштабу (теракт в Нью - Йорку 11 вересня 2001 р.), і тим більш наполегливо пролунав його голос на користь молитви, до якої він закликав віруючих мусульман і християн з тим, щоб вони разом будували цивілізацію любові , а не насильства¹³.

У свою чергу, Папа Бенедикт XVI продовжив глобальний тур Івана Павла II як папський паломник і подав у відставку, коли його не було більше здатні це робити. У своїх посланнях та проповідях Папа Бенедикт XVI піднімав важливі соціальні та етичні питання для світового співтовариства, намагався донести до вірян основні гуманні положення¹⁴.

Європа та Близький Схід становили епіцентр розкладу подорожей Бенедикта XVI. Це стоїть для традиційного серця католицизму. Більш

¹¹ Там же. С. 154.

¹² Kazakhstan and Pope John Paul II // Euractiv: official website. 2020. URL: <https://www.euractiv.com/section/central-asia/opinion/kazakhstan-and-pope-john-paul-ii/>.

¹³ Ibidе.

¹⁴ Данилюк І. В. Папа Бенедикт XVI: філософ, політик, дипломат. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. // Грані. Том 21 № 5, 2018. С.80.

уважний погляд також показує цілком конкретну модель всередині ці регіони: Біблійний Левант та його околиці та Західна, Південна та Центральна Європа, Схід, та Захід були ключовими напрямками понтифікату Бенедикта XVI. Біблійний Левант, що включає територію Святої Землі (Ізраїль, Палестина, Йорданія) та Ліван теж стали центром візитів Понтифіка, що підтвердило вагомість регіону Близького Сходу для Святого Престолу.

Західна та Південна Європа теж входила до графіка подорожей Понтифіка до Піренейського півострова та Росії, Великобританії та Франції. Центральна Європа, зокрема, Німеччина, включаючи регіон Баварію, та країни, що належали до старої імперії Габсбургів – Польщу, Чехію, Австрію та Хорватію теж стали центром неодноразових візитів Папи Бенедикта XVI¹⁵.

На основі кількісного аналізу глобального списку подорожей його понтифікату можна довести, що Європа стоїть у центрі понтифікату Бенедикта XVI. Свята Земля і Близький Схід мають особливе місце в папській географії. З цієї причини Близький Схід не розділений на Африку та Азію, а інтегрована як власний регіон.

Бенедикта XVI лише у 2009 р. відвідав 24 країни. Було включено шістнадцять країн, що складають дві третини від загального графіку Європи чи Близького Сходу. 11 країн, майже половина загального графіку, були європейськими, з цього можна зробити висновок, що Європа є ключовою ланкою в політиці.

Діалог з Православ'ям та міжрелігійний діалог з Ісламом стояв у центрі подорожі на Схід за Понтифікату Папи Бенедикта XVI. Оскаржена лекція в Регенсбурзі під час візиту Папи в Баварії, що кинуло виклик не лише пануванню ісламу на Сході, а й гегемонії світського просвітництва на Заході, можна було розглядати як найбільш програмну адресу, яку було виголошено під час його подорожей. Незважаючи на критику та заворушення через

¹⁵ Mariano P. Barbato. Geopolitics of Papal Traveling: (Re)Constructing a Catholic Landscape in Europe. // MDPI. 13 October 2020. URL: <https://www.mdpi.com/2077-1444/11/10/525>

критичну цитату щодо внеску Пророка, його наступна подорож до Туреччини мала успіх.

Під час подорожі у 2012 р. до Лівану з закликом до підтримки міжрелігійного діалогу з Близьким Сходом. Бенедикт XVI став першим папою, який відвідав Росію та Купол скелі в Єрусалимі. Особливо важливим завданням для папи, особливо папи з Німеччини, був діалог з іудаїзмом¹⁶.

Америка посіла друге місце після Близького Сходу. Америку можна було б розуміти як своєрідне продовження європейського серця католицизму. Під час подорожі він також звернувся до Генеральної Асамблеї ООН в Нью - Йорку. Він також відвідав Кубу та Мексику, але залишив осторонь Мехіко та Вірген де Гваделупе, головний центр туристичної дипломатії Івана Павла II. Бенедикт XVI відвідав у 2009 р. три африканські країни у двох подорожах: Камерун, Анголу та Бенін.

У подорожах за свого Понтифікату, Папа Бенедикт XVI не скористався можливістю зупинитися у Східній чи Південній Азії. Дипломатично Східна Азія посіла високе місце у зовнішній політиці Святого Престолу, завдяки його намаганням знайти спільну мову з Китаєм, Росією та В'єтнамом.¹⁷

Політика Бенедикта XVI показує, що геополітична карта папських подорожей не показує всієї історії політичного понтифікату. Однак у папському розкладі подорожей виділено, що Бенедикт XVI вирішив представити цілеспрямовану, послідовну та амбіційну програму в країнах для налагодження міжрелігійного діалогу.

Роль Святого Престолу в процесі модернізації сучасного європейського суспільства, полягає, зокрема, в приведенні до об'єднання міжнародного спілкування, консолідації наднаціональних територіальних, етнічних просторів.

Варто зазначити, що на європейському напрямі, Святий Престол досить активно використовує елементи «мякої сили», так як геополітично

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

розташований майже в середині взаємодії держав-членів ЄС. Зокрема, використовується участь у неформальних діалогах та зустрічі Папи Римського з європейськими політичними діячами, використанні іміджу Папи серед населення та вірян. Особливо важливим видається вплив Святого Престолу на взаємовідносини Європи з Росією, зокрема, стан православно-католицького діалогу в контексті взаємодії російської держави з новою Європою демонструють певний прогрес¹⁸.

Понтифік Іван Павло II, наголошував на тому, що лише завдяки міжнародному співробітництву можна запобігти стану пригноблення великими державами більш слабких. Зокрема, у світі, де існує велика взаємозалежність між усіма учасниками, народи зможуть реалізувати свої наміри лише за умови здійснення спроб досягнення миру як категорії універсальної цінності. За словами Папи Івана Павла II, головними інструментами досягнення миру є використання переговорного процесу у всіх його формах, посередництва та арбітражу для врегулювання конфліктів¹⁹.

Святий Престол є певним регулятором всіх сфер життя, а особливо: релігійної та гуманітарної. Активно бере участь в урегулюванні міжнародних конфліктів та у примиренні сторін конфлікту прикладом є Ізраїль та Палестина, також Україна: заява відповідального за відносини Святого Престолу з слов'янськими православними церквами з Папської ради зі сприяння християнській єдності Г. Дестівеля: «Активізований діалог і взаємній консультації між Святим Престолом та Московським патріархатом РПЦ свідчать про єдність сторін в думці про політичний і національний характер конфлікту на Україні, який не можна перетворювати в конфлікт релігійний або міжнародний»²⁰.

¹⁸ Pope Francis and Selected Global Issues: Background for Papal Address to Congress // Congressional Research Service. 2015. URL: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R44184.pdf?fbclid=IwAR1rohjFoReokVJOA9iWj6E6EmdPpQ8fM9Pb6T9lbo4qBSm3c9KyNbvCb3M>.

¹⁹ Бойко І. Роль Ватикану у мирному розв'язанні міжнародних спорів // Вісник Академії адвокатури України 2009. № 3 С. 126.

²⁰ Жосул Е. Ватикан и европейская интеграция // Власть. 2008. С. 73-74.

У березні 2014 р. Папа Франциск прийняв у Ватикані главу української греко-католицької (уніатської) церкви (УГКЦ) Святослава (Шевчука). Архієпископ, судячи з офіційним повідомленням прес-служби УГКЦ, розповів про те, що сталося на Україні, «пояснив причини знаходження священнослужителів на майдані», просив папської підтримки уніатів. Понтифік відповів, що «зробить все можливе для збереження миру в Україні».

Незважаючи на безперервні спроби певних сил втягнути папу Берголіо в дискусію про те, що відбувається в Україні, він підтвердив свою прихильність зваженому і об'єктивному підходу до даної проблеми, не згадавши українську тему в промовах в Європарламенті та Раді Європи в листопаді 2014 р.²¹.

Питанням моральності в міжнародних справах, головним чином в справі захисту миру і недопущення війни, був присвячений папський виступ 12 січня 2015 р. перед акредитованим при Ватикані дипломатичним корпусом. Цього разу Папа Франциск зупинився на подіях в Україні, що «перетворилася в драматичний театр зіткнення». Був зроблений заклик до того, щоб «за допомогою діалогу зміцніли зусилля для припинення військових дій» і втягнуті сторони встали на «істинний шлях взаємної довіри з оновленим духом міжнародної законності»²².

Ватикан активно надає фінансову підтримку країнам, що постраждали під час природних катаклізмів чи тероризму, країнам, що постраждали від агресії інших країн, надає допомогу на відновлення міст та архітектурних пам'яток²³.

Тому, ще одним елементом «м'якої сили» виступає гуманітарна дипломатія та допомога нужденним по всьому світу.

²¹ Там само. С. 75-77.

²² Pope Francis and Selected Global Issues: Background for Papal Address to Congress // Congressional Research Service. 2015. URL: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R44184.pdf?fbclid=IwAR1rohjFoReokVJOA9iWj6E6EmdPpQ8fM9Pb6T9lbo4qBSm3c9KyNbvCb3M>

²³ The Catholic Encyclopedia // NewAdvent. 2014. URL: <http://www.newadvent.org/cathen/>

Релігійні організації, подібно іншим організаціям громадянського суспільства, можуть подавати заявки в ЄС на фінансування різних проектів, які сприяють розвитку Європи в контексті релігії, духовності та цінностей. В кінці 1990 р. була створена окрема стаття витрат бюджету (A3024) під назвою «Душа для Європи». Комісія Єпископських Конференцій Європейського співтовариства та інші католицькі організації подають заявки і отримують гранти на організацію конференцій і реалізацію благодійних проектів. Ватикан придбав значний соціальний та політичний капітал, - як в Європі, так і на інших континентах, - в результаті широкомасштабної благодійної діяльності католицьких організацій в країнах, що розвиваються країнах і в тих сферах, де держава не може забезпечити необхідну соціальний захист населенню. Фонди ЄС, що представляють суттєвий інтерес для Ватикану, це бюджет фінансування програм гуманітарної допомоги, міжнародного розвитку, скорочення бідності, і боротьби з соціальною нерівністю²⁴. Це сфери, в яких католицькі благодійні організації діють особливо активно і тому отримують значну частку фінансування. Наприклад, згідно архієпископу Хав'єру Лозано, який очолював делегацію Ватикану на 26-ій Спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН, 25 відсотків всіх ВІЛ-інфікованих у світі отримують допомогу від католицьких організацій та за рахунок фондів ЄС. Міжнародне співробітництво в ім'я розвитку і солідарності - співтовариство знаходяться в Брюсселі католицьких організацій, займаються питаннями міжнародного розвитку - заснувало в своїй структурі спеціальну посаду з метою спрощення доступу організацій-членів до європейському фінансуванню програм розвитку і впливу на їх формування²⁵.

²⁴ Golan G. The Catholic Church as a public diplomacy actor: an analysis of the Pope's strategic narrative and international engagement. Routledge. 2018. P. 32. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13216597.2018.1517657>

²⁵ Pope Francis and Selected Global Issues: Background for Papal Address to Congress // Congressional Research Service. 2015. URL: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R44184.pdf?fbclid=IwAR1rohjFoReokVJOA9iWj6E6EmdPpQ8fM9Pb6T9lbo4qBSm3c9KyNbvCb3M>

Процес глобалізації, що охопив планету з кінця XX століття, поставив перед католицизмом і його вищим ієрархом чимало складних завдань.

Тому, перед Папою Франциском постало питання модернізації інструментів та механізмів реалізації зовнішньої політики Святого Престолу.

Ініційоване Папою оновлення Ватикану направлено на подолання накопиченого католицизмом відставання від запитів сучасного суспільства.

Основні виступи Папи до іноземної аудиторії, визначають подвійну функцію Папи: як лідера суверенної держави (Святий Престол) та глобальної пропаганди. Глобальна пропаганда використовується з метою покращення та підвищення рейтингу Папи та Церкви на локальному та міжнародному рівнях, використовуючи традиційну суспільну дипломатію та сучасні блага – Інтернет²⁶.

У рамках католицької культури Папа представляє фізичне втілення Церковних цінностей. Папа Франциск, як перший неєвропейський Папа, мав потенціал переорієнтувати і переосмислити сприйняття Католицької Церкви від її традиційного сприйняття та зображення, особливо увага зосереджувалася на: Південній Америці та Африці, Близькому Сході та Росії. Також, також підтримує свій рейтинг за рахунок участі та підтримки міжнародних програм, місій, волонтерства і пожертвування.

Церква відзначилася міжнародними подорожами Папи і його взаємодією як з іноземцями-католиками, так і з не католиками.

У епоху глобальної політики, керованої особистістю, харизматичні лідери мають потенціал позитивно персоніфікувати свої політичні та культурні цінності націй. Визнаючи цей потенціал, країни починають стратегічно використовувати офіційні державні візити як інструмент для публічної дипломатії. Такі візити виконують дві ключові функції: надання можливості отримати сприятливі умови висвітлення у ЗМІ; і уособлення прихильність держав до автентичних відносин і діалогу між ними їхні нації та

²⁶ Golan G. The Catholic Church as a public diplomacy actor: analysis of the Pope's strategic narrative and international engagement. P. 32.

уряд приймальної нації, тобто традиційні дипломатичні, а також іноземну громадськість нації, тобто публічна дипломатія.

Публічних виступів, наданих Папою Франциском після його обрання в 2013 р. було нараховано 109. Ці виступи проходили в 19 різних країнах, де Папа охоплював різноманітну аудиторію, включаючи католиків, некатоликів, політичних еліт та інших²⁷.

Діяльність Ватикану в сучасному світі зростає на тлі глобалізації, активності ісламу, несприятливій демографічній ситуації. Ватиканський дипломатичний корпус бере активну участь в політичних переговорах, покликаних принести мирне вирішення конфліктів. Ватикан ніколи не припинить займатися дипломатичною діяльністю, так як він прагне, щоб голос миру було чути в найвіддаленіших куточках Землі».²⁸

Отже, Ватикан активно застосовує «м'яку силу» в зовнішній політиці, це можна прослідкувати за понтифікату Івана Павла II, який повернув Святому Престолу авторитет, розширив вплив на країни світу, шляхом протистояння комунізму, участі у конфліктах, подорожей та послань, Бенедикт XVI продовжив діяльність попередника, але його політика не носила характер активної участі в конфліктах, він застосовував подорожі та енцикліки та послання для зосередження уваги на актуальних проблемах людства.

4.2. Багатостороння дипломатія та участь у подоланні глобальних проблем сучасності

Сьогодні, Католицька Церква, активно розвиває міжнародну діяльність, дотримуючись основних принципів своєї діяльності, а саме – моральність та гуманізм.

Апостольський Престол дуже активно намагається використовувати багатосторонню дипломатію – взаємодію та співробітництво з міжнародними організаціями. Крім того, активним напрямом діяльності є подолання

²⁷ Ibidе. Р. 34.

²⁸ Pope Francis and Selected Global Issues: Background for Papal Address to Congress.

глобальних проблем сучасності, що реалізується через надання гуманітарної допомоги, сприянню у підтримці біженців, а також попередженню та врегулюванню конфліктів. Миротворчість є одним із ключових напрямлень політики, яка виражає себе через: проголошення послання миру, молитви за мир, навчання миру²⁹.

Кардинал П'єтро Паролін, державний секретар Святого Престолу, в інтерв'ю італійській газеті «Il Sole 24 Ore» представив модель глобалізації, яку в перспективі хотів би бачити Ватикан, вказавши, що «Папа Римський Франциск кваліфікує всі теперішні конфлікти як «Третю світову війну по частинах», ... і визначає різні типи зіткнень, локалізовані і ті, що збігаються: «прямі війни», «проксі-війни», «громадянські війни», «призупинені і відкладені війни»... Ми говоримо про конфлікти, які незабаром стануть транснаціональними». Причини лежать у сфері питань геополітики і влади, расової ненависті, економіки, а в якості інструментарію використовуються історичні, культурні та релігійні проблеми. Пожежу насильства може погасити лише глобальний порядок ... «справедливості і людського розвитку»³⁰.

Символічні дії Папи Франциска, такі як миття ніг мусульманки у месу Великого Четверга у 2013 р., є прикладом його бачення Церкви в служінні бідним. У 2014 р. Папа наголосив, що діти, які мігрують самі з бідних і насильницьких країн до Центральної Америки, повинні бути захищеними зі сторони США.

Адже, Ватикан розкритикував політику адміністрації Д. Трампа з розділення сімей мігрантів на мексиканському кордоні, заявивши, що популізм не є відповіддю на світові імміграційні проблеми³¹.

²⁹ Богомазов В. М. Диалог Россия-Ватикан и нравственные ориентиры XXI века. // Современная Европа. 2014. №1. С. 134.

³⁰ Golan G. The Catholic Church as a public diplomacy actor: an analysis of the Pope's strategic narrative and international engagement. P. 35.

³¹ Pulella P. Pope criticizes Trump administration policy on migrant family separation // Reuters: official website. 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/us-pope-interview/exclusive-pope-criticizes-trump-administration-policy-on-migrant-family-separation-idUSKBN1JG0YC>

З огляду на те, що не всі держави готові надавати посильну підтримку нужденними та менш розвиненим державам, під егідою Святого Престолу функціонує міжнародна благодійна організація «Caritas Internacionales».

У Німеччині 1897 р. Лоренц Вертман заснував першу організацію «Caritas Internationalis». Організація, названа на честь латинського слова, що означає любов і співчуття, перетворилася на одне з найбільших агенцій допомоги та розвитку в світі. У XX столітті Джованні Баттіста Монтіні, майбутній Папа Павло VI, заклав основи міжнародної мережі. У 1954 р. «Caritas Internationalis» було офіційно визнано світовою спільнотою як благодійну організацію.

У 2019 р. світ сколихнула пандемія коронавірусної інфекції. Спільно з Дикастерією Ватикану для інтегрального розвитку людини, «Caritas Internationalis» запустила Фонд реагування на COVID-19. Це дозволило регіональним організаціям «Caritas Internationalis» надати негайну та ефективну відповідь для підтримки громад гігієною, їжею, ліками та інформацією щодо підвищення обізнаності щодо запобігання COVID-19.

У своєму першому раунді проектів «Червоний Хрест» інвестував понад 2,7 мільйона євро в 29 організацій «Caritas Internationalis», які в результаті цього змогли допомогти понад 11 мільйонам людей у 29 країнах у 2020 р.

У 2020 р. «Caritas Internacionales» разом із регіонами працювала над відкриттям Фонду солідарності організаційного розвитку. Фонд є способом підтримки зусиль з локалізації та зміцнення потенціалу організацій, які діють у нестабільних умовах, що дає їм змогу краще реагувати на потреби своїх громад³².

Святий Престол представлений в більшості міжнародних організацій, насамперед Ліга арабських держав; Африканський союз, Міжнародна

³² Annual Report 2020 // Caritas Internacionales: official website. 2020. URL: https://www.caritas.org/wordpress/wp-content/uploads/2021/08/Caritas-Annual-Report-2020_inglese.pdf

організація франкомовних країн, Центральноамериканська система інтеграції, Економічне співтовариство країн Західної Африки.

У зв'язку з цим слід зазначити, що Святий Престол брав участь в установчих договорах вищезазначених організацій, користуючись тими ж правами і приймаючи на себе ті ж обов'язки, що і процесуальні норми, встановлені для інших країн³³. Слід, однак, враховувати, що ці акти були ратифіковані саме Святим Престолом, а не містом-державою Ватикан.

Відповідно до резолюції ООН №. 58/314 від 1 липня 2004 р. «Участь Святого Престолу в роботі ООН»³⁴, державі було надано статус постійного спостерігача, відповідно до якого держава бере участь в системі організації³⁵.

Фактично, користуючись цим статусом, Святий Престол представляє релігійну і моральну діяльність Католицької Церкви, підкреслюючи церковне і релігійний вимір її дипломатичних представників, ґрунтуючись на принципах і цінностях, які повинні визначати рішення тієї чи іншої проблеми або суперечки, служити основою для договорів.

Таким чином, Святий Престол стає поборником не тільки конкретних проблем католиків, християн і віруючих, а й загальних проблем всіх людей, таких як мир, справедливість, розвиток і непорушність прав людини³⁶.

Завдяки даній резолюції, права Святого Престолу в Генеральній Асамблеї були значно розширені. Фактично, в ході дебатів постійний представник більше не змушений домагатися підтримки регіональних груп в Асамблеї, а може втручатися в обговорення питань, що безпосередньо

³³ Ferlito S., *L'attività Internazionale della Santa Sede*, Milano, Giuffrè, 1991. P. 15. URL: <https://revistas.unav.edu/index.php/ius-canonicum/article/view/18293/13334>

³⁴ Резолюція, прийнята Генеральною Ассамблеєю (A/58/L.64) 58/314. «Участие Святейшего Престола в работе Организации Объединенных Наций» // ООН: официальная страница. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/58/314>

³⁵ Giarnieri E. *Lo status della S. Sede e della Svizzera presso l'ONU. Una neutralità differenziata* Giappichelli. Torino, 2008. P. 105. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Lo_status_della_Santa_Sede_e_della_Svizz.html?id=VLm6OwAACAAJ&redir_esc=y

³⁶ L'Assemblea Generale delle nazioni unite adotta per acclamazione una risoluzione sulla partecipazione della S.Sede ai lavori dell'ONU, in, *L'Osservatore Romano*. // Nazione Unite: official website. URL: <http://www.biblio.liuc.it/liucpap/pdf/102.pdf>

стосуються Святого Престолу. Крім того, він має право на відповідь, публікацію і поширення своїх повідомлень в якості офіційних документів, може клопотати про порядок і бути співавтором проектів резолюцій, які безпосередньо пов'язані з його роботою.

Резолюція була прийнята через зростання суттєвої ролі посередницької діяльності Святого Престолу в міжнародному співтоваристві з тим, щоб зміцнити позиції ООН і розширити функціональні можливості організації в рамках підтримки міжнародного миру і безпеки.

Однак цей статус постійного спостерігача не наділяє Святий Престол правом голосу в Генасамблеї.

Особливу роль у діяльності Святого Престолу відіграють відносини з Європейським Союзом.

Папа Бенедикт XVI розглядав ЄС з певним занепокоєнням, або навіть песимізмом, скоріше, як батько, нарікаючи на помилки блудного сина. Все це було далеко від папського ентузіазму і заохочення до Європейського проекту. Ватикан був і стає менш європейським, і Європа стає менш католицькою, ніж будь-коли³⁷.

Релігійні організації, подібно іншим організаціям громадянського суспільства, можуть подавати заявки в ЄС на фінансування різних проектів, які сприяють розвитку Європи в контексті релігії, духовності та цінностей. Ще наприкінці 1990 р. була створена окрема стаття витрат бюджету (A3024) під назвою «Душа для Європи». Комісія Єпископських Конференцій Європейського співтовариства та інші католицькі організації подають заявки і отримують гранти на організацію конференцій і реалізацію благодійних проектів. Ватикан придбав значний соціальний та політичний капітал, як в Європі, так і на інших континентах, в результаті широкомасштабної благодійної діяльності католицьких організацій в країнах, що розвиваються

³⁷ Жосул Е. Ватикан и европейская интеграция // Власть. 2008. С. 74.

країнах і в тих сферах, де держава не може забезпечити необхідну соціальний захист населенню.

У свою чергу, існуючі аспекти багатосторонньої дипломатії Святого Престолу підкріплюються діяльністю щодо протидії глобальним викликам сучасності. Насамперед, першочергове місце посідають питання загальносвітового миру та невикористання зброї масового знищення.

Папа Іван Павло II відомий як Папа, який зруйнував комунізм, прямував до цілі відновити вплив Католицької Церкви. Його місце в історії визначено рішучим антикомуністом, який оживив Римо-Католицьку Церкву. «Я не пацифіст», – сказав Папа Іван Павло II у 1991 р. в контексті першої війни в Перській затоці. Кілька років потому, підкріплений риторикою «справедливої війни», він зажадав від Б. Клінтона та НАТО втручання в боснійський конфлікт, коли римсько-католицькі хорватські війська зазнали військового поразки від боснійських мусульманських військ. Використовуючи обґрунтування, що «агресор повинен бути роззброєний», Папа також підбурих США до військового втручання проти боснійських сербів, щоб запобігти військовій поразці римо-католицьких хорватів у Боснії. Звичайно, він завжди завуальований цей намір за богослов'ям «обов'язок» міжнародного співтовариства, щоб втручатися у випадках передбачуваного геноциду». ³⁸

Глава Римської католицької церкви Папа Іван Павло II не раз висловлював свою щирі стурбованість питанням миру на Землі. Так, висловлюючи співчуття уряду Туреччини в зв'язку з великомасштабним терактом, в результаті якого постраждали близько 300 осіб, Понтифік заявив, що буде молитися за душі загиблих і їх сім'ї: «Я знову закликаю релігійних лідерів усіх конфесій сповідувати слово Боже, закликаючи до відмови від насильства, до прощення і примирення», – додав Папа Іван Павло II. «Мир в

³⁸ Папа Римский призвал к отказу от насилия // РосБизнесКонсалтинг. 2003. URL: <https://www.rbc.ru/society/30/11/2003/5703bc0d9a7947afa08c9e0f>.

серцях людей виникне тоді, коли будуть відкинуті злопам'ятність, помста і егоїзм», – підкреслив понтифік.³⁹

Папа Іван Павло II також закликав усіх людей світу «мобілізуватися для боротьби за мир і проти тероризму, дотримуючись принципів свободи віросповідань і особистих переконань і не дозволяючи релігійних вірувань служити джерелами конфліктів, що покривають людство кров'ю»⁴⁰.

Понтифік Іван Павло II, наголошував на тому, що лише завдяки міжнародному співробітництву можна запобігти стану пригноблення великими державами більш слабких. Зокрема, у світі, де існує велика взаємозалежність між усіма учасниками, народи зможуть реалізувати свої наміри лише за умови здійснення спроб досягнення миру як категорії універсальної цінності. За словами Папи Івана Павла II, головними інструментами досягнення миру є використання переговорного процесу у всіх його формах, посередництва та арбітражу для врегулювання конфліктів⁴¹.

У свою чергу, Папа Франциск описав війну взагалі як безумство ... однак, для того, щоб досягти певних цілей (наприклад, запобігання широкомасштабним порушенням прав людини. Гуманітарні дії та втручання, які слугують для прискорення завершення знуцання визнаються папою⁴².

Також, Папа Франциск веде мову про те, що: міграція – ключ до ідентичності Європи. Його одноденна поїздка до Лесбосу (територія Греції) 20 квітня 2016 р. підтвердила його переконання, щодо проблеми Європи.

«Ми не можемо дозволити, щоб Середземномор'я, стало великим кладовищем!», – вигукнув він, відзначив частину свого виступу до Європейського парламенту в Страсбурзі 25 листопада 2014 р. «Щоденні

³⁹ Там же.

⁴⁰ Иоанн Павел II призвал США не отвечать ненавистью на теракты // Pravda.ru. URL: https://www.pravda.ru/news/world/804173-tochka_zrenija_katolicheskoi_cerkvi_ioann_pavel_ii_nadeetsja/

⁴¹ Бойко І. Роль Ватикану у мирному розв'язанні міжнародних спорів // Вісник Академії адвокатури України. 2009. № 3. С. 126.

⁴² Динь Т. Дипломатична діяльність святого престолу в сучасних міжнародних відносинах // Електронний репозитарій ДВНЗ «УжНУ». 2010. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8129/pdf>.

висадки на берегах Європи наповнені чоловіками і жінками, яких потрібно вітати і допомагати». Прийом мігрантів може виявитися гарною можливістю для розуміння і відкриття ширших горизонтів, як з боку тих, що приймають, так і з боку тих, хто прибув, які несуть відповідальність поважати цінності, традиції і закони спільноти, що приймає їх (Папа Франциск звертається до Європейського Парламенту)⁴³.

Європа повинна повернути впевненість у своїй здатності до гостинності – і з цією метою, Папа закликає пам'ятати її про свою власну ідентичність, яка не була підірвана хвилями міграції протягом своєї історії. «Європа завжди мала можливість вийти за свої межі, щоб просуватися вперед, щоб знайти себе в збагаченні обміном культури⁴⁴.

Делегація на чолі з французьким соціалістом, Жером Віньоном, відомий французький представник католицької соціальної думки, повідомив, що Папа Франциск розглядав Європу як унікальний, справедливий союз, що прагне до єдності та різноманітності. Також, зробив акцент на подорожі Папи Франциска на Балкани - до Тірани (Албанія 21 вересня 2014 р.), а потім до Сараєво (Боснії та Герцеговині 6 червня 2015 р.), які назвав важливими, через те, що подорож допомогла Франциску показати Європі, як шрами минулого в цих місцях поступилися різноманітності громади, що співіснують, і допомагають⁴⁵.

Найбільш видатним висловом Папи Франциска є енциклічний лист, опублікований 18 червня 2015 р., під назвою «Laudato Si» («Хвала вам») «Про турботу про наш спільний дім» – Понтифік говорить про проблеми екології і закликає з усією серйозністю зайнятися охороною навколишнього середовища.

⁴³ Maillard S. Pope Francis, refugees and recovering europe's soul // Britannica. 2016. P.10. URL: <https://www.britannica.com/>

⁴⁴ Папа Франциск считает, что Европу построили мигранты // Regnum: official website. 2018. URL: <https://regnum.ru/news/2509648.html>

⁴⁵ Pope Francis and Selected Global Issues: Background for Papal Address to Congress // Congressional Research Service. 2015. URL: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R44184.pdf?fbclid=IwAR1rohjFoReokVJOA9iWj6E6EmdPpQ8fM9Pb6T9lbo4qBSm3c9KyNbvCb3M>

«Наш спільний дім, яким є світ Божий, руйнується на очах, і це погіршує життя для кожного з нас, але в першу чергу - для бідних. Тому я, зі свого боку, закликаю всіх почати відповідально ставитися до Божого завіту про те, щоб Людина обробляла і берег і мир, який був для нього створений. Я прошу кожного з відкритим серцем прийняти цей заповіт. Я закликаю почати новий діалог про майбутнє нашої планети»⁴⁶.

Відповідь Конгресу на цю енцикліку була змішаною. Сенатор Джеймс Інхоф, голова Комітету Сенату з питань навколишнього середовища сказав: «Я не згоден з філософією Папи про глобальне потепління. Але погоджуюся з тим, що причиною всьому є людська діяльність – людська діяльність – основний чинник зміни клімату»⁴⁷.

Папа веде мову про те, що клімат – наше спільне надбання, воно належить усім і кожному. Важкі наслідки його змін лягають в першу чергу на плечі незаможних, і ті, хто має більше ресурсів, економічної або політичної влади, мабуть зайняті тим, щоб приховати і замаскувати проблеми. Коли втручання людини в природу починає служити фінансовим і споживчим інтересам, земля, на якій ми живемо, стає біднішою і втрачає свою красу, що призводить до дедалі більших проблем. Католицьке соціальне вчення виступає проти економічних систем або політик, які посилюють бідність і нерівність. «Всесвітнє багатство зростає в абсолютному вимірі, але нерівність зростає з багатством. Папа Франциск розкритикував «культ грошей», керуючи глобальною фінансовою системою, і стверджував що «велич суспільства

⁴⁶ Тамарянська С. В. Багатостороння дипломатія Ватикану доби глобалізації // «Могилянські читання-2020»: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»: XXIII Всеукр. наук-практ. конф.:тези доп. Міжнародні відносини та світова політика, Миколаїв, 16-20 листоп. 2020 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. С. 42.

⁴⁷ Pope Francis and Selected Global Issues: Background for Papal Address to Congress // Congressional Research Service. 2015. URL: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R44184.pdf?fbclid=IwAR1rohjFoReokVJOA9iWj6E6EmdPpQ8fM9Pb6T9lbo4qBSm3c9KyNbvCb3M>

знаходиться в тому, як він ставиться до тих, хто найбільше потребує, тих, хто має. Нічого, крім своєї бідності»⁴⁸.

Папа Франциск також виступав за те, щоб люди отримали можливість працювати. Він, як і інші Понтифіки, закликав усі уряди і суспільства до створення гідних робочих місць, які платять тільки заробітну плату і пільги, а не робочі місця, які залишають людей і сім'ї в бідності. Під час зустрічі в Болівії з народними рухами, він сказав, що справедлива економіка повинна гарантувати три речі: землю, житло і працю»⁴⁹.

Папа Франциск описавши війну взагалі як безумство на зустрічі «Перспективи цілісного роззброєння і миру, звільнення від ядерної зброї», організована Святим Престолом с 10 по 11 листопада 2018 р., Папа засудив фактор володіння ядерною зброєю. Папа Франциск сказав, що «людство не може, не бути щиро стурбованим катастрофічними гуманітарними та екологічними наслідками будь-якого застосування ядерних пристроїв. Якщо ми також враховуємо ризик випадкової детонації, загрози їх використання, а також саме володіння ними має бути рішуче засуджено»⁵⁰.

Ален Уер, Глобальний координатор PNND, спів-керівник робочої групи з міжконфесійних відносин «Abolition 2000» наголошує на тому, що Папа Франциск приймає активний підхід до ядерного роззброєння, який заслуговує на похвалу, особливої підтримки. Промова Папи Франциска повинна заохочувати людей усіх віросповідань, а також нерелігійних людей, відчувати нову надію і надихатися, щоб діяти з метою знищення ядерної зброї.⁵¹

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ The Catholic Church as a public diplomacy actor: analysis of the Pope's strategic narrative and international engagement // Reuters: official website. 2018. URL: <https://www.reuters.com/news/Golan%20Gay.The%20Catholic%20Church%20as%20a%20public%20diplomacy%20actor:%20an%20analysis%20of%20the%20Pope%E2%80%99s%20strategic%20narrative%20and%20internationalengagementworld>

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Папа Франциск и уничтожение ядерного оружия // Parliamentarians for nuclear non-proliferation and disarmament. 2018. URL: <http://www.pnnd.org/ru/article/pnnd-papa-francisk-i-unichtozhenie-yadernogo-oruzhiya>.

Отже, Ватикан активно бере участь у вирішенні питань як регіонального так і глобального характеру, використовуючи як двосторонні відносини, так і багатосторонню дипломатію. Тому, вагомими серед глобальних проблем до врегулювання яких долучається Ватикан є проблеми міграції, забруднення навколишнього середовища, поширення зброї масового знищення та кліматичні зміни. Основним інструментом подолання таких загроз та їх наслідків виступає гуманітарна дипломатія Святого Престолу, надання відповідної допомоги нужденним, а також заклики до миру зі сторони Папи Римського.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження автор дійшов таких **висновків**:

1. Охарактеризовано стан наукової розробки проблеми у вітчизняній та зарубіжній міжнародно-політичній науці та джерельну базу дослідження. Використану під час проведення дослідження літературу класифікована за країнознавчим критерієм, що дозволило виокремити наступні групи: 1) українська наукова школа (І. В. Данилюк, І. Ощипок, О. Волинець); 2) італійські фахівці-міжнародники (М. Каравале, А. Карлетті, А. Сараїс); західна наукова школа (Р. Араухо, А. Макдональд, М. Штефан); 3) російські науковці (А. Булатова, Г. Бикова, Є. Шебаліна); 5) науковці зі Сходу. Виявлено, що українська наукова школа недостатньо приділяє уваги політиці Святого Престолу. Беручи до уваги, що російські вчені досліджують відносини у контексті Святий Престол – Російська Федерація, а автора цікавила цілісна картина відносин та дій Святого Престолу на міжнародній арені, було залучено низку праць зарубіжних науковців. У зв'язку із тим, що наразі відбуваються динамічні зміни у зовнішній політиці та дипломатії Святого Престолу, автором було використано низку джерел, що сприяли підвищенню рівня об'єктивності дослідження. Джерельна база класифікована відповідним чином: 1) документи глав держав та урядів (насамперед енцикліки Папи Римського); 2) документи міжнародних організацій; 3) офіційні виступи та заяви, інтерв'ю політичних та державних діячів; 4) публікації політичних та державних діячів; 5) статистичні довідники; 6) публікації ЗМІ.

2. Розглянуто категоріальну та методологічну основи дослідження. Автором були проаналізовані концепції національного інтересу та «м'якої сили» у зовнішньополітичній діяльності держави. До понятійно-категоріального апарату даного дослідження, було залучено поняття, які в своїй природі та в

контексті дослідження є взаємопов'язаними – «зовнішньополітичний курс» та «зовнішня політика» і тотожні до цього поняття твердження. Зважаючи на інструменти реалізації зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу було описано категорії «м'яка сила», а саме, публічну дипломатію та медіа дипломатію.

Під час проведення дослідження було використано певну методологію. Використано принципи об'єктивності, системності, термінологічний принцип. Автором застосовано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, а також системний метод, абстрагування, періодизації, компаративістський, контент-аналіз, описовий, узагальнення та групування. За допомогою системного методу було розкрито основні тенденції взаємодії Святого Престолу з країнами світу, внутрішні та зовнішні фактори, які відображають умови взаємодії. Зокрема, розглянуто роль Святого Престолу як на регіональному, так і глобальному рівнях міжнародної системи. Використання методу контент-аналізу щодо тексту енциклік, дозволило виявити різницю у підходах та напрямках зовнішньополітичної діяльності і дипломатії Понтифіків у пост-біполярну добу – Папи Івана Павла II, Папи Бенедикта XVI та Папи Франциска.

3. Проаналізовано концептуальну основу зовнішньої політики Ватикан, механізми та інструменти її реалізації. В силу релігійної правосуб'єктності Святого Престолу одним із пріоритетних напрямків зовнішньополітичної діяльності є захист Католицької церкви, захист прав та свобод людини, а на основі статті 24 Латеранського договору було визнано нейтралітет Ватикану згідно з цим Святий Престол засуджує будь-які форми військового втручання та вирішення конфліктів та спорів немирними засобами, надують посередницькі послуги лише з метою вирішення конфлікту мирними засобами. Інструментами реалізації діяльності Святого Престолу виступають енцикліки, проповіді та виступи. Зокрема, основу мирного позиціонування у світі викладено у

Латеранському договору, та у енцикліках пап: *Veritatis Splendor* (Сяйво істини). *Deus caritas est* («Бог є любов»), *Evangelii Gaudium* («Радість Євангелія»), *Laudato si* («Хвала Вам»). На міжнародній арені Святий Престол реалізує свою політику за допомогою низки механізмів: по-перше, заходами Папи Римського (повчання, проповіді, апостольські поїздки по різних країнах, що несуть голос Святого Петра); по-друге, через апостольські дії Державного Секретаріату, що відповідають за зовнішню політику; по-третє, Папське Представництво за кордоном, що забезпечує інструментарій для забезпечення щоденного перебування Папи при окремих Церквах та державах. Велику роль при реалізації зовнішньої політики та дипломатії Святого Престолу відіграють енцикліки Папи Римського, які і визначають пріоритетні напрями позиціонування на міжнародній арені.

4. Виявлено та описано трансформаційні зміни та тенденції модернізації у зовнішній політиці Святого Престолу у пост-біполярну добу, що простежується на двох рівнях – функціональному та територіальному. Здійснено компаративний аналіз діяльності Понтифіків у пост-біполярну добу. У свою чергу, контент-аналіз енциклік дозволив сформувати основні змінні у векторах зовнішньої політики Понтифіків. Папа Іван Павло II використовував традиційну дипломатію, яка включала в себе зустрічі з головами держав світу, дипломатичні місії, написання листів та енциклік, Папа Бенедикт XVI продовжив його діяльність. Папа Франциск модернізує інформаційну політику Святого Престолу та використовує нові форми дипломатичної діяльності, зокрема, має сторінки у найпопулярніших соціальних мережах: Facebook, Twitter, Instagram, Telegram. Слід зазначити, що автор проводить аналогію між новаторськими методами ведення політики Папи Франциска та Папи Григорія VII, який є новатором свого часу. У територіальному вимірі зовнішня політика Святого Престолу найбільше зосереджена на європейському і латиноамериканському напрямках, проте, за

понтіфікату Папи Франциска активно ведеться діяльність на східному (азійському) напрямі.

5. З'ясовано, що рівень ефективності участі Ватикану у міжнародно-політичній взаємодії на західному напрямі імплементації зовнішньополітичної стратегії є досить високим, що підтверджується у наступному. По-перше, релігійна та цивілізаційна складова взаємовідносин Ватикану з Європою та Латинською Америкою на основі католицизму. По-друге, активне залучення Папи Івана Павла II до стабілізації безпекового середовища в Європі після закінчення «холодної війни» та продовження його діяльності Папою Бенедиктом XVI. По-третє, політика Папи Франциска проявляється дуже активно на теренах Латинської Америки. Виявлено, що у пост-біполярну добу Святий Престол було залучено до подолання проблеми тероризму в Європі, проблема відносин США – Куба, проблема о. Чагос (Маврикія) у заклику Великобританії дотриматися резолюції ООН. Основними механізмами до діяльності Святого Престолу виступає його політика нейтралітету та посередницькі функції.

6. Розглянуто східний напрям реалізації зовнішньополітичних ініціатив Святого Престолу, який імплементується насамперед крізь призму стабілізації ситуації на Близькому Сході, а також відносин з Китаєм, Росією. Святий Престол, використовуючи «м'яку силу», закликає до миру без війни, активно намагається привернути увагу до проблем на Близькому Сході: Сирія, Іран, Ірак, Палестина, Ємен. Відносини з Росією крізь призму релігійного та конфесійного фактору є досить специфічними і подекуди напруженими через різні позиції щодо міжнародно-політичних питань. Прикладом може слугувати вторгнення РФ до України у якому Папа Франциск закликав до припинення жорстокості, підтримуючи біженців з України. Святий Престол активно надає гуманітарну допомогу сирійським біженцям сприяв врегулюванні кризи в Ємені та Сирії. По-третє, саме за понтифікату Папи Франциска між Святим Престолом та Китаєм відбулося налагодження тісної взаємодії.

7. Описано дипломатичну активність Святого Престолу у системі реалізації «м'якої сили». Ватиканський дипломатичний корпус бере активну участь в політичних переговорах, покликаних принести мирне вирішення конфліктів. Елементами використання «м'якої сили» виступають енцикліки, послання та проповіді Понтифіків, які закликають до загальносвітового миру та єдності. Папа Іван Павло II та Папа Бенедикт XVI активно використовували вище зазначені механізми під час візитів та подорожей державами світу. Чільне місце посідає гуманітарна дипломатія та надання гуманітарної допомоги та підтримки нужденним та державам, що постраждали від конфліктів. Виявлено еволюцію у інструментах реалізації «м'якої сили» Святого Престолу у пост-біполярну добу, яка проявляється у публічній дипломатії, використанні нових форм дипломатичної діяльності – електронної дипломатії, твігтер-дипломатії. Насамперед така модернізація притаманна Папі Франциску.

8. Визначити особливості реалізації багатосторонньої дипломатії та участі Святого Престолу у подоланні глобальних проблем сучасності. Святий Престол представлений в більшості міжнародних організацій, насамперед Ліга арабських держав, Африканському союзу, Міжнародній організації франкомовних країн, Центральноамериканській системі інтеграції, Економічному співтоваристві країн Західної Африки. Також, діє окрема стаття витрат бюджету (A3024) під назвою «Душа для Європи». Комісія Єпископських Конференцій Європейського співтовариства та інші католицькі організації подають заявки і отримують гранти на організацію конференцій і реалізацію благодійних проектів. Святий Престол активно надає фінансову підтримку країнам, що постраждали під час природних катаклізмів чи тероризму, країнам, що постраждали від агресії інших країн, надає допомогу на відновлення міст та архітектурних пам'яток. Святий Престол бере участь у допомозі мігрантам та подоланні бідності, зокрема, за допомогою благодійної католицької організації «Caritas Internationalis».

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Офіційні документи глав держав та урядів

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини // Законодавство України: офіційний сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text
2. Латеранские соглашения: Договор Святого Престола и Италии. // Ватикан. URL: http://vaticancitystate.ru/lateranskie_soglascheniya_dogovor_svyatogo_prestola
3. Benedetto XVI. Deus caritas est // The Holy See: official website. 2005. URL: https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/ru/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html
4. Benedetto XVI. Spe Salvi // The Holy See: official website. 2007. URL: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/ru/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html
5. Benedict XVI. Caritas in veritate // The Holy See: official website. 2005. URL: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html
6. Bliateral Relatios Of The Holy See. // The Holly See: official website. URL: <https://holyseemission.org/contents/mission/diplomatic-relations-of-the-holy-see.php>
7. Compendio della Dottrina sociale della Chiesa // The Holy See: official website. 2005. URL: https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_it.html
8. The Holy Father Francis. Evangelii gaudium // The Holy See: official website. 2013. URL:

http://w2.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html.

9. Encyclical of Pope John XXIII on Establishing Universal Peace in Truth, Justice, Charity, and Liberty: April 11, 1963 // The Holy See: official website. 1963. URL: http://www.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem.html

10. Encyclical letter “Laudato si” of the Holy Father Francis // The Holy See: official site. URL: https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html

11. Motu Proprio // La Santa Sede: official website. 1969. URL: https://www.vatican.va/content/paul-vi/la/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19690624_sollicitudo-omnium-ecclesiarum.html

12. Paolo IV. Sollicitudo omnium Ecclesiarum. Lettera Apostolica in forma di Motu Proprio. // La Santa Sede: official website. 1969. URL: https://www.vatican.va/content/paul-vi/la/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19690624_sollicitudo-omnium-ecclesiarum.html

13. Pope Francis. Lumen Fidei // Vatican: official website. 2013. URL: https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20130629_enciclica-lumen-fidei.html

14. Vatican-Israel Relations // Vatican: official website. 2008. URL: https://web.archive.org/web/20110201044132/http://www.cfr.org/publication/19344/vaticanisrael_relations.html

15. World Synod of Catholic Bishops. Justice in the world // The Holy See: official website. 2013. URL: http://www.vatican.va/roman_curia/synod/index.htm

Документи міжнародних організацій

16. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблей 58/314. Участие Святейшего Престола в работе Организации Объединённых Наций. // ООН: офіційний сайт. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/RES/58/314>

17. Fourth Global Meeting of the Indigenous Peoples' Forum convened by the International Fund for Agricultural Development // Holy See Press Office: official website. 2019. URL: http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20190213_foro-pueblos-indigenas_sp.html

18. New York Declaration for Refugees and Migrants // United Nation Documents: official website. 2016. URL: <https://news.un.org/en/story/2017/02/550982-feature-diplomacy-conscience-holy-see-united-nations>.

19. Resolution 2178. Condemnation of violent extremism // United Nation Organisation: official website. URL: https://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/SCR%202178_2014_EN.pdf.

20. Response to the Humanitarian Crisis // Caritas: official website. URL: <https://www.caritas.org/>

21. Selected Security Council Presidential Statements // Security Council: official website. 2018. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/ukraine/>.

22. Seminar on “Indigenous peoples, custodians of nature: Pope Francis’ Encyclical *Laudato si’* and the Sustainable Development Goals” // Holy See Press Office: official website. 2019. URL: <http://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2019/03/29/190329f.html>.

Публікації політичних та державних діячів

23. Иоанн Павел II. Мысли о земном. Москва. Новости. 1992. 295 с.
24. Bertone T. La Diplomazia pontificia in un mondo globalizzato. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2013. 215 p. URL: <https://books.google.com.ua/books>

Виступи, промови, інтерв'ю політичних діячів

25. Address of Pope Francis to the European Parliament Strasbourg, France // Holy See Press Office: official website. 2014. URL: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141125_strasburgo-parlamento-europeo.html.
26. Address of His Holiness Pope John Paul II : Opening of the International Conference on Nutrition : Saturday, 5 December 1992 // Holy See Press Office: official website. URL: http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1992/december/documents/hf_jp-ii_spe_19921205_conference-on-nutrition.html.
27. Benedetto XVI. Discorso agli ecc. ambasciatori del corpo diplomaticoacreditato preso la Santa Sede. // La Santa Sede: official website. 2005. URL:https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2005/may/documents/hf_ben-xvi_spe_20050512_diplomatic-corps.html
28. Benedetto XVI. Discorso agli ecc. ambasciatori del corpo diplomaticoacreditato preso la Santa Sede. // La Santa Sede: official website. 2006. URL: https://www.vatican.va/content/benedictxvi/it/speeches/2006/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20060109_diplomatic-corps.html
29. Benedetto XVI. Incontro con i membri dell'assemblea generale dell'Organizzazioni delle Nazioni Unite. Libreria Editrice Vaticana. New York. 2008

// The Holy See: official website. URL: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2008/april/documents/hf_ben-xvi_spe_20080418_un-visit.html

30. Decreto generale il Sig. Cardinale Segretario di Stato // Vatican: official site. 2019. URL: http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20190522_decreto-generale_it.html

31. John Paul II. Peace on Earth to those whom God Loves!: Message of His Holiness Pope John Paul II for the Celebration of the World Day of Peace 1 January, 2000 // The Holy See: official website. 2000. URL: http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_08121999_xxxiii-world-day-for-peace.html

32. Habemus Papam! Pope Francis election on Sky News // Youtube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZfAbTLlewjs>

33. Pope Francis' 2018 Migrants and Refugees Message // Salt and Light Catholic Media Foundation: official website. 2018. URL: <https://slmedia.org/blog/79528>

34. Statement of Fr. Fabio Baggio CS, Under-Secretary // The Holy See: official website. 2018. URL: http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2018/documents/rc-seg-st-20181019_meeting-diplomatici-baggio_en.html

35. “Urbi et Orbi” message of His Holiness Pope Francis // The Holy See: official website. 2017. URL: https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/urbi/documents/papa-francesco_20171225_urbi-et-orbi-natale.html

Сторінки політичних діячів у соціальних мережах

36. Donald Trump // Twitter: official page. URL: <https://twitter.com/realDonaldTrump>.

37. Franciscus. Twitter: official page. URL:
<https://twitter.com/franciscus?lang=uk>.

38. Євстратій Зоря. Facebook: official page URL:
<https://www.facebook.com/yevstr>.

39. Єпіфаній. Facebook: official page. URL:
<https://www.facebook.com/epifaniy/>.

Публікації ЗМІ

40. Бенедикт XVI виступив в Ватикане // Интерфакс: офіційна сторінка. 2013. URL: <https://www.interfax.ru/world/290944>.

41. Ватикан в новому договорі визнав «державу Палестина» // Радио Свобода: офіційна сторінка. 2015. URL:
<https://www.svoboda.org/a/27014088.html>

42. Ватикан готовий стати посередником у врегулюванні конфлікту у Венесуелі // UkrInform: офіційна сторінка. 2019. URL:<https://www.ukrinform.ua>

43. Ватикан обеспокоєно: Папа Римський призвав завершити конфлікт в Йемені // Красная весна: офіційна сторінка. 2019. URL:
<https://rossaprimavera.ru/news/1f83f83e>

44. Ватикан: сучасний світ // Deutsche Welle: офіційна сторінка. 2018.
 URL: <https://p.dw.com/p/35LSp>. Deutsche Welle

45. В МЗС нагадали Папі Римському, хто відповідальний за війну, та повторили запрошення до Києва // Європейська правда: офіційна сторінка. 2022.
 URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/3/7138832/>

46. Між Папою Франциском і патріархом Кірілом відбулася розмова // CREDO: Католицький суспільно-релігійний сайт. 2022. 16 березня. URL:
<https://credo.pro/2022/03/314871>

47. Папа: вклад мигрантов и беженцев обогащает общество // Vatican News: official website. 2022. URL: <https://www.vaticannews.va/ru/pope/news/2022-05/papa-vklad-migrantov-i-bezhencev-obogashaet-obshestvo.html>

48. Папа Римський закликав постраждалих від воєн у світі не втрачати надії // Deutsche Welle: official website. 2019. URL: <https://www.dw.com/uk>

49. Папа Римский заявил, что насилие и терроризм оскорбляют любую религию и бога // Рамблер: официальная страница. 2019. URL: <https://news.rambler.ru/other/41956741-papa-rimskiy-zayavil-cto-nasilie-i-terrorizm-oskorblyayut-lyubuyu-religiyu-i-boga/amp/>

50. Папа Римський особисто прийшов до посольства РФ з проханням припинити війну // ТСН: офіційна сторінка. 2022. URL: <https://tsn.ua/politika/papa-rimskiy-osobisto-priyshov-do-posolstva-rf-z-prohannyam-pripiniti-viynu-1988329.html>.

51. Папа Римский призвал запретить ядерное оружие // Корреспондент: официальная страница. 2015. URL: <https://korrespondent.net/world/3549292-papa-rimskiy-frantsysk-pryzval-zapretyt-yadernoe-oruzhye>

52. Папа римский призвал к объединению религий для борьбы с терроризмом // Радио Голос Вьетнама: официальная страница. 2017. URL: <https://vovworld.vn/ru-RU/новости/папа-римский-франциск-призвал-к-объединению-религии-для-борьбы-с-терроризмом-533614.vov>

53. Папа Римский призвал пользователей соцсетей брать пример с общин христиан // РИА Новости: официальная страница. URL: <https://ria.ru/20190124/1549840093.html>

54. Папа Римський Франциск розповів про мету реформи Римської курії УНІАН: офіційна сторінка. 2015. URL: <https://religions.unian.ua/catholicism/1044052-papa-rimskiy-frantsisk-rozpoviv-pro-metu-reformi-rimskoj-kuriji.html>

55. Папа Франциск и уничтожение ядерного оружия // Parliamentarians for nuclear non-proliferation and disarmament. 2018. URL: <http://www.pnnd.org/ru/article/pnnd-papa-francisk-i-unichtozhenie-yadernogo-oruzhiya>

56. Папа, що образив українців: що стало причиною останніх рішень та заяв понтифіка // Європейська правда: офіційна сторінка. 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/04/19/7138037/>

57. Президент України Володимир Зеленський обговорив з Папою Римським Франциском дії російських окупантів на тлі повномасштабного вторгнення Росії. // Twitter (офіційна сторінка президента України). 2022. URL: https://twitter.com/ZelenskyUa?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1506210726700105731%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fuv.ua%2Fukr%2Fukraine%2Fpolitics%2Fvtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-zelenskiy-pogovoriv-z-papoyu-rimskim-novini-ukrajini-50227282.html

58. Путин угрожает «молниеносными ударами» тем, кто захочет вмешаться в войну // Українська правда: офіційна сторінка. 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/04/27/7342460/>

59. Рада кардиналів // Католицький оглядач: офіційна сторінка. 2013. URL: <http://catholicnews.org.ua/rada-kardinaliv-hto-ie-hto>

60. Ядерная угроза: международный диалог // Vatican News: офіційний сайт. 2022. URL: <https://www.vaticannews.va/ru/world/news/2022-04/yadernaya-ugroza-mezhdunarodnyj-dialog.html>

61. Events in the Pontificate of John Paul II. The Holy See: official website. URL: https://www.vatican.va/beatificazione_gp2/documents/pontificato_gp2_en.html

62. Kazakhstan and Pope John Paul II // Euractiv: official website. 2020. URL: <https://www.euractiv.com/section/central-asia/opinion/kazakhstan-and-pope-john-paul-ii/>

63. La Sente Francis // La Santa Sede: official website. URL: <http://w2.vatican.va/content/vatican/it.html>

64. Pope Benedict XVI // VaticanNews: official website. 2020. URL: <https://www.vaticannews.va/en/taglist.chiesa-e-religioni.Papa.papa-benedetto-xvi.html>.

65. Pope Francis invited the presidents of Israel and the Palestinian Authority to pray together for peace during a visit to Rome in June // The New York Times: official website. 2014. URL: <https://www.nytimes.com/2014/06/09/world/europe/Pope-francis-holds-vatican-prayer-summit-with-israeli-and-palestinian-leaders.html>

66. Pope Francis makes Apostolic Journey to Mauritius //VaticanNews: official website. 2019. URL: <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2019-09/pope-francis-starts-visit-to-mauritius0.html>

67. Pope Francis recalls his visit to Thailand and Japan // The Holly See: official website. URL: <https://www.vaticannews.va/uk.html>

68. Pope Francis says “rivers of blood” flowing in Ukraine war // Reuters: official website. 2022. URL: https://www.reuters.com/world/europe/pope-francis-says-ukraine-conflict-is-not-military-operation-war-2022-03-06/?taid=6224a4999fa2ce00010fd9c6&utm_campaign=trueAnthem:+Trending+Content&utm_medium=trueAnthem&utm_source=twitter

69. Pope on Ukraine: “In the name of God, stop this massacre!” // Vatican News: official website. 2022 URL: <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2022-03/pope-at-angelus-in-the-name-of-god-stop-this-massacre.html>

70. Predicate Evangelium // Infovaticana: official website. 2018. URL: <https://infovaticana.com/2018/06/14/predicate-evangelium-la-nueva-constitucion-de-la-curia-ya-tiene-borrador/>

71. Time to act: Church teaches duty to intervene to prevent genocide // National Catholic Reporter: official website. 2014. URL:

<https://www.ncronline.org/news/world/time-act-church-teaches-duty-intervene-prevent-genocide>.

72. Vaticano, il saluto del capo della gendarmeria: «Tanta amarezza». Oggi la sostituzione // Il Corriere della Sera. 2019. URL: <https://roma.corriere.it/notizie/cronaca/>

73. Where are the Chagos Islands and why has Pope Francis weighed in on the controversy? // EuroNews: official website. 2019. URL: <https://www.euronews.com/2019/09/11/where-are-the-chagos-islands-and-why-has-pope-francis-weighed-in-on-the-controversy>

ЛІТЕРАТУРА

Монографії, підручники, посібники

74. Бахтина И. Методология и методы научного познания: учебное пособие. Екатеринбург: Урал. 2016. 119 с.

75. Бровко О. О. Основи компаративістики: навчально-методичний посібник. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2012. 214 с.

76. Букалов О. С понтификами по белу свету: записки участника папского пресс-пула. 2-е изд., испр. и доп. Санкт-Петербур: Алетейя. 2016. 314 с.

77. Быкова Г. Внешняя политика Ватикана в европейском регионе в 1990–2012 гг. Из истории современных международных отношений. Москва: Экон-Информ. 2014. 315 с.

78. Гаджиев К. С. Геополитика. Москва: Юрайт. 1998. 466 с.

79. Зонова Т. Дипломатия Ватикана в контексте эволюции европейской политической системы. Москва: Московский государственный институт международных отношений (университет). Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН). 2000. 200 с.

80. Катехизм Католицької церкви (Синод Української греко-Католицької церкви). Жовква: Місіонер, 2002. 772 с. URL: <https://familychristianblog.files.wordpress.com/2017/03/kkc-v1-2-2.pdf>
81. Коппель О. А. Міжнародні системи та глобальний розвиток: навч. посіб. Київ: ВПЦ “Київ.ун-т”, 2004. 314 с.
82. Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. / М. З. Мальський, М. М. Мацях. Київ Знання, 2002. 461 с.
83. Отрош М. І. Місце і роль Католицької церкви у міжнародному правопорядку: монографія. Київ-Одеса: Фенікс, 2017. 594 с.
84. Современные глобальные проблемы мировой политики: учебн. пособие / Под. ред. М. Лебедевой. Москва: Аспект Пресс. 2009. 256 с.
85. Торкунов А. Современные международные отношения. Москва: Аспект-Пресс. 1999. 236 с. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/tork/index.php
86. Харви Д. Краткая история неолиберализма. Пер. с англ. Н. С. Брагиной. Москва: Поколение, 2007. 288 с.
87. Цыганков П. А. Теория международных отношений: учеб. пособи. Москва Гардарики. 2003. 590 с.
88. Шебалин Д. Д. Публичная дипломатия Святого Престола // Публичная дипломатия: Теория и практика: науч. изд. ; под ред. М. М. Лебедевой. Москва: Аспект Пресс. 2017. С. 217-238.
89. Четверикова О. Измена в Ватикане, или Заговор пап против христианства. Москва. 2010. 47 с. URL: <https://booksonline.com.ua/view.php?book=94263>
90. Allen J. The Catholic Church: What Everyone Needs to Know. New York: Oxford University Press. 2014. 313 p.

91. Araujo R. J. *Papal Diplomacy and the Quest for Peace: The Vatican and International Organizations from the early years to the League of Nations*. Naples: Sapientia Press of Ave Maria University. 2004. 280 p.
92. Ballardini B. *Leader come Francesco. Perché il papa è un genio del marketing*. Milano: PIEMME, 2014. 136 p.
93. Boff L. *Francis of Rome & Francis of Assisi. A new spring in the Church*. New York: Maryknoll. 2014. 160 p.
94. Caracciolo L., Riccardi A. *Papa Francesco. Sognare l'Europa*. Bologna: Centro editoriale dehoniano. 2017. 125 p.
95. Esposito B. *La Chiesa e relazioni internazionali: lezioni*. B. Esposito. Roma: Angelicum. 2015. 150 p.
96. Feldkamp M. *La diplomazia pontificia : da Silvestro I a Giovanni Paolo II. Un profilo*. Milano: Jaca Book. 1998. 132 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=9Ak57WuLRFAC&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
97. Francoll M. *Vaticano secondo Francesco. Da Buenos Aires a Santa Marta: come Bergoglio sta cambiando la Chiesa e conquistando i fedeli di tutto il mondo*. Milano: Mondadori Libri. 2015. 201 p.
98. Ingrao I., Becciu G. A., Melloni A., Zanzucchi M. *Vaticano*. Roma: Città Nuova Editrice, 2017. 90 p.
99. Nye J. *Bound to lead: The changing nature of American power*. New York: Basic Books, 1990. 205 p. URL: <https://www.twirpx.com/file/1912366/>
100. Sarais A. *La cittadinanza vaticana*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana. 2012. 228 p.
101. Viganò D. *Fedeltà è cambiamento. La svolta di Francesco raccontata da vicino*. Roma: Rai Eri. 2015. 213 p.

Статті

102. Безрук О. Неолібералізм: соціально-філософський аспект // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». 2014. № 1114. Вип. 51. URL: <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/view/2153/1897>
103. Богомазов В. М. Диалог Россия-Ватикан и нравственные ориентиры XXI века // Современная Европа. 2014. №1. С. 131-143.
104. Виноградова Ю. А. Иоанн Павел II и СССР: стратегия взаимодействия с коммунистическим режимом // Вестник РГУ им. И. Канта. 2007. № 12. С. 72-75.
105. Волинець О. Концепція миру та безпеки в магістеріумі Католицької Церкви // Humanitarian vision. 2015. Vol. 1, Num. 2. С. 7-12.
106. Данилюк І. В. Папа Бенедикт XVI: філософ, політик, дипломат // Грані. 2018. Т. 21. № 5. С. 76-83.
107. Динь Т. Дипломатична діяльність святого престолу в сучасних міжнародних відносинах // Електронний репозитарій ДВНЗ. Ужгородський національний університет. 2010. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jsrui/bitstream/lib/8129/pdf>
108. Жосул Е. Ватикан и европейская интеграция // Власть. 2008. № 2. С. 73-77.
109. Иоселева М. Социально-философское учение Иоанна Павла II в контексте теологии католицизма // Вестник РГГУ. Серия «Философия. Социология. Искусствоведение». 2011. № 15 (77). С. 56-69. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-filosofskoe-uchenie-ioanna-pavla-ii-v-kontekste-teologii-katolitsizma-1/viewer>
110. Івакін О. А. Об'єктивність як неодмінний принцип пізнання // Актуальні проблеми держави і права: офіційний сайт журналу. URL: <http://www.apdp.in.ua/v29/20.pdf>

111. Мальський М., Занько Ю., Мацях М. Проблеми наукового дефініювання та особливості наукової інтерпретації поняття зовнішньої політики // Вісник Львівського університету. 2004. Вип. 11. С. 3-11.

112. Мельничук І. М. Філософсько-методологічний аналіз аксіологічного підходу в системі вищої освіти // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. № 3. С. 55-60.

113. Отделенцев Є. Політологічні парадигми і методи: філософсько - категоріальні підходи до аналізу та систематизації // Український науковий журнал «Освіта регіону. Політологія психологія комунікації». 2011. № 2. URL: http://www.social-science.com.ua/публікація/426_

114. Пантелейчук. І. В. Національний інтерес як механізм формування геополітичного іміджу // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2012. № 2. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Duur_2012_2_6

115. Садченко. В. Специфика Святого Престола как участника международных отношений // Гуманитарные и юридические исследования. 2014. № 2 С. 54-59.

116. Сардатын Г. Политическая доктрина Папы Бенедикта XVI и европейский позитивизм. // МГИМО МИД России. 2018. С. 215-224. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskaya-doktrina-papy-benedikta-xvi-i-evropeyskiy-politicheskiiy-pozitivizm/viewer>

117. Тихоненко І. В., Тамарянська С. В. Зовнішня політика Святого Престолу у пост-біполярну добу: трансформаційні зміни та тенденції модернізації // Регіональні студії. 2022. № 1. С. 113-118.

118. Фролова С. М. Институциональный подход в исследовании повседневности // Вестник ПАГС. 2013. № 2 (35). С. 118-125.

119. Хайека Ф. Философия неолиберализма // Социально-экономические явления и процессы. URL: http://arbir.ru/articles/a_3366.htm

120. Хе Сишен. Отношения Ватикана со Святым Престолом // 视角与探索. 2016. №3. С. 26-31.

121. Хонін. В. М. Методологічні принципи теорії міжнародних відносин // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2016. Вип. 127. Ч. 1. С. 104-115.

122. Ярулин Р. Р., Латыпов А. А. Периодизация как научный метод упорядочения исторического процесса // Вестник Оренбургского национального университета: официальный сайт. 2007. № 3. С. 71-78.

123. Anyidoho P. Pope John Paul II and Media Effects Theory: Audiences and Messages Interface // International Journal of Scientific Footprints. 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/311479855_Pope_John_Paul_II_and_Media_Effects_Theory_Audiences_and_Messages_Interface

124. Barbato M. A State, a Diplomat, and a Transnational Church: The Multilayered Actorness of the Holy See // Special Issue: The Changing Role of Diplomacy in the 21st Century. 2013. Vol. 21(2). P. 27-48.

125. Byrnes T. Sovereignty, supranationalism, and soft power: The Holy See in international relations. // The Review of Faith & International Affairs. 2017. № 15(4). P. 6-20.

126. Cahill L. The Realism of Holy See Foreign Policy // E-International Relations. 2017. № 2. С. 1-5.

127. Carletti A. Il contributo della diplomazia pontificia alla costruzione di una nuova società internazionale // Seminario «L'agire agapico come categoria interpretativa per le scienze sociali» Centro Mariapoli di Castelgandolfo. 2011. 17-18 gennaio. URL: <http://www.social-one.org/it/convegni/seminario-2011/92-carletti-anna/file.html>

128. Casanova J. Globalizing Catholicism and Return to a «Universal Church» // *Transnational Religion & Fading States*. Boulder: Westview Press. 1997. P. 121-143.
129. Donadio R. Pope Francis, the Revolutionary, Takes On the Traditionalists // *The Atlantic*. 2019. October 27. URL: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2019/10/pope-francis-revolutionary-culture-war/600877/>
130. McMahon R. The Pope's Soft-Power Push // *The World Next Week*. 2015. URL: <https://www.cfr.org/popular-views/popular-views/popes-soft-power-push>
131. Maillard S. Pope Francis, refugees and recovering europe's soul // *Britannica*. 2016. URL: <https://www.britannica.com/>
132. Rivera A. F. S. The Holy See and International Conflict Resolution and Peacekeeping. University of Santo Tomas. 2016. URL: <http://graduateschool.ust.edu.ph/wp-content/uploads/2016/11/The-Antoninus-Vol2-09AFSRivera.pdf>
133. Rudoren J. Hadid D. Vatican to Recognize Palestinian State in a New Treaty. *New York Times*. 2015. May 13. URL: <https://www.nytimes.com/2015/05/14/world/middleeast/vatican-to-recognize-palestinian-state-in-new-treaty.html>
134. Ryngaert C. The Legal Status of the Holy See. *Goettingen Journal of International Law*. 2011. No. 3. P. 829-859.
135. Shtefan M. Pope Francis // *Encyclopedia britannica*. URL: <https://www.britannica.com/biography/Francis-I-Pope>
136. Troy J. The Pope's own hand outstretched': Holy See diplomacy as a hybrid mode of diplomatic agency // *The British Journal of Politics and International Relations*. 2018. № 3 P. 521-539.
137. What is Public Diplomacy? // *Center of Public Diplomacy: official page of Tufts University*. URL: <http://fletcher.tufts.edu/murrow/diplomacy>

138. Zonova T. Public diplomacy and its actors // Russian International Affairs Council: official page. URL: http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=718#top

Матеріали конференцій

139. Тамарянська С. В. Багатостороння дипломатія Ватикану доби глобалізації // «Могилянські читання-2020»: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»: XXIII Всеукр. наук-практ. конф.:тези доп. Міжнародні відносини та світова політика, Миколаїв, 16-20 листоп. 2020 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. С. 40-42.

140. Тамарянська С. В. Механізми та інструменти зовнішньополітичної діяльності Святого Престолу (за Понтифікатів Івана Павла II та Бенедикта XVI) // «Могилянські читання-2021»: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»: XXIV Всеукр. наук-практ. конф.:тези доп. Міжнародні відносини та світова політика, Миколаїв, 8-12 листоп. 2021 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. С. 21-23.

Дисертації та автореферати дисертацій

141. Булатова А. Восточная политика Ватикана на примере Украины: диссертация кандидата политических наук: 23.00.04. / Московский государственный институт международных отношений (университет) Министерства иностранных дел Российской Федерации». Москва, 2008. 162 с. URL: <https://www.dissercat.com/content/vostochnaya-politika-vatikana-na-primere-ukrainy>

142. Данилюк І. «Миротворча дипломатія Святого Престолу в Латинській Америці»: Дис. канд. іст. наук: 032 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ. 2020. 250 с. URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Danyliuk_Ivan/Myrotvorcha_dyplomatiia_Sviatoho_Prestolu_v_Latynskii_Amerytsi_2005-2013_rr.pdf?

143. Клименко Д. Формирование образа Ватикана в онлайн-версиях российских и зарубежных изданий в период понтификата Бенедикта XVI: дис. канд. фил. наук: 10.01.10 / Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова. Москва. 2013. 295 с. URL: <https://www.academia.edu>

144. Ощипок. І. Діяльність Святого Престолу у світовій політиці : дис. канд.: 052 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка . Київ, 2020. 257 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Oschypok_Ivan/Diialnist_Sviatoho_Prestolu_u_svitovii_politytsi.pdf

145. Шебалина Е. Приоритеты внешней политике Святого Престола в период понтификата Папа Франциска (2013-2018гг.): дис. канд.: 07.00.15 / Московский государственный институт международных отношений (университет) Министерства иностранных дел Российской Федерации». Москва, 2019. 178 с. URL: https://mgimo.ru/upload/diss/2019/shebalina_dissertaciya.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А.

**Контент-аналіз (кількісний) енциклік Понтифіків - Івана Павла II,
Бенедикта XVI та Франциска**

Понтифік	Енцикліки (назва/рік видання)	Peace (мир)	War (війна)	Conflicts конфлікти	Terrorism (тероризм)	Global problem(problem erty) (глобальні проблеми – бідність, клімат)
Папа Іван Павло II	Centessimus annus 1991	17	14	10	1	12 “poverty” 1 “climate”
	Veritatis Splendor 1993	2	1	2	0	1 “poverty”
	Evangelium Vitae 1995	9	2	6	0	6 “poverty” 7 “climate”
	Ut Unum Sint 1995	8	0	4	0	1 “climate”
	Fides et Ratio 1998	2	1	1	0	0
	Ecclesia de Eucharistia 2003	2	0	0	0	1 “poverty”
Папа Бенедикт XVI	Deus caritas est 2005	0	1	1	1	5
	Spe salvi 2007	0	1	1	1	2 “problem”
	Caritas in Veritate 2009	20	1	6	2	19 “poverty”
Папа Франциск	Evangelii gaudium 2013	27	2	11	0	6 “poverty”
	Lumen Fidei 2013	2	0	5	0	1 “poverty”
	Laudato si' 2015	19	2	6	0	2 “global problem” 7 “poverty” 13 “climate”
	Fratelli Tutti 2020	42	22	17	4	11 “poverty” 1 “climate”

Джерело: Таблиця складена на основі аналізу тексту енциклік англійською мовою, які розміщені на сайті La Santa Sede URL: <https://www.vatican.va/content/vatican/it.html>

Візити Понтифіків у пост-біполярну добу міжнародних відносин

Кількість візитів			
Назва регіону	Іван Павло II	Бенедикт XVI	Франциск
Європа	39	14	20
Азія	11	5	15
Африка	23	3	8
Латинська Америка	16	6	12
США	4	1	1

Джерело: таблиця складена на основі даних з офіційного сайту Святого Престолу: <https://www.vatican.va/content/vatican/en.html>